

RESEPTI.

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti 2/2002.
Toimitettu yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ekumeniikan arkiston kanssa

VENÄLÄISNEUVOTTELUIJEN TEEMANUMERO

- * SUOMEN EV.-LUT. KIRKON JA
VENÄJÄN ORTODOKSISEN
KIRKON TEOLOGISET
NEUVOTTELUT
- * EKUMEEENISIA KOULUTUS-
MAHDOLLISUUKSIA

1. SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON JA VENÄJÄN ORTO-
DOKSISEN KIRKON (VOK) TEOLOGISET NEUVOTTELUT

Tiedonanto Suomen ev.-lut. kirkon ja VOK:n edustajien kahdenneustatoista teologisesta oppikeskustelusta	3
Juha Pihkala: Venäläisneuvottelujen arviointia opillisen tematiikan näkökulmasta 1970-1999	8
Gunnar af Hällström: Dogmaattisten teemojen arviointia	23
Hans-Olof Kvist: Kirkkojen rauhantyö rakkauden Jumalan luomakuntaa koskevan suunnitelman toteutuksessa (toisiksi valittujen temojen arviointia)	29
Irja Askola: Kommenttipuheenvuoro. Sosiaalieettisten teemojen arviointi ekumeenisen liikkeen näkökulmasta	47
Rjabyh Ju.A., Moskovian Patriarkaatin ulkomaansuhteiden osaston asiantuntija: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon XII teologiset neuvottelut (28.09.-5.10.2002) "Sinappi" -neuvottelujen yhteiskunnallis-poliittisten tulosten vertailu Kirkon ajankohtaisten päämäärien kanssa muuttuvassa yhteiskunnassa	51

2. EKUMEENISIA KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIA

Haettavana olevat stipendit	61
-----------------------------	----

????????????????Reseptio+tilauslomake

Suomen ev.-lut. kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon (VOK) teologiset neuvottelut

TIEDONANTO

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon kahdennestatoista teologisesta oppikeskustelusta.

Syyskuun 28. – lokakuun 5. päivinä 2002 pidettiin Danilovskij'n luostarissa Moskovassa kahdestoista teologinen neuvottelukokous Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon valtuuskuntien kesken.

Neuvottelujen aiheena oli vuonna 1970 alkaneiden keskustelujen arviointi ja niiden jatkosuunnittelu.

Ensimmäinen teologinen neuvottelukokous vuonna 1970 oli Turun Sinapissa, toinen 1971 Zagorskissa, kolmas 1974 Järvenpäässä, neljäs 1977 Kiovassa, viides 1980 Turussa, kuudes 1983 Leningradissa, seitsemäs 1986 Mikkelissä, kahdeksas 1989 Pyhtitsassa Uспенian ortodoksisessa naisluostarissa ja Leningradissa, yhdeksäs 1992 Järvenpäässä, kymmenes 1995 Kristuksen taivaaseen astumisen (Florovin) naisluostarissa Kiovassa ja yhdestoista 1998 Lappeenrannassa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskuntaan kuuluivat Turun ja Suomen arkkipiispa, Jukka PAARMA (valtuuskunnan johtaja); Mikkelin hiippa-

kunnan piispa, dosentti Voitto HUOTARI; Tampereen hiippakunnan piispa, dosentti Juha PIHKALA; Joensuun yliopiston teologisen tiedekunnan professori Gunnar af HÄLLSTRÖM; Åbo Akademin teologisen tiedekunnan professori Antti LAATO; Diakonia-ammattikorkeakoulun kansainvälisten asiain suunnittelija, pastori Irja ASKOLA ja Kirkon Ulkomaanavun suunnittelija, hum. kand. Sylvia RAULO sekä asiantuntijana Åbo Akademin teologisen tiedekunnan professori Hans-Olof KVIST.

Venäjän ortodoksisen kirkon valtuuskuntaan kuuluivat Pietarin ja Laatokan metropoliitta VLADIMIR (valtuuskunnan johtaja); Moskovan Patriarkaatin edustaja kansainvälisissä Euroopan yhteisöissä, Podolskin piispa HILARION; Pietarin hengellisen akatemian dosentti, arkkimandriitta JANNUARIJ (Ivlijev); Moskovan patriarkaatin ulkomaanasiain osaston puheenjohtajan sijainen, rovasti Vsevolod CHAPLIN; Moskovan hengellisen akatemian professori A.I. OSIPOV; Moskovan patriarkaatin ulkomaanasiain osaston työntekijä Je. S. SPERANSKAJA ja Moskovan patriarkaatin ulkomaanasiain osaston työntekijä Ju. A. RJABYH.

Venäjän ortodoksisen kirkon kutsumina tarkkailijoina kokoukseen osallistuivat Inkerin evankelis-luterilaisen kirkon edustajana piispa Aarre KUUKAUPPI, Suomen ortodoksisen kirkon edustajana Helsingin ortodoksisen seurakunnan kirkkoherra Veikko PURMONEN ja Viron evankelis-luterilaisen kirkon edustajana Tarton yliopiston teologisen tiedekunnan professori Alar LAATS.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskunnan neuvonantajina olivat Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston johtaja, kirkkoneuvos Risto CANTELL, kirkon tutkimuskeskuksen johtaja, teologian tohtori Kimmo KÄÄRIÄINEN, ulkoasiain osaston teologisten asiain sihteeri, teologian tohtori Matti REPO, arkkipiispan sihteeri, rovasti Heikki JÄÄSKELÄINEN sekä arkkipiispan kanslia-sihteeri, pastori Timo ROSQVIST.

Tulkkeina neuvotteluissa toimivat Helena Pavinskij, Marina Latschinoff ja Tarja Leppäaho. Sihteeristössä työskenteli kirjeenvaihtaja-sihteeri Minna Väli-aho.

* * *

Neuvottelut pidettiin Moskovan patriarkaatin ulkomaanasiaain osaston tiloissa. Avajaispuheessaan metropoliitta Vladimir sanoi, että neuvottelujen tarkoituksena on arvioida tähänastisia, vuonna 1970 alkaneita kahdenvälisiä teologisia oppikeskusteluja. "Neuvostoliiton hajotua saimme sellaisen uskonnonvapauden, jota Venäjällä ei aikaisemmin ole ollut. Valitettavasti muutamien läntisten kirkkojen ja lahkojen edustajat käyttivät hyväkseen vapauttamme. Kirkkojen maailmanneuvoston kolmannen yleiskokouksen (1961) päätöksestä huolimatta he alkoivat harjoittaa proselytismia maassamme."

Metropoliitta Vladimir pani erityisesti merkille Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välille muodostuneet hyvät suhteet. "Monivuotisten keskustelujemme aikana olemme voineet paremmin tutustua naapuriemme kirkolliseen elämään, teologiaan ja hyviin kristillisiin ominaisuuksiin sekä lujittaa kirkkojemme välisiä kontakteja. Olemme lujasti päättäneet säilyttää hyvät naapurisuhteet, yhteisymmärryksen ja pyrkimyksen koko kristikunnan ykseyteen muistaen Vapautajamme lupaus: Tulee olemaan yksi lauma ja yksi paimen (Joh. 10:16)."

Arkkipiispa Paarma arvioi vastauspuheessaan yli 30 vuotta käytyjä keskusteluja oman kirkkonsa kannalta näin: "Oppikeskustelut ovat vaikuttaneet siihen, että kummankin kirkon oppi ja elämä on tullut laajemminkin niissä tunnetuksi. Neuvotteluja edeltäneisiin seminaareihin on Suomessa osallistunut useita kymmeniä teologeja. Seurakuntavierailut ja seurakunnan kanssa vietetyt jumalanpalvelukset ovat tuoneet neuvottelut kokouspaikkakunnilla eläväksi todellisuudeksi.

Kirkoillamme on ollut stipendiaattiohjelma, jonka puitteissa opiskelijoita Venäjän ortodoksisesta kirkosta on opiskellut Helsingissä ja Turussa ja suomalaisia teologeja Pietarin hengellisessä akatemiassa. Vuonna 2001 allekirjoitettiin ensimmäiset ystävyysseurakuntasopimukset Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien kesken.

Neuvotteluilla on ollut oma vaikutuksensa myös Leningradin alueella elpyneeseen luterilaiseen ja suomenkieliseen seurakuntaelämään ja Inkerin evankelis-luterilaisen kirkon syntyyn.

Neuvottelut ovat tuottaneet aineistoa myös muihin teologisiin keskusteluihin. Keskusteluista ovat hyötynneet mm. Luterilaisen maailmanliiton ja Kirkkojen maailmanneuvoston ohjelmat. Neuvotteluaineistoa on julkaistu myös englanniksi. Neuvottelut ovat antaneet virikkeitä luterilaisen kirkon niin ortodoksisen kirkon kuin vapaakirkkojenkin kanssa Suomessa käymiin neuvotteluihin.

Suomalaiseen ja kansainväliseen teologiseen Luther-tutkimukseen neuvottelut ovat heijastuneet niissä uudelleen löydetyn "In ipsa fide Christus adest" -näkökulman vuoksi, joka tarkoittaa Kristuksen todellista läsnäoloa uskossa.

Viimeisimmät suomalais-venäläiset neuvottelut ovat tarjonneet suomalaisille mahdollisuuden läheltä tutustua Venäjän ortodoksisen kirkon kehitykseen nopeiden yhteiskunnallisten muutosten vuosina."

Neuvotteluihin osallistuneet tarkkailijat esittivät avajaisissa kirkkojensa tervehdykset.

* * *

Neuvottelujen aikana valtuuskuntien jäsenet toimittivat vuorotellen aamu- ja iltarukoukset luterilaisen ja ortodoksisen perinteen mukaan.

Sunnuntaina 29.9. osanottajat olivat läsnä Moskovan ja koko Venäjän patriarkka Aleksi II:n toimittamassa liturgiassa Moskovan Kremlin Uspenian (Jumalanäidin kuolonuneen nukkumisen) katedraalissa ja myöhemmin tutustuivat Kremlin kirkkoihin. Venäjän ortodoksisen kirkon edustajat olivat läsnä keskiviikkona 2.10. vietetyssä luterilaisessa ehtoollisjumalanpalveluksessa.

* * *

Patriarkka Aleksi II otti neuvottelujen osanottajat vastaan Danilovskij'n luostarissa tiistaina 1.10. Moskovan patriarkatin ulkomaanasiaain osaston johtaja, Smolenskin ja Kaliningradin metropoliitta Kirill tarjosi maanantaina 30.9. lounaan neuvottelujen osanottajien kunniaksi. Keskiviikkona 2.10. neuvottelujen osanottajat tapasivat Venäjän federaation ministeri V. Ju. Zorinin.

Samana päivänä Suomen Venäjällä oleva suurlähettiläs René Nyberg järjesti vastaanoton neuvottelujen osanottajien kunniaksi Suomen suurlähetystössä. Lauantaina 5.10. hän tarjosi illallisen valtuuskuntien puheenjohtajille.

* * *

Lauantaina 28.9. neuvottelujen osanottajat tutustuivat Kristus Vapahtajan kirkkoon. Perjantaina 4.10. vierailtiin pyhän Kolminaisuuden – pyhittäjä Sergei Radonezhilaisen luostarissa Sergiev Posadissa ja tutustuttiin Sofrinoon (Venäjän kirkon kirkollisten esineiden valmistuslaitos). Lauantaina 5.10. ohjelmaan sisältyi vierailu Martta-Marian luostarissa ja tutustumiskäynti Tretjakovin galleriaan.

* * *

Neuvottelun aikana pidettiin seuraavat esitelmät:

1. Podolskin piispa Hilarion "Venäjän ortodoksinen kirkko ja kristittyjen väliset suhteet 1900-luvun ja 2000-luvun vaihteessa"
2. Mikkelin piispa Voitto Huotari "Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeniset suhteet 1998 – 2002"
3. Turun ja Suomen arkkipiispa Jukka Paarma "Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa"

4. rovasti Vsevolod Chaplin "Olla oma itsensä muuttuvassa maailmassa: Venäjän ortodoksisen kirkon suhteet yhteiskuntaan ja valtioon"
5. professori A.I. Osipov "Oppikeskustelujen tulosten arviointia teologisen tematiikan näkökulmasta"
6. Tampereen piispa Juha Pihkala "Venäläisneuvottelujen arviointia opillisen tematiikan näkökulmasta 1970 – 1998"
7. Joensuun yliopiston professori Gunnar af Hällström "Dogmaattisten teemojen arviointia"
8. arkkipiispa Januarius "Rukouksen perintö Venäjän ortodoksisessa kirkossa ja kristittyjen välinen keskustelu yhteisistä rukouksista"
9. Moskovan patriarkaatin ulkoasiain osaston työntekijä Ju. A. Rjabyh "Oppikeskustelujen tulokset yhteiskunnallis-poliittisen tematiikan näkökulmasta verrattuna kirkon nykyisiin tehtäviin muuttuvassa yhteiskunnassa"
10. Åbo Akademin professori Hans-Olof Kvist "Kirkkojen rauhantyö rakkauden Jumalan luomakuntaa koskevan suunnitelman toteutuksessa"
11. pastori Irja Askola "Kommenttipuheenvuoro: Sosiaalieettisten teemojen arviointi ekumeenisen liikkeen näkökulmasta"
12. rovasti Vsevolod Chaplin "Oppikeskustelujen tulevaisuus"
13. piispa Voitto Huotari "Oppikeskustelujen tulevaisuus"

* * *

Neuvottelujen osanottajat arvioivat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon välillä yli 30 vuotta käydyn dialogin kulkua ja tuloksia. Samoin keskusteltiin dialogin kehittämissuunnitelmista ja tulevien neuvot-

telujen aiheiden priorisoinnista. Valtuuskunnat kiinnittivät erityistä huomiota viimeisten vuosien aikana kaikkien kirkkojen elämässä tapahtuneisiin muutoksiin. Nämä koskevat teologiaa, yhteiskunnallista ajattelua, kirkkojenvälistä toimintaa sekä kirkon ja valtion, kirkon ja yhteiskunnan suhteita. Todettiin, että keskeisiä ovat seuraavat kysymykset: uskon ja opin lähteet, opetus rukouksesta, sosiaalietiikan sisältö ja oppikeskustelujen tulosten vastaanotto.

Valtuuskuntien jäsenet antoivat tunnustusta sekä dialogin alkuunpanijoille, niiden johtajille ja aktiivisille osanottajille.

* * *

Valtuuskunnat arvioivat yhdessä käytyjen keskustelujen merkitystä ja tulevia haasteita seuraavasti:

Oman identiteettimme vahva tiedostaminen on auttanut meitä lähestymään toisiamme. Tullessamme tuntemaan toisen osapuolen hengellisen kulttuurin rik kautta vahvistuimme samalla oman traditionemme ymmärtämisessä.

Menneet vuosikymmenet ovat tuoneet paljon uutta elämäämme. Itä-Euroopassa romahtivat kyllä valtiollisen ateismin kahleet, mutta samalla kirkot kohtasivat uusia vaikeuksia. Uskonnonvapaus antoi joillekin kristillisille ryhmille mahdollisuuden yrittää voimistaa sellaista omaa vaikutusta, joka ei kunnioita vuosisatojen ajan näissä maissa olleita paikallisia kirkkoja ja niiden antamaa todistusta. Tämä vaikeutti tuntuvasti kristittyjen välisiä suhteita. Maallistuminen ja hengellinen nihilismi on edelleen vakava haaste kristityille. Olemme vakuuttuneita, että 21. vuosisadalla, kun Euroopan ja maailman maista ja kansoista tulee yhä riippuvaisempia toisistaan,

meidän on pyrittävä ratkaisemaan edessämme olevat ongelmat yhdessä, käyttäen hyväksi myös dialogista saatua kokemusta. Syvien teologisten kysymysten yhteinen käsittely, raakaan voimaan nojaavan politiikan vastustaminen, kanssakäyminen, toinen toisemme ymmärtäminen – kaikki tämä, mitä olemme tehneet yli 30 vuotta – antaa meille tukea matkalla tulevaisuuteen.

Alkanut vuosisata ei tule olemaan helppo eikä pilvetön. Jotta voisimme täysin varustautuneina kohdata sen haasteet, meidän pitää olla juurtuneita omiin traditioihimme, osata avata ne nykyajan ihmisille, syvästi analysoida nykyisen yhteiskunnan ongelmia, todistaa omasta uskostamme ja omista arvoistamme vallankäyttäjille ja kaikille ihmisille.

Ymmärtäen tämän me haluamme viitoittaa lähitulevaisuuden dialogia varten pääteemat. Ennen kaikkea meidän on yhdessä tutkittava kristillisen antropologian aluetta. Siihen tulee sisällyttää ortodoksinen ja luterilainen näkökanta ihmisen vapaasta tahdosta ja sen yhteydestä pelastustalouteen (oikonomiaan). Jotta paremmin ymmärtäisimme omia uskonnollis-kulttuurisia traditioitamme, on välttämätöntä yhdessä tarkastella kysymystä Pyhästä Raamatusta, traditiosta ja kirkollisesta perinnöstä uskon auktoriteetteina sekä niiden vaikutusta kirkkojemme jäsenten uskoon ja elämään.

Neuvotteluissa pitää myös laajasti käsitellä sosiaalietiikan aluetta, sen yhteyttä uskoomme ja elämäämme. Usko ei voi olla vaikuttamatta ihmisen tekoihin, siis myös yhteiskuntaan. Tässä yhteydessä pitää miettiä sitä, miten kristillinen tietoisuus tulee heijastumaan kirkkojemme yhteiskunnalliseen toimintaan. Erityishuomiota tulee kiinnittää siihen, millaiset maailmankatsomukselliset ja moraa-

liset arvot ohjaavat yhdentyvää Eurooppaa. Meidän pitää jatkaa teologista työskentelyä rauhan kysymyksen kanssa nykyaikaisessa dynaamisesti muuttuvassa kontekstissa poliittisista intresseistä riippumatta, kuten neuvottelujen aikaisempinakin aikoina. Samoin perheen ja bioetiikan kysymykset sekä ihmisen oikeuksien ja velvollisuuksien suhde ovat tärkeitä aiheita.

Koimme hengellistä iloa läsnäolosta toistemme jumalanpalveluksissa ja tutustuessamme toistemme rukouselämään ja Jumalan sanan julistukseen.

Tehostaaksemme kirkkojemme dialogia tarvitsemme uutta organisatorista muotoa, joka auttaa entistä paremmin valmistelevaan ja järjestämään tulevia teologisia neuvotteluja.

* * *

Neuvottelujen asiakirjat allekirjoitettiin juhlallisessa allekirjoitustilaisuudessa, jossa metropoliitta Vladimir ja arkkipiispa Jukka Paarma puhuivat.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon edustajien kahdennetoista teologiset neuvottelut käytiin sydämellisessä kristillisen avoimuuden ja keskinäisen kunnioituksen hengessä.

Päättyessään työnsä Moskovon neuvottelujen valtuuskunnat kiittivät Jumalaa ja lausuivat yksimielisen käsityksensä, että jumaluusopillisia neuvotteluja tulee jatkaa.

Moskovassa 5. lokakuuta 2002

Jukka Paarma	Vladimir
Turun ja Suomen	Pietarin ja Laatokan
Arkkipiispa	Metropoliitta

Venäläisneuvottelujen arviointia opillisen tematiikan näkökulmasta 1970-1999

Piispa Juha Pihkala

Prologi

Kun mietin niitä vuosia, jotka olen ollut oppikeskusteluissa ja niiden valmisteluissa mukana, palaan yhä uudelleen kahteen varhaiseen, voimakkaaseen kokemukseen. Ne syntyivät Kiovan kevään 1977 jumalanpalveluksissa Pyhän Vladimirin katedraalissa. Toinen niistä oli pitkäperjantai-iltana, toinen pääsiäisyönä.

Kun pitkänperjantain ehtoopalvelus alkoi, meidät johdatettiin alttarikorokkeen sivuosaan, missä sitten seisoimme ne neljä ja puoli tuntia, jotka palvelus kesti. Olimme miltei suoraan pääkupolin alla. Alhaalla kirkossa oli jo hämärää, mutta ylhäällä Kristus-Kaikkivaltias kylpi vielä huikaisevassa auringon hehkussa. Sekä lattia että parvi olivat niin täynnä ihmisiä, että olisi rauhassa voinut heittäytyä muiden kannateltavaksi, ikään kuin meren keinuville aalloille. Kymmenen tuhatta rukoilijaa siellä oli – niin minulle kerrottiin. Aivan korokkeessa kiinni oli muutama huivipäinen mummo, jotka ensin seisoivat, sitten pol-

vistuivat yhä kumarampaan. Huomasin pian, ettei se ollut väsymystä, vaan äärimmäisen syvää ja kipeää eläytymistä siihen mysteeriin, jonka läsnäolo täytti koko tilan. Kun jyrisevä-ääninen ylidia-koni lauloi evankeliumia ääni asteittain yleten ja lopulta lähes falsetissa nyyhkäisten sanat: ”Jumalani, Jumalani, miksi hylkäsit minut”, pienen vanhuksen kasvot olivat kiinni alttarikorokkeen lat- tiassa, ja sen kivi kiilsi kyynelistä märkänä. Katsoin ylös, kupolissa oli täysi, purppurainen pimeys, sieltä ei erottunut jumalallisia eikä inhimillisiä kasvoja.

Pääsiäisyönä seisoin samassa paikassa. Pimeään katedraaliin syttyivät kynttilät, valo levisi, kohta se oli tarttunut tuhan- siin tuohuksiin. Mutta se mitä en kos- kaan unohda, oli uskontunnustus, se hetki, jolloin kymmentuhathenkinen joukko alkoi laulaa Nikean tunnustusta. Oli kuin kirkon seinätkin olisivat yhtyneet lauluun, kuin kaikki Vasnetsovin maalaamat pyhät kuvat olisivat muuttuneet eläviksi ja laulaneet yhdessä seurakunnan kanssa.

Se, mikä minua silloin kosketti ja koskettaa yhä edelleen, on kaksitasoinen asia. Ensiksi minua kosketti Kristuksen Pyhän Kirkon äärimmäinen voima ja kestävyys sen äärimmäisessä heikkouudessa. Tunsin sisimmässäni tosiksi Jeesuksen sanat Pietarille: ”tuonelan portit eivät sitä voita”. Koin siellä syvän hengellisyyden ja koskettavan uskon todellisuuden, jota mikään inhimillinen järjestelmä ei kykene tukahduttamaan. Vaikka olen ollut monissa suurissa ekumeenisissa kokouksissa ja jumalanpalveluksissa, vaikuttavissa ja koskettavissa, mikään niistä ei ole välittänyt niin syvää todellisuuden kokemusta kuin tuon vanhuksen kasvot ja tuon kymmentuhantisen seurakunnan Ilmestyskirjan taivasnäkyjä muistuttava veisuu. Kun minulta kysytään, mitä me oikeastaan olimme Venäjällä tekemässä, keiden vieraita me oikeastaan olimme, mitkä olivat meidän motiivimme ja tavoitteemme tai vastapuolen motiivit ja tarkoitukset, minä näen aina ensin tuon mummon kasvot ja kuulen tuon veisuun korvissani. Ensimmäinen vastaus on aina rukoi-levan ja veisaavan seurakunnan kasvoissa ja sydämissä, sekä siellä että täällä ja kaikkialla maailmassa.

Toinen asia, joka minua kosketti, – ja koskettaa edelleenkin – on enemmän teologinen ja liittyy silloisten keskustelujen aihepiiriin, mutta on myöhempien kokemusteni mukaan pitkälti yleistettävissä. Havaitsin näistä kahdesta voimakkaasta kokemuksesta, että käsitykseni ortodoksisen kirkon hengellisen elämän luonteesta ja ehkä teologiastakin oli ollut kapea, yksipuolinen. Olin ollut sekä julkisen sanan että kirjallisuuden toistamien stereotyyppien uhri. Havaitsin, että suunta, johon olimme yhteisissä valmisteluseminaareissamme vaivalloisesti ja uusia ratkaisuja etsien edenneet, olivat ilmeisesti oikea.

Huomasin, että ortodoksinen kirkko ei ollut vain pääsiäisen kirkko – kuten läntinen media yhä edelleen antaa ymmärtää – vaan myös hyvin syvässä merkityksessä ristin kirkko. Yhtä kapeaa olisi tietenkin väittää, että luterilaisuus olisi pelkkää pitkäperjantaita. Joka tapauksessa koin noissa palveluksissa ristin pääsiäisen ja ylösnousemuksen pääsiäisen erottamattoman yhteyden toisiinsa. Ilo tuli maailmaan ristin kautta, niin kuin liturgia julistaa. Vastaavat havainnot alkoivat lisääntyä. Aloin löytää ortodoksisen jumalanpalveluksen toisenlaisen ilmiänsun takana olevista sanoista yhä enemmän ja enemmän tuttua ja yhdistävää, perspektiivini alkoivat muuttua.

Neuvottelujen lähtökohdat

Vaikka perusteisiin pureutuva historiallinen tutkimus kirkkojemme välisten neuvottelujen alkuvaiheesta on vasta käynnistymässä, jotain voidaan jo nyt lausua yleisellä tasolla. Suomen ulkopolitiikkaan on toisen maailmansodan jälkeen kuulunut määrätietoinen pyrkimys erilaisten ja eritasoisten kontaktien luominen kaikkiin ilmansuuntiin. Valtiovalan silmissä myös kirkolliset yhteydet ovat palvelleet ja edelleen palvelevat yleisiä kansallisia pyrkimyksiä. Siltä osin tuskin on ollut periaatteellista eroa silloisen Neuvostoliiton ja Suomen valtion välillä, vaikka ideologiat ja tavoitteet ovatkin olleet erisuuntaisia. Kirkkojen omat hengelliset motiivit eivät ole olleet samastettavissa valtioiden motiiveihin, mutta selvää on, että niihinkin on kytkeytynyt universaalin ekumeenisen päämäärien lisäksi myös aitoja patrioottisia – tuskin kuitenkaan nationalistisia – tunteita. Tämä on ymmärrettävää ja oikeutettua.

Maamme luterilaiset olivat alkaneet 1950-luvulla varovaisesti rakennella

yhteyksiä Venäjän ortodoksiseen kirkkoon. Kosketukset olivat aluksi muodollisia, mutta erityisesti arkkipiispa Simojoen ja metropoliitta Nikodimin toimesta niihin liitettiin vuodesta 1965 lähtien kirkollisesti ja teologisesti informoivia esitelmiä. Niin syntyi vähitellen myös henkilökohtaisia ystävyyssuhteita.

Toisena merkittävänä vaikuttajana olivat 60-luvun ekumeeniset avaukset. Venäjän Ortodoksinen kirkko oli vuonna 1961 liittynyt Kirkkojen Maailmanneuvostoon. Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen (1963-1965) jälkeen alettiin Luterilaisessa maailmanliitossa suunnitella Vatikaanin kanssa teologisia neuvotteluja ja saman vuosikymmenen lopulla myös kansainvälistä dialogia idän kirkon kanssa. Pitkähköksi venyneen valmisteluvaiheen jälkeen LML:n ja ortodoksien yhteisen komission neuvottelut käynnistyivätkin 80-luvun alussa.

Samanaikaisesti oli eri tahoilla Eurooppaa viritelty kansallisten kirkkojen välisiä kahdenvälisiä keskusteluyhteyksiä, joiden tulosten ymmärrettiin hyödyttävän monenkeskisiä kansainvälisiä ekumeenisia päämääriä. Suomen maantieteellinen sekä kansainvälispoliittinen asema johtivat luontevasti siihen, että eräs tällaisista keskustelukanavista avattiin Suomen evankelisluterilaisen ja Venäjän ortodoksien kirkon välille. Olemassa olevat kontaktit haluttiin jäsentää mahdollisimman selkeästi teologis-kirkolliseen viitekehykseen. Se oli molempien osapuolten sisäinen toive poliittisesti jännitteisessä ympäristössä. Näiden yhteyksien luonteeseen vaikutti ilman muuta myös se, että arkkipiispa Martti Simojoki oli tuolloin Luterilaisen Maailmanliiton varapresidentti.

Neuvottelujen varhaisvaiheessa tehdyt linjaukset ovat osoittautuneet oikeaan osuneiksi ja kestäviksi: keskustelu on jatkunut poliittisen ympäristön radikaalien muutosten sitä häiritsemättä.

Neuvottelujen tavoitteet

Viralliset asiakirjat sisältävät melko tiukasti viitteitä dialogien tavoitteista. Niitä on kuitenkin lausuttu sen verran julki, että prosessin ulkopuolinenkin voi saada niistä todellisuutta vastaavan kuvan. Sinapin (1970) kommunikassa lausutaan yleisesti:

”Näin osapuolet halusivat omalta osaltaan pyrkiä Jumalan avulla edistämään kristittyjen yhteyttä.”

Zagorskin (1971) kommunikassa taas muotoillaan näin:

”Osapuolet ovat vakuuttuneita siitä, että tällainen tärkeiden teologisten ongelmien käsittely edistää molempien kirkkojen keskinäisen ymmärtämyksen syventymistä ja muodostaa merkittävän panoksen etsittäessä teitä ja menetelmiä kristikunnan uskonyhteyden saavuttamiseksi.”

Täsmälleen sama lause sisältyy myös Järvenpään (1974) tiedonantoon. Kiovan (1977) muotoilu on laajempi:

”Samalla osapuolet korostavat kahdenvälisen teologisten neuvottelukokousten tärkeyttä laajan ekumeenisen liikkeen ja teologisen dialogin kannalta. Suunniteltaessa vastaisia jumaluusopillisia neuvottelukokouksia ja niiden aiheita on otettava huomioon niiden tulosten mahdollinen hyväksikäyttö laajemmassa ekumeenisessa yhteistyössä.”

Turussa (1980) taas lausuttiin yhteinen näkemys näin:

"Osapuolet ovat vakuuttuneita siitä, että kahdenvälisestä luonteestaan huolimatta neuvotteluilla on merkitystä myös muille luterilaisille ja ortodoksisille kirkkoille, jotka valmistautuvat näiden tunnustusten välisiin yleisiin oppikeskusteluihin. Tämän lisäksi osanottajat totesivat, että nykyisessä ekumeenisessa liikkeessä tällä dialogilla on merkittävä paikkansa."

Vastaava näkemys sisältyy myös Leningradin (1983) tiivistelmään. Pyhtitsan (1989) tiivistelmässä taas lainataan arkkipiispa John Vikström avauspuhetta:

"Aloittaessamme Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon kahdeksan teologiset neuvottelut täällä Pyhtitsan luostarissa olemme täyttämässä Kristuksen kirkon kutsumusta etsiä ykseyttä totuudessa ja rakkaudessa. Oppikeskustelumme palvelevat omalta osaltaan pyrkimystä kohti Kristuksen kirkon ykseyttä." Järvenpään (1992) ensimmäisen teesisarja aluksi todetaan: "1. Yhteinen vakaumuksemme on, että kristillisen uskon totuus on yksi. Huolimatta siitä, että kirkkoillamme on erilaiset traditiot, me pyrimme ilmaisemaan ja toteuttamaan elämässä totuuden täytetyttä. Etsimme traditioittemme välistä yksimielisyyttä ja tämä yksimielisyys on käymiemme oppikeskustelujen perimmäinen päämäärä. Tässä pyrkimyksessä jakamattoman kirkon apostolinen perintö on meille pohjana ja kriteerinä."

Alusta alkaen on siis havaittavissa, että kirkkojemme kahdenväliset neuvottelut on mielletty osaksi maailmanlaajaa pyrkimystä kristittyjen keskinäiseen yhteisymmärrykseen, yhteyteen ja viime kädessä kirkkojen näkyvään ykseyteen. Se,

että neuvottelujen synnyttämä hyvä vuorovaikutus on luonut edellytyksiä myös suomenkielisen luterilaisen seurakuntaelämän elpymiseen inkeriläisten ja Karjalan suomenkielisten parissa, on epäilemättä merkittävä, myönteinen sivutuote, mutta ei neuvottelujen pragmaattinen tavoite.

Painopiste tässä työskentelyssä on ollut selkeästi teologinen siksi, että ilman riittävää opillista yksimielisyyttä ei ole myöskään mahdollista saavuttaa kirkkojen ykseyttä. Tämä riittävän konsensusen periaate on selvästi lausuttu Augsburgin tunnustuksen seitsemännessä artiklassa (*ad veram unitatem ecclesiae satis est consentire de doctrina evangelium et de administratione sacramentorum*) ja vastaa ytimeltään ortodoksista käsitystä ykseyden ehdoista. Samalla kuitenkin jumalanpalveluselämä ja rukous ovat olleet tässä vuorovaikutuksessa olennainen – ja usein näköaloja avaava – ulottuvuus.

Koska olin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa dialogejamme Suomessa ohjaavan professori Kauko Pirisen työryhmän sihteeri, tiedän yhtä ja toista sen parissa käydystä tavoitepohdinnoista. Olennaista oli se, että pitäydyttiin tunnetuista ja tunnistetuista poliittisista ristipaineista huolimatta intensiivisesti neuvottelujen kirkollisessa luonteessa. Tähdättiin myös siihen, että teologinen keskustelu voisi vapaasti noudattaa omaa sisäistä logiikkaansa ilman että sitä liiaksi ohjattaisiin päivänkohtaisilla ekumeenisilla tarpeilla ja lähelle ajoitettavilla päämäärillä. Tästä syystä ei myöskään ole haluttu ryhtyä pohtimaan, mitä konkreettisia johtopäätöksiä kirkkojemme välisissä suhteissa olisi neuvotteluisa mahdollisesti tapahtuvista läpimurroista tehtävä.

Neuvottelujen kuluessa ei ole kertaakaan käyty perusteellista sisällöllistä keskustelua siitä, mikä olisi konkreettisesti se riittävä konsensus, joka tarvittaisiin kirkollisen yhteyden saavuttamiseksi. Tämä on ollut hyvin viisas ratkaisu.

Kauko Pirisellä oli tapana sanoa, että näkyvä ykseys on työskentelymme ”kaukotavoite”. Vaikka olimme jo viimeistään 1970-luvun jälkipuoliskolla venäläisten kanssa selvillä siitä, että neuvotteluillamme oli merkitystä myös muille meneillään oleville dialogeille, emme halunneet antaa niiden liiaksi sitoa omaa prosessiamme. On silti tulkittavissa, että muu ekumeeninen tai ajankohtainen tematiikka on saattanut päästä tarpeettoman paljon vaikuttamaan neuvottelujen aihepiireihin erityisesti 1980-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Tietty intensiivinen johdonmukaisuus ja jatkuvuus on sen vuoksi ajoittain horjunut.

Se, että neuvotteluissamme ei vastata välittömiin ajankohtaisiin haasteisiin ei tietenkään merkitse sitä, etteikö tuloksilla saisi tai pitäisi olla relevanssia myös ajankohtaiselle ekumeeniselle ja kirkolliselle keskustelulle.

Olenkin sitä mieltä, että neuvotteluja jatkettaessa olisi hyödyllistä palata siihen työskentelytapaan, joka 1970- ja 1980-luvuilla osoittautui erityisen hedelmälliseksi: teemat määritellään neuvotteluprosessin omista teologisista haasteista käsin ja jätetään välittömiin kansainvälisen keskustelun haasteisiin vastaaminen muille. Näin palvelemme todennäköisesti parhaiten myös kansainvälisiä monenkeskisiä dialogeja.

Käsitellyt aiheet

Virallisia oppikeskusteluja on nyt käyty yksitoista kertaa:

1970 (Turun Sinappi): Ehtoollinen uskovien yhteyden ilmentäjänä.

1971 (Zagorsk): Eukaristia ja uhri.

1974 (Järvenpää): Alttarin sakramentti ja pappeus sekä

Kristillinen oppi pelastuksesta (lähtökohtana Bangkokin maailmanlähetyskonferenssi vuonna 1973).

1977 (Kiova): Pelastus tulkittuna vanhurskauttamisena ja jumalallistamisena.

1980 (Turku): Usko ja rakkaus pelastuksen tekijöinä.

1983 (Leningrad): Kirkon luonne.

1986 (Mikkeli): Pyhyys, pyhitys ja pyhät.

1989 (Pyhtitsa): Luominen (ensimmäinen uskonkappale).

1992 (Järvenpää): Apostolinen usko raamatullisesta ja opillisesta näkökulmasta.

1995 (Kiova): Kirkon lähetystehtävä tänään.

1998 (Lappeenranta): Kristityn vapaus, kirkon vapaus ja uskonnonvapaus.

Neuvottelujen menetelmä

Ensimmäinen keskustelukierros (1970) oli vielä yleisluontoinen ja haparoiva. Etsittiin työskentelymetodeja sekä mielekkäitä aihepiirejä. Myös kahden ensimmäisen neuvottelun väliaika osoittautui liian lyhyeksi. Vuoden 1971 jälkeen on yleensä noudatettu kolmivuotisrytmiä, mikä on antanut mahdollisuuden huolelliseen ja pitkäjänteiseen valmisteluun.

Vuoteen 1974 asti noudatettu metodi vastasi pitkälti 1900-luvun alkupuoliskolla yleisimmin käytettyä *vertailevan ekklesiologian* menetelmää. Etsittiin yhteisiä näkemyksiä ja kirjattiin myöhemmissä neuvotteluissa lisäselvitystä vaativia ongelmakohtia. Viimeksi mainittu piirre on ollut myöhemminkin hedelmällinen, sillä se on luonut neuvot-

teluille usein (vaikkakaan ei aina) selkeän temaattisen jatkuvuuden. On voitu vedota aikaisempiin tuloksiin ja rakentaa niiden varaan. Tästä on myönteisiä mainintoja lukuisissa kommunikatioissa ja tiivistelmissä.

Vuonna 1974 ensi kertaa esille noussut soteriologinen temaatti avasi metodiin uuden ja syvemmälle porautuvan ulottuvuuden. Jatkotyöskentelyä varten määriteltiin etukäteen perustavaa laatua oleva tunnustusten välinen ekumeeniteologinen ongelma (luterilaisen vanhurskauttamisopin ja ortodoksisen jumalallistamisopin suhde), jota ei voitu ratkaista vain perinteittemme pintatason vertailulla, vaan joka vaati molemmiin puolin olennaisesti perusteellisempaa teologista työskentelyä – ehkä myös osaksi unohduksissa olleiden uskon aarteiden löytämistä omasta traditiosta ja toisen tradition todellisen sisällön uudelleenarviointia. Tämä osoittautui sittemmin erittäin hedelmälliseksi metodiseksi valinnaksi. Sitä ei kuitenkaan ole vuosien varrella aina noudatettu yhtä vahvasti panostaen.

Pitäisinkin määrätietoisempaa paneutumista keskeisiin ja vaikeisiin ongelmiin välttämättömänä, mikäli haluamme todella päästä eteenpäin ja välttää rutiinin vaarat.

Alusta alkaen neuvotteluissamme on tähdätty siihen, että *sanotaan yhdessä* kaikki, mikä suinkin vain voidaan. Vakiintunut työskentelyprosessimme on luonut sille hyvät mahdollisuudet. Kumpikin osapuoli on ensiksi pitänyt sovitusta teemoista omat esitelmänsä. Sitten on käyty yleiskeskustelu, jossa on täsmennetty epäselväksi jääneitä kohtia, annettu lisäselvityksiä ja kartoitettu jo mahdollisimman pitkälle esitelmistä nousseita yhteisiä piirteitä. Tämän jälkeen on jakaannuttu teemojen mukaises-

ti suomalais-venäläisiin työskentelyryhmiin, joissa on muotoiltu yhteiset teesi-luonnokset. Ne on tuotu sitten yleiskeskusteluun ja hyväksytty – mahdollisten muutosten jälkeen – yhteisesti.

Teologisten keskustelujemme metodisena ja sisällöllisenä perustavoitteena on siis ollut *yhteisymmärryksen* (konsensuksen) lisääminen traditioittemme välillä. Käytetty menetelmä on ollut tukemassa tavoitetta. Ensimmäisessä neuvottelussa kirjattiin aluksi konsensusteetit (1970, A: 1-5) ja sitten erilaiset käsitykset (B: 1-2). Myöhemmin teesien rakenne on painottunut pelkän yhteisymmärryksen kirjaamisen suuntaan, vaikkakin poikkeavia käsityksiä on edelleenkin silloin tällöin nostettu näkösalille.

Kertaakaan ei sanota, että osapuolet olisivat jossakin *asiassa jyrkästi eri mieltä*, vaan että kirkoissamme on erilaisia korostuksia tai että tarvitaan vielä lisäselvityksiä. Esimerkkinä voisi olla kysymys Kristuksen todellisesta läsnäolosta ehtoollisessa. Teesit toteavat, että itse asiasta vallitsee yksimielisyys, mutta että tämän totuuden tulkintatavassa osapuolten näkökannat eroavat (1970, B: 1). Kiovan 1977 neuvottelujen varsinaisten teesien edellä erikseen todetaan, että vallitseva käsitys ortodoksisen ja luterilaisen pelastusopin jyrkästä eroavuudesta ei pidä paikkaansa vaan että niiden välillä vallitsee ”suuri yksimielisyys” (1977, 1, sama toistetaan vielä 1980). Silloisten konsensusteettien edellä vielä erikseen todetaan, että pelastusopissa on ”vallitsee laajalle ulottuva yhtenevyys”, joka ilmenee jäljempänä seuraavissa seitsemässä teesissä (1977, IV: 1-7).

Keskustelumuoitomme mielestäni on ollut hedelmällisempi kuin saksalaisten kanssa käydyissä neuvotteluissa käytetty, koska se on edellyttänyt valtuuskuntien jäsenten laajaa (välillä kyllä hyvin

voimia kuluttavaa) yhteistä työskentelyä neuvottelujen yhteydessä. Teesit ovat – ainakin periaatteessa – olennaisesti selkeämmin yhteisen kirkollisen ja ekumeenisen ponnistelun tuloksia.

Työskentelyä on välillä haitannut se, etteivät aikaisempien neuvottelujen *tulokset ole aina riittävästi siirtyneet* uusien delegaattien tietoon. Tässä on ollut puutteita puolin ja toisin. Muisti on epäilemättä pettänyt joskus myös pitkään mukana olleilla. On joskus jouduttu palaamaan sellaisiinkin kysymyksiin, joista on jo päästy molempia osapuolia tyydyttävään tulokseen. Tämä kiistaton metodinen heikkous ei kuitenkaan ole ollut pelkästään huono asia, sillä näin tulosten kestävyys on joka tapauksessa jouduttu punnitsemaan perusteellisemmin ja reseptio on samalla syventynyt.

Joskus taas saavutettujen tulosten uudelleenarviointi on johtunut siitä, että osapuolten keskuudessa on ollut erilaisia teologis-kirkollisia näkemyksiä, jotka veteraanien piirissä ovat jo ehtineet osaksi muotoutua yhteiseksi linjaksi, mutta jotka uusien neuvottelijoiden mukana nousevat taas esille. Yhteiset tulokset, jotka edellisten neuvottelukierrosten keskustelukumppanit ovat nähneet ortodoksiaan tai luterilaisuuteen sopivaksi, eivät sitä toisten mielestä välttämättä yhtä varauksettomasti ole. Onkin selvää, ettei ekumeenis-teologinen työskentely voi olla vain kirkkojen välistä, vaan se välttämättä on myös kirkkojen sisäistä.

Neuvotteluosapuolten sisäinen teologinen reseptio

Ekumeenisten neuvottelujen tulosten sulettaminen osaksi omaa teologista ja kirkollista todellisuutta (reseptio) on näet laaja ja vaikeasti hahmotettava kysymys.

Tämä johtuu siitä, että varsinaiset keskustelijat ovat omassa kirkossaan häviävän pieni teologisesti sivistynyt valikoima (eliitti). Sillä on usein ollut suhteellisen vähän mahdollisuuksia aktiivisesti ja määrätietoisesti kuvata – ja myös tulkita keskusteluissa saavutettuja näkökohtia kristikansan suurelle enemmistölle.

Ongelma on tietysti ollut alun alkaen tiedossa ja siihen on kumpikin osapuoli kulloistensa voimavarojensa mukaan varautunut. Esitän tässä joitakin havaintoja oman kokemukseni pohjalta ja nimenomaan siis suomalaisesta näkökulmasta.

Meillä on ensiksikin lähdetty siitä, että neuvotteluja on valmisteltava ja käytävä kirkollisesti ja teologisesti mahdollisimman edustavalla tavalla. Delegaattia ja valmisteluja on aina johtanut kulloinkin istuva arkkipiispa (1970-1977 Martti Simojoki, 1980 Mikko Juva ja 1983-1998 John Vikström). Suomalaiseen valtuuskuntaan on kuulunut myös muita piispoja, eri oppiaineita ja tieteellisiä lähtökohtia edustavia yliopistoteologeja sekä joitakin seurakuntapappeja. Läsä on siis ollut siis pienoiskoossa kirkon johto, tieteellinen teologia ja seurakuntatyön kokemus ja siitä avautuvine näköaloineen.

Vastaavasti ovat rakentuneet myös valmisteluseminaarit (noin 30-40 henkeä). Osallistuva joukko on ollut suhteellisen pysyvä ja se on pyritty valitsemaan siten, että erilaiset kirkolliset ja teologiset virtaukset sekä kirkon eri tasot olisivat riittävästi edustettuina. Näin valmisteluissa on voitu ottaa huomioon monia näkemyksiä ja toisaalta tieto prosessin etenemisestä on levinnyt voimavarat huomioon ottaen kohtuullisen laajalle. Kaiken kaikkiaan on pyritty siihen, että venäläiselle osapuolelle kulloisestakin

teemasta esitettävät opilliset ja eettiset linjaukset olisivat mahdollisimman laajalti kirkossamme hyväksyttyjä. Olemme halunneet korostaa sitä, että kasvomme ovat kaikkiin suuntiin samat. Tällä on ollut merkitystä siihen, miten neuvottelujen tuloksia on otettu vastaan papiston ja myös seurakuntalaisten parissa. Koska sekä valmisteluissa että itse neuvotteluissa on ollut mukana vaikutusvaltaisia yliopistoteologeja, tulokset ovat hedelmöittäneet teologista tutkimusta ja levinneet sitä kautta myös pappisvirkaan valmistuvien nuorten teologien tietoisuuteen ja käytäntöön. Erityisesti tämä on havaittavissa Kiovan (1977) jälkeen.

Suomalaiset ovat pyrkineet huolehtimaan siitä, että valtuuskunnassa ja valmistelussa jatkuvuus ja uudistuminen pysyisivät tasapainossa. Näin on voitu säilyttää henkilökohtaiseen kokemukseen perustuva perspektiivi, mutta samalla on vuosien mittaan saatu uutta, nuorta verta mukaan. Uskallan väittää, että ortodoksineuvottelujen valmisteluprosessi on Suomessa ollut viime vuosikymmenien merkittävin kirkon sisäisiä ryhmittymiä yhdistävä pysyvä keskustelufoorumi.

Venäläisen osapuolen asiana on tietenkin arvioida omaa valmisteluprosessiaan ja sen vastaanottoa omien teologien ja seurakuntalaisten piirissä. Meille Venäjän ortodoksinen kirkko on tullut näiden vuosien aikana tutuksi sekä yleisellä että henkilökohtaisella tasolla. Alkuvaiheen suhteellisen jäsentymätön ja monoliittinenkin kuva on saanut huomattavan määrän vivahteita. Samalla tavoin kuin Suomen luterilainen kirkko, niin on myös Venäjän ortodoksinen kirkko monien erilaisten osatraditioiden – usein jännitteinenkin – kimppu. On käynyt ilmi, että hedelmällinen ekumeeninen kohtaaminen merkitsee molemmille osapuolille myös sisäistä keskusteluproses-

sia. Olemme tässä suhteessa enemmän toinen toistemme kaltaisia kuin olimme ehkä kuvitelleet.

Dialogien merkittävimmät tulokset

Käsittelen aluksi laajemmin niitä tuloksia, joilla on havaittu olevan dialogiemme rajat ylittävää kansainvälistä ekumeenista merkitystä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei muilla tuloksilla voisi sitä olla ja että ne voitaisiin vähäarvoisempina sivuuttaa.

Vuonna 1974 keskusteltiin siis Järvenpäässä mm. kristillisestä pelastuskäsituksesta. Aiheen herätteenä oli Bangkokin ”Pelastus tänään” -konferenssi (1973). Kumpikin osapuoli piti siellä tuotettuja asiakirjoja yksipuolisen ”horisontaalisina”. Pelastus tulkittiin niissä immanenttisesti, ilman riittävää eskatologista aspektia (V, 16-17). Koska luterilaisen ja ortodoksisen pelastusopin (vanhurskauttaminen ja jumalallistaminen) on väitetty olevan hyvin kaukana toisistaan, ja kuitenkin Bangkokin arvioinnissa oli päädytty yllättävän samankaltaisiin lausumiin, päätettiin tarttua ”härkää sarvista” ja käydä käsiksi juuri tähän poikkeuksellisen vaikeaan aiheeseen.

Suomalaisessa valmistelutyössä lähdettiin siitä olettamuksesta, että jokin leikkauspiste näiden hahmotelmien välillä täytyi olla, sillä varhaisen kristikunnan teologinen (patristinen) tausta on kirkoillemme yhteinen. Lisäksi länsi ja itä olivat monista kulttuurieroista huolimatta tunnustaneet toisensa täysimääräisesti tuhannen vuoden ajan. Oli siis käytävä töihin, porauduttava syvemmälle kuin oli ollut tapana. Oli unohdettava jatkuvasti toistetut stereotypiat ja tutkittava asiat itse.

Valmisteluissa paneuduttiin erityisesti kahteen kysymykseen, joista ensimmäinen oli eksegeettinen ja toinen dogmaattinen.

Ensiksikin analysoitiin Paavalin vanhurskauttamisoppi sekä sen suhde niihin lausumiin, joissa hän puhuu ”uudestisyntymisestä” ja ”uudesta luonnosta”. Näitä tuloksia verrattiin sitten siihen toisen Pietarin kirjeen lausumaan, jota pidetään ortodoksisen jumalallistamisajatuksen klassisena raamattuperusteluna:

”Näin hän on meille lahjoittanut suuret ja kalliit lupaukset, jotta te niiden avulla pääsisitte pakoon turmelusta, joka maailmassa himojen tähden vallitsee, ja tulisitte osallisiksi jumalallisesta luonnosta (2. Pt.1:4).”

Lausuman sisällön tulkitsemiseksi ja suhteuttamiseksi paavalilaisiin teksteihin jouduttiin seulomaan melkoinen määrä Uuden testamentin ulkopuolista aineistoa. Haastavan tehtävän suoritti professori Jukka Thurén. Kävi yhä vakuuttavammin ilmi, että paavalilainen vanhurskauttamisoppi ja toisen Pietarin kirjeen jumalallistamisajatus oli sijoitettavissa samaan kokonaisrakenteeseen. Teesiä koeteltiin monin tavoin, ja se näytti kestävä koetuksen.

Toinen kysymys oli tämä: voidaanko vanhurskauttamista luterilaisen tunnustuksen ja perinteen mukaan pitää sellaisena, että se koskettaa ihmisen olemusta myös reaalisella tavalla? Tuoko vanhurskauttaminen ihmiseen jotain todella olevaa, sellaista, mitä hänessä ei sitä ennen ole ollut? Vai olisiko – kuten protestanttisessa perinteessä on usein väitetty – kysymys pelkästään jumalallisesta suosiosta, joka luetaan ihmisen hyväksi ulkoapäin, ilman että hänessä itsessään, hänen olemuksessaan tapahtuisi

mitään muutosta (ns. forensis-imputatiivinen vanhurskauttamiskäsitys).

Professori Tuomo Mannermaa havaitsi Lutherin suurta Galatalaiskirjeen selitystä eritellessään, että kysymykseen voidaan vastata myöntävästi. Se ”vieras vanhurskaus”, joka ”luetaan” uskovan hyväksi, on Lutherin mukaan uskovassa ihmisessä todellisesti asuva Kristus itse (*in ipsa fide Christus adest*). Kristityn uusi ”minä” on Kristus ja hänen kauttaan kristitty on osallinen ”jumalallisesta luonnosta”. Vanhurskauttaminen on sekä Jumalan *suosiota* että *lahjaa*, ja tämä lahja on nimen omaan *Kristus itse*. Kristuksen itsensä kautta uskova on osallinen jumalallisesta elämästä.

Tästä Mannermaan analyysin tuloksesta ja sen herättämästä haasteesta on kasvanut vuosikymmenien mittaan lukuisia tohtoreita ja laajaa kansainvälistä keskustelua synnyttänyt tutkimusohjelma. Sillä on huomattavaa merkitystä luterilaisen kirkon itseymmärrykselle, mutta erityisesti myös sen ekumeenisille suhteille, onhan se heijastunut merkittävästi myös muihin luterilais-ortodoksisiin dialogeihin, kuten globaaliin luterilais-ortodoksiseen dialogiin (josta LML vastaa luterilaiselta puolelta). Samaisella teologisella työskentelyllä on ollut tietynlainen avainasema myös luterilaiskatolisen vanhurskauttamisasiakirjan valmistelussa (Joint declaration).

Kiovan neuvotteluissa todettiin, että luterilainen vanhurskauttamisoppi ja ortodoksinen jumalallistamisoppi ovat tavoitteiltaan pitkälti samankaltaisia ja mahdollistavat hedelmälliset jatkokeskustelut. Tämä löytö oli kummankin osapuolen mielestä ekumeenisesti tärkeä:

Viime aikoihin asti on ollut vallalla katsumus, jonka mukaan luterilainen ja ortodoksinen pelastusoppi poikkeavat

melkoisesti toisistaan. Neuvotteluissa on kuitenkin käynyt ilmi, että molemmilla tärkeillä pelastuksen aspekteilla, joita keskusteluissa käsiteltiin – vanhurskauttamisella ja jumalallistumisella – on vankka uustestamentillinen pohja, ja molemmista vallitsee laajalle ulottuva katsomusten yhtäläisyys.

Kiovan neuvottelutuloksista on keskusteltu myös toisesta näkökulmasta – nimittäin dialogin aikana esiin nousseesta synergismin ongelmasta.

Luterilaisen kirkon tunnustus hylkää synergismin eli opin, jonka mukaan ihmisen kääntymyksessä (*conversio*) Jumala ja ihminen toimivat yhteistyössä. Tällainen yhteistyö edellyttäisi ihmiseltä vapaata tahtoa, minkä luterilaisuus torjuu (FC, 776, 1-781, 19 sekä 866-912).

Kiovan oppikeskustelujen jälkeen on esitetty arveluita, että luterilaisen osapuolen kanta olisi synergismikysymyksessä muuttunut. Professori A. Osipovin (Moskova) mukaan¹ aiemmin epäselväksi jäänyt *"Problem der Einheit zwischen der objektiven Seite der Erlösung und der subjektiven Beteiligung des Menschen"* olisi Kiovan neuvotteluissa merkittävästi selkiytynyt. Avainasemassa on teesi 7., joka kuuluu näin:

"Armo ei tee milloinkaan väkivaltaa ihmisen henkilökohtaiselle tahdolle, vaan vaikuttaa sen kautta ja sen kanssa. Jokaisella on mahdollisuus olla suostumatta Jumalan tahtoon tai Pyhän Hengen avulla suostua siihen.

Ortodoksit ymmärtävät tämän lisäksi, että edellä mainittu edellyttää Jumalan pelastavan armon ja ihmisen yhteistyötä eli ihmisen tahdon vapautta."

Osipov viittaa teesin alkuosaan ja jatkaa:

"Dass man in diesen Punkten eine Übereinstimmung erreichen konnte, zeugt von einem bemerkenswerten Fortschritt in der lutherischen Theologie. Wenn hier auch nicht geradewegs eine "Synergismus anerkannt wird, so erklärt man doch deutlich genug, dass es im Prozess der Erlösung und Vervollkommnung notwendig der tätigen Initiative des Menschen bedarf – und eben dies lehrt die orthodoxe Soteriologie."

Myös teol.tri. Karl Christian Felmy (Erlangen) on esittänyt samansuuntaisen arvion.² Felmy sijoittaa teesin antropologiseen kontekstiin, viittaa Osipovin tavoin alkuosaan ja toteaa:

"Damit haben die lutherischen Partner zweifellos Anliegen des orthodoxen Synergismus aufgenommen."

Mihin luterilainen osapuoli on sitoutunut hyväksyessään kyseisen teesin? Vastaus löytyy jo lausuman omasta asiayhteydestä, joka on soteriologia. Teesi ei siis käsittele antropologiaa, vaikka se sitä sivuaakin.

Kysymys tahdonvapaudesta tulee esille vain ortodoksisessa klausuulissa: Ortodoksien mukaan "edellä mainittu edellyttää Jumalan pelastavan armon ja ihmisen tahdon yhteistyötä eli ihmisen tahdon vapautta" Luterilainen osapuoli ei

¹ (Der Dialog der Russischen Orthodoxen Kirche mit den evangelisch-lutherischen Kirchen (1959-1979), Stimme der Orthodoxie 8/1980, seuraavat sitaatit otettu F&O 4/5 1980 s. 18 ja 19).

² Die orthodox-lutherischen Gespräche in Europa, ein Überblick, s. 15-16.

halunnut ottaa kysymykseen kantaa, koska siitä ei oltu temaattisesti keskusteltu eikä teesin hyväksyminen sitä luterilaisen perinteen mukaan edellyttänyt.

Teesi ei puhu kääntymisestä, vaan on viimeisenä sarjassa, jossa puhutaan pelastuksen subjektiivisesta omaksumisesta Jumalan Pyhän Hengen vaikutuksesta. Vanhurskauttamisesta ja jumalallistumiseen johtavalle tielle astuminen on kuvattu jo teeseissä 2-4. Viides teesi lausuu, että elävän uskon hedelmiä ovat hyvät teot. Kuudennessa taas todetaan:

"Minkä tahansa hyvän teon, miten se ilmeneekin (ajatuksena, sanana, toimintana), kristitty tekee Pyhän Hengen armon vaikutuksen alaisena (Luuk. 18: 26-27; Joh. 6:65; 15:5; 1 Kor. 4:7). Sitä paitasi armon vaikutus ulottuu koko hyvään tekoon alkaen sen synnystä ihmisen ajatuksissa ja päättyen sen toteuttamiseen (Ap. t. 17:28; Fil. 2:13)."

Asiayhteys siis osoittaa, ettei seitsemäs teesi puhu siitä yhteistyöstä, jonka luterilainen tunnustus torjuu synergisminä. Kysymys on jo vanhurskautetun ihmisen tahdon ja Jumalan Pyhän Hengen yhteistyöstä. Tämä yhteistyö (cooperatio), synergeia, on selvästi eksplikoitu luterilaisessa perinteessä. Kysymys ei siis ole vasta nyt löydetystä asiasta tai asiasta, jossa luterilainen kanta olisi muuttunut. Ortodoksien kannalta tämä teesi Jumalan ja ihmisen tahdon yhteistyöstä – näin ymmärrän – on kuitenkin tärkeä siksi, että siinä sanoudutaan irti kvietismistä: pelastettu ei ole luterilaisen käsityksen mukaan passiivinen "pölkky", vaan aktiivinen subjekti. Sellainen tul-

kinta, jonka myös katolinen teologia on joskus antanut luterilaiselle vanhurskauttamiskäsitykselle, ei siis vastaa todellisuutta, ja on hyvä, että siitä päästään eroon.³

Voidaan siis sanoa, että Osipovin arvio on oikea sikäli kuin kysymys on uudestisyntyneestä ihmisestä ja hänen yhteistyöstään (synergeia) Jumalan kanssa. Tältä osin on siis yhteisymmärrys lisääntynyt. Ihmisen tahdonvapauden ongelma itse kääntymisessä on kuitenkin vielä käsittelemättä. Vasta siinä yhteydessä joudutaan suorittamaan rajankäynti synergismistä (alussa määritellyssä merkityksessä).

Neuvottelu aika Kiovassa ei riittänyt pelastavan uskon luonteen perusteelliseksi selvittämiseksi. Arkkipiispa Mihail hahmotteli silloisessa esitelmässään ortodoksien käsityksen uskosta. Se sisältää hänen mukaansa kolme fenomenologista astetta: 1. rationaalinen, ilman tunnetta ja tahdonliikkeitä oleva usko, 2. luottamusta ja toivoa sisältävä usko ja 3. rakkauden kautta vaikuttava usko. Vasta kolmas aste on varsinaista pelastavaa uskoa. Luterilainen osapuoli ei neuvotteluissa pitänyt tätä fenomenologista lähestymistapaa kaikkein hedelmällisempänä.

Keskusteluissa kirjattiinkin viisi näkökohtaa, joissa "eri aspektien erilaisten korostusten johdosta syntyi erimielisyyttä" ja jotka "vaativat tulevaisuudessa syvällistä tutkimusta ja huolellista käsitelyä":

³ Luterilaisissa tunnustuskirjoissa asiaa käsitellään laajimmin Yksimielisyyden ohjeessa (Formula Concordiae, Solida Declaratio) 2, 15-26, 60-67.

1. Uskon, toivon ja rakkauden suhde pelastuksessa
2. Ihmisen omaa henkilökohtaista pelastumista koskevan varmuuden saavuttaminen
3. Jumalan armon ja ihmisen tahdonvapauden suhde pelastumisessa
4. Luterilainen ja ortodoksinen käsitys uskosta pelastuksen kannalta
5. Lain ja evankeliumin suhde pelastumisessa

Turun neuvottelujen tavoitteena (1980) oli laajentaa Kioassa saavutettua yhteistä pohjaa. Tarkoituksena oli selvittää edellisellä kerralla avoimeksi jäänyt kysymys uskon ja rakkauden keskinäisestä suhteesta pelastuksessa.

Suomalaiset esitelmöitsijät olivat piispa Aimo T. Nikolainen (eksegeettinen näkökulma) ja professori Tuomo Mannermaa (systemaattinen näkökulma).

Nikolainen seuraa uskon ja rakkauden keskinäistä kytkeä läpi Uuden testamentin tradition. Lähtökohtana on Jeesuksen esittämä rakkauden kaksoiskäsitys ja päämääränä johanneslainen uskon ja rakkauden yhteys. Hänen keskeinen väitteensä on, että Uusi testamentti torjuu ”lain teot”, joilla yritetään ansaita pelastus, mutta uskoa seuraavat erottamattomasti ”hyvät teot”. Usko synnyttää rakkauden tekoja niin kuin hyvä puu kantaa hyviä hedelmiä.

Mannermaa puolestaan tarkastelee aihetta Lutherin teologiassa esiintyvän uskon ja rakkauden keskinäisen dynamiikan pohjalta. Taustalla on koko ajan Kioassa löydetty Lutherin ajatus uskossa reaalis-onttisesta läsnäolevasta Kristuksesta (yhtymäkohta ortodoksiseen theosis-ajatukseseen). Luterilaiselta kannalta katsottuna ilmaisu *fides caritate formata* usko, jolle rakkaus on antanut sisällön (läntinen ilmaus Mihailin 1977 esit-

tämälle kolmannelle asteelle), voi olla harhaanjohtava, koska rakkaus voidaan sen mukaan käsittää ihmiseen vuodateuksi ominaisuudeksi. Tämän vuoksi Luther käytti käsitettä *fides Christo formata*: uskon sisältö on itse Kristus, uskoa seuraava rakkaus on Kristuksen rakkautta.

Se, mitä luterilainen osapuoli Turussa esitteli, voidaan tiivistää seuraavanlaisesti (siteeraan omaa esitelmääni Leningradin neuvotteluissa):

”Soteriologinen lähtökohta on siis tämä: pelastavassa uskossa vastaanotetaan (sanan ja sakramenttien välittämä) Jumalan vanhurskaus (”vieras vanhurskaus”), joka ei ole vain Jumalan suosio ihmistä kohtaan, vaan myös Jumalan lahja ihmiselle, uskossa läsnäoleva Kristus. Hänen - ja vain hänen - kärsimisensä, kuolemansa ja ylösnousemisensa tähden ihminen ”luetaan vanhurskaaksi”, mutta samalla tämä tulee - läsnäolevan Kristuksen kautta - myös reaalisesti osalliseksi jumalallisesta elämästä, jonka olennainen ominaisuus on rakkaus. Kun usko on vastaanottanut tämän elämän, se antaa sen eteenpäin toisille ihmisille rakkauden tekoina. Uskova kohtelee lähimmäistään juuri sillä tavalla kuin Kristus on kohdellut häntä.” (TA 3/1984)

Ortodoksinen osapuoli ei ollut vielä Turkuun tullessaan kokonaan päässyt epäilyksestään, että luterilaiset tarkoittaisivat pelastavalla uskolla älyperäistä uskon tietoa. Arkkipiispa Mihail pyrki perusteellisessa esitelmässään (33 liuskaa) osoittamaan tällaisen käsityksen mahdolltomaksi. Itse asiassa siinä oli runsaasti liittymäkohtia molempiin luterilaisiin esitelmiin, mikä sitten keskusteluissa todettiin. Mihailin käsittelytavan ongelma (luterilaiselta kannalta) oli se, että siinä yhä tarkasteltiin uskoa – kuten jo

Kiovassa – fenomenologis-psykologisesti, kun taas luterilainen osapuoli oli johdonmukaisesti tarjonnut trinitaariskristologista tarkastelukulmaa. Vastaavanlainen perspektiiviero on sittemmin ollut havaittavissa myös luterilaiskatolisissa neuvotteluissa, joiden tuloksena syntyi *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*. Katoliset ovat kuvanneet sitä, mitä ihmisessä tapahtuu, luterilaiset puolestaan sitä, mitä Jumala tekee. Molemmat näkökulmat ovat oikeutettuja, mutta tulkitaan helposti yksipuolisesti. Yhdistäväksi tekijäksi on löydetty Kristuksen reaalin läsnäolo.

Tämä aspekti läpäisi Turussa, kuten keskustelujen yhdistelmän alku vakuuttaa:

”Aikaisemmissa neuvotteluissa on todettu, että luterilaisen ja ortodoksisen pelastusopin keskeisillä näkökohdilla, vanhurskauttamisella ja jumalallistamisella on vankka uusitamentillinen perusta ja että molemmista vallitsee laajalle ulottuva yhteisymmärrys. Tämä yhteisymmärrys nojaa oppiin Kristuksesta, jossa kirkkoilla on yhteinen pohja. Kristus on vanhurskauttamisemme ja jumalallistamisemme perusta. Samalla on kuitenkin käynyt ilmi, että huolimatta tästä yhteisymmärryksestä on kirkkojen välillä esiintynyt erimielisyyttä eri aspektien korostusten johdosta. Yksi tällainen ongelma on uskon ja rakkauden suhde pelastuksessa.

Kun on kysymys ihmisen jumalasuhteesta ja pelastuksesta, luterilaiset ovat mieluummin puhuneet uskosta ja uskon elämästä, ortodoksit taas mielummin puhuneet rakkaudesta.

Sanoilla ’rakkaus’ ja ’usko’ on Pyhissä kirjoituksissa ja yleisessä kielenkäytössä monta eri merkitystä. Siksi on uskosta ja rakkaudesta puhuttaessa otettava välttämättä huomioon, mikä on näiden

sanojen merkitys Raamatussa kussakin tekstiyhteydessä.

Turussa nyt käydyt oppikeskustelut ovat vakuuttavasti osoittaneet, että molemmat kirkot opettavat uskosta ja rakkaudesta pelastuksen tekijöinä olennaisesti samalla tavalla.”

Muu teologinen lähentyminen

Vaikka kansainvälistä keskustelua on käyty ennen kaikkea soteriologiaan liittyvistä yhteisistä tuloksista, on muillakin alueilla tapahtunut paljon edistystä. Kokoan siitä mielestäni keskeisimmät seikat ja arvioin niitä lyhyesti.

Klassillisen kristillisen *jumalakuvan ja uskon trinitaarinen luonne* tunnistetaan ja tunnustetaan selvästi molempien kirkkojen yhteiseksi lähtökohdaksi. Tämä ilmaistaan vuodesta 1974 lähtien useissa neuvotteluissa luomisen, lunastuksen, pyhityksen ja kirkon mission perustaksi (Järvenpää 1974 osio III, teesi 1, Turku 1980, A 1, Pyhtitsä 1989, A II, 1, 2, Järvenpää 1992, A 2-5, Kiova 1995, A 1-3). Neuvotteluissa ei kuitenkaan ole kosketeltu lännen ja idän kolminaisuuskäsitysten eroavaisuuksia – muun muassa filioque-kysymystä.

Vuosien 1970-1974 neuvottelujen pohjalta ovat ortodoksit ymmärtäneet luterilaisen *ehtoollis- ja virkakäsityksen* olevan selvästi lähempänä toisiaan kuin oli ennakoitu. Luterilaisen pappisviran mahdollinen sakramentaalinen luonne haluttiin nostaa myöhemmäksi keskusteluteemaksi (1974, I, II, 11), mutta se ei ole toistaiseksi toteutunut. Ehtoollisesta on keskusteltu edelleen vuonna 1977 (soteriologian yhteydessä A, III) ja 1983 (ekklesiologian yhteydessä, A 4-6). Myös siitä on oltu yksimielisiä, että ehtoollinen on ykseyden syvin ilmaisu,

ei sen tavoittamisen väline (1970, A 5.). Samoin ollaan yhtä mieltä, että Kristuksen uhri Golgatalla on ainutkertainen, eikä sitä voida toistaa. Mahdolliset eroavaisuudet ehtoollisen uhriluonteen ymmärtämisessä ovat jatkossa jääneet kuitenkin keskustelematta (1971, A II, 2.). Luterilaisten sakramenttien reaalin luonne näyttäisi muutoinkin ortodoksien silmissä vahvistuneen ja samalla – ainakin perinteisen ja pohjoismaisen – luterilaisuuden oma, selvästi reformoidusta perinteestä poikkeava profiili.

Soteriologiassa erityisesti Kiovassa 1977 ja Turussa 1980. Tätä vaihetta on edellä laajasti selostettu.

Mikkelin neuvotteluissa (1986) palattiin soteriologiseen teemaan. Niissä löytyi monia yhteisiä näkemyksiä *pyhydestä ja pyhityksestä*, mutta niiden puutteeksi jää se, että yhteyttä Kiovan ja Turun tuloksiin ei osoiteta riittävästi. Siksi ne eivät – tarkoituksestaan huolimatta – pääse eksplisiittisesti ja luontevasti jatkamaan sitä prosessia, joka tuolloin oli hedelmällisesti käynnistynyt.

Eräissä *kirkko-opin* ulottuvuuksissa Leningradissa 1983 (eukaristinen ekklesiologia). Kirkosta on erillisiä lausumia myös useissa muissa yhteyksissä (Järvenpää 1974 I, 2, 6, III, 6-7, Kiova 1977, I, III, Mikkelin 1986, I, 8, 11-13, Järvenpää 1992, I, 3-4, 8-9, sekä Lappeenranta 1998).

Kirkon *apostolisen perustan ja jatkuvuuden* merkityksestä – temaattisesti Järvenpäässä 1992, mutta asia on ollut esillä jo edellisellä Järvenpään kierroksella 1974 (I, 6). Tämä tärkeä aihepiiri on vielä toistaiseksi jäänyt – hyvistä yhteistä teeseistä huolimatta – melko katkelmallisesti käsitellyksi. Osasyynä on se, että aihe ei noussut keskusteluihimme dialogiemme omasta dynamiikasta käsin, vaan Faith&Orderin ohjelman ansiosta.

Luomisen teologia ja siitä tehtävät ekologiset johtopäätökset tuottivat Pyhtissä 1989 merkittäviä yhteisiä linjauksia, mutta ne ovat toistaiseksi jääneet irrallisiksi. Jälleen saattaa syynä olla ajankohtaisten haasteiden aiheuttama poikkeama neuvottelujemme omasta dynamiikasta. Olisi jatkettava eteenpäin ihmiskuvan kautta soteriologisiin yhteyksiin ja ehkä myöhemmin kirkon ja maailman suhteiden selvittämiseen.

Molemmiin puolin on kasvanut yhteisymmärrys omista perinteistä nousevan spiritualiteetin ekumeenisia näköaloja avaavasta merkityksestä.

Koska neuvotteluista on kertynyt vuosien mittaan suuri määrä yhteisiä teesejä, olisi tarpeen luoda niistä aiheittain koottu systemaattinen synteesi. Näin aineiston läpinäkyvyys lisääntyisi ja olisi myös helpompi tunnistaa ne alueet, jotka edellyttävät jatkotyöskentelyä.

Aiheet, joihin pitäisi käydä käsiksi

Kiovassa laaditusta selvitystä vaativien teemojen luettelosta ovat toistaiseksi käsittelemättä (2) ihmisen omaa henkilökohtaista pelastumista koskevan varmuuden saavuttaminen, (3) Jumalanannon ja ihmisen tahdonvapauden suhde pelastumisessa sekä (5) lain ja evankeliumin suhde pelastumisessa. Avainasemaan näyttäisi nousevan teologisen antropologian ja pelastusopin yhteys – se joka Kiovassa jäi avoimeksi ja joka myös herätti kansainvälistä keskustelua. Siinä yhteydessä olisi käsiteltävä myös ihmisen tahdonvapauden ja Jumalan armon vaikutuksen välinen suhde. Se on kokonaisuudessaan vaikea ja haastava tehtävä – vähintäänkin samaa tasoa kuin vanhurskauttamisen ja jumalallistamisen välinen suhde.

Eräs seikka tässä ongelmavyöhyhdissä on ehkä myös lupaava: Lähes kaikki luterilaisuuden ja ortodoksian kannalta ekumeenisesti vaikeimmat kysymykset, jotka sen vuoksi helposti saattavat jäädä myös viimeisiksi kysymyksiksi, eivät ole vaikeita vain tunnustustemme välisinä haasteina, vaan ne ovat vaikeita myös luterilaisen perinteen sisällä. Sellaisia ovat muun muassa juuri kysymys tahdonvapaudesta ja ihmisen kyvystä itse osallistua siihen prosessiin, joka johtaa pelastukseen. Lisäksi ongelma on erittäin kiinnostava ja vaikea myös sekulaarissa filosofiassa, psykologiassa ja biologiassa. Mikä ylipäänsä on ihmisessä vapauden ja determinismin suhde? Missä määrin ihmisen elämän ratkaisut määräytyvät perimästä, geeneistä käsin? Missä määrin kasvatuksesta ja ympäristötekijöistä? Hyvin moni nykyisistä biologeista ja filosofiasta edustaa determinismia, jonka puitteissa kuitenkin voi toteutua psykologinen tahdonvapaus. Uskoisin, että molemmissa lähtökohdissa, determinismissä ja tahdonvapaudessa on molemmissa jotain olennaista, mutta saattaa olla, ettei niiden suhdetta voi loogisesti ratkaista, vaan on todettava, että ihmiseen sisältyy paradoksi.

Tärkeätä olisi joka tapauksessa päästä jatkamaan soteriologian alueella saavutettujen tulosten pohjalta teologisen antropologian suuntaan samoin kuin työstämään edelleen kirkko-opin alueella saavutettua lähentymistä.

Toinen teema-alue, joka kaipaisi syvällistä käsittelyä, on kasteen merkitys kristilliselle kirkolle ja yksityiselle kristitylle ekumeenisessa kontekstissa. Sitä – toisin kuin ehtoollista – ei ole dialogeissamme yhdessä arvioitu. Periaatteessa kaste on jo tunnustettukin vastavuoroisesti (ainakin Faith and Orderin piirissä – mm. BEM-prosessi), mutta ongelma on siinä, että ortodoksien kasteen kokonaisuuteen liittyy olennaisesti voitelun sakramentti – joka läntisessä perinteessä on irronnut konfirmaatioksi.

Dogmaattisten teemojen arviointia

Prof. Gunnar af Hällström

1. Johdanto

Olen ymmärtänyt tehtäväni niin, että minun tulee kommentoida keskustelujen opillista sisältöä ja esittää ajatuksia keskustelujen tulevaisuudesta. Teen sen esittämällä muutamia kysymyksiä ja ehdotuksia läsnäoleville.

Aluksi on todettava, että olen ensikertalaisena eri asemassa kuin neuvottelujen isät, veteraanineuvottelijat, jotka itse ovat olleet keskusteluissa läsnä ja sen takia omaavat taustatietoa joka minulta puuttuu. Oma *lähdepohjani* on vain painettu teksti, eli ”Documents of the Evangelical Lutheran Church of Finland, siitä soveltuvat osat. Samaa suppeaa lähdepohjaa joutuvat kuitenkin käyttämään myös muut kansainväliset tutkijat ympäri maailmaa. Väärinkäsitysten mahdollisuus ilman taustatietoja on suuri. Pöytäkirjojen englanninkielinen käännös on myös epäselvä silloin tällöin.

Heti alkuun haluan myös tuoda julki, että päivittäisessä työssäni olen tekemisissä voimakkaasti ”uuspatristiseen” teologiaan sitoutuneiden ortodoksien kanssa ja olen itsekin tutkimuksissani tutustunut lähinnä siihen. Tämä kreikkalais-bysanttilainen orientoituminen saattaa ajoittain hankaloittaa tulkintojani oppikeskustelumme dogmaattisista teemoista, koska uuspatristiset korostukset eivät mielestäni aina vastaa keskustelumme venäläisen osapuolen korostuksia. Olen esitellyt oppikeskustelujen tuloksia ortodoksiopiskelijoilleni (1999) ja tuolloinkin saattanut todeta, etteivät he joka kohdassa allekirjoittaisi niitä ilman varauksia. Sakramenttien (mysteerien) lukumäärä, opin perustana olevat tunnusukset ja suhtautuminen Vanhan testamentin apokryfisiin/deuterokanonisiin kirjoihin ovat näitä ongelmakohtia, samoin eräät antropologiaan liittyvät lausunnot.

2. Keskustelujen merkitys tutkimukselle

Oppikeskusteluista on muodostunut varteenotettava kokoelma lähdemateriaalia dogmaattiselle tutkimukselle. Siinä mielessä vertaan kokoelmaa mielelläni ”Churches Answer to BEM” – materiaaliin, joka on dogmaatikon käytössä vastaavanlainen kokoelma. Eli kyseessä on arvovaltaisia ja harkittuja opillisia kannanottoja, jotka kuitenkin eivät sido ulkopuolisia siten että keskustelu päättyisi niihin – pikemminkin keskustelu vastaa alkaa tämän materiaalin inspiroimana.

Kun sanon, että kyseessä on *harkittuja* opillisia kannanottoja, vertaan niitä mielessäni muuhun ortodoksiseen lähdemateriaaliin. Dogmaattinen aines on niissä usein implisiittistä, puettu liturgiseen tai muuhun, hartaukselliseen asuun, josta se on analysoitava esiin. Ortodoksisen julkaisumateriaalin suuresta runsaudesta huolimatta käy siksi usein niin, että ortodoksiaa pohtiva luterilainen teologi Suomessa edelleen joutuu kaivamaan esiin vanhan Malinovskin tai Padalkan dogmatiikan, muun materiaalin puutteessa. Ilokseni voin kuitenkin todeta, että piispa Hilarionin (Alfejev) johdatus ortodoksiseen dogmaattiseen teologiaan ilmestyy suomeksi juuri näinä päivinä! Mutta ”uuspatristikot” elävät länsimaisen rationalismin pelossa, jolloin opillinen selvitys helposti saa moitteet ”skolastisuudesta”. Esimerkkinä olkoon Georges Florovsky, joka kommentoi erästä vanhaa venäläistä dogmatiikan esitystä seuraavin sanoin: ”Tämä (Makarii Bulgakovin) dogmatiikka jää kaikista sen ansioista huolimatta kuolleeksi kirjaksi, elottoman oppineisuuden muistomerkiksi, Kirkon Hengen inspiraatiosta osattomaksi. Siis taas kerran: tyypilliseksi läntiseksi kirjaksi.” Näiden asenteiden

keskellä ortodoksisuutta tutkiva dogmaatikko iloitsee sitäkin enemmän niin *Baptism, Eucharist, and Ministry* -asiakirjoista kuin kirkkojemme välisten oppineuvottelujen raporteista, enkä usko niiden jääneen ”Henkeä vaille”, vaikka ne ovatkin harkittuja opillisia selvityksiä. Dogmaattinen eksplisiittisyys eli selkopuheisuus on erinomaisen tärkeää, koska vain se mahdollistaa osapuolten välisen aidon kommunikaation. Selkopuheisuudessa saattaa vieläkin olla parantamisen varaa: professori Jouko Martikainen viittaa siihen ongelmaan, että raamatunlauseiden taakse saatetaan ”piiloutua” sen sijaan että lausuttaisiin suoraan oma käsitys.

3. Neuvottelujen kieli

Neuvotteluissa käytetty kieli on informaation kannalta ratkaisevan tärkeää, mutta sen merkitys ei rajoitu siihen. Kieli myös luo tai on luomatta kommunikaatiota sekä oman ryhmän sisällä että keskustelevien osapuolten välillä. Sama sanoma, mutta oudolla kielellä esitettyinä synnyttää vieraantumista (”tämä sanoma ei ole tarkoitettu minulle”), ehkä vastustusta (”vieraan ryhmän terminologiaa”) tai tahatonta hilpeyttä.

Oppikeskusteluissa käytetty kieli ja tyyli ovat monipuolisia, mutta *rehellisen* tuntuksia. Eksegeetit pohtivat tuttuun tapansa esimerkiksi apostolisuuden merkitystä, systemaatikot viljelevät teknisiä termejään, kirkkokuntien johtohenkilöt esitelmöivät vastuunkantajien vakauksella. Yleisesti ottaen ortodoksit ovat kielellisestikin ortodokseja ja luterilaiset luterilaisia. Mutta oppikeskustelujen esitelmät ja julkilausumat herättävät myös eräitä kielenkäyttöön liittyviä *kysymyksiä*.

Kun oppikeskusteluissa saavutetaan yhteisymmärrys siten, että toisen osapuolen käyttämä ilmaisu/terminologia todetaan hyväksyttäväksi, mitä siitä "hyväksymisestä" seuraa? Otan esimerkin: tyytykö luterilainen valtuuskunta siihen, että "theosis" eli jumalallistuminen on ymmärrettävissä "oikein" neuvottelijoiden kesken, sisäpiirin hyväksymänä ilmaisuna? Vai onko tämä terminologia "markkinoitavissa" koko taustaryhmälle, eli kirkkokunnalle, ehkä vielä niin, että sille haetaan "reseptio" kirkkokunnan syvistä riveistä? Toivommeko siis, että "theosis" vastedes esiintyy myös luterilaisessa sunnuntaisaarnassa tai ehtoollisrukouksissa? Jos toivomme, on varauduttava ärtyneisyyteen tai hilpeyteen sen johdosta, että kirkkokunta nyt opettelee puhumaan uutta kieltä.

Otan toisen esimerkin: oppikeskusteluissa on käsitelty kysymystä Jumalan energioista ja tämän opin suhdetta luterilaiseen logoskeskeiseen kosmologiaan. Oppikeskusteluissa todetaan ireenisesti, että molemmat ilmaisut tähtäävät samaan. Jos näin on, puhutaanko vastedes ortodoksisessa kirkossa logos-kosmologiasta ja luterilaisessa kirkossa energioista? Itse oudoksuisin tätä. Kirkkokunnilla on omat terminologiset universuminsa, joilla ne ilmaisevat ajattelunsa. Jos universumi sisältää riittävät ilmaisut asioiden selvittämiseksi, on kyseenalaista, hyödyttääkö ei-perinteisten ilmaisujen maahantuonti viralliseen kielenkäyttöön mitään. Ainakin aluksi riittänee, että vastapuolen termit riisutaan niihin liittyneistä epäluuloista ja mahdollisista harhaoppisyytöksistä. Ymmärtääkseni on edullista, jos ortodoksit vastedeskin puhuvat "ortodoksian kieltä" ja luterilaiset "luterilaisuutta". Näiden universumien määrittelyssä riittää tekemistä muutenkin: onko "perisynti" ortodoksinen ilmaisu vai ei, tai onko "sakrament-

ti" korrekti termi vai ei, siitä päättäkööt ortodoksiset piirit omassa keskuudessa, ja niin edelleen.

4. Aihepiirit yleensä

Jako dogmaattisiin ja sosiaalieettisiin aiheisiin on antanut neuvotteluille *laajuutta*, joka omalla tavallaan kertoo siitä, että kristinusko on muutakin kuin dogmeja. Ortodoksit korostavat muutenkin usein, ettei teologia saa hajaantua täysin erillään oleviin oppiaineisiin, vaan sen tulee muodostaa yksi kokonaisuus. Neuvotteluissa teologia onkin ollut kokonaisuus, johon eri teologiset disiplininit ovat tuoneet oman osansa. Henkilökohtaisesti toivon, että oppikeskusteluina alkaneet neuvottelut myös jatkaisivat oppia korostavalla linjalla, vaikka kokoontumisien toinen aihe liittyisikin opista johdetun kristillisen käytännön, ehkä ensisijaisesti etiikan, alaan. Tiedemaailma tarjoaa meille kuitenkin myös toisenlaisen mahdollisuuden työskennellä samoissa neuvotteluissa kahdella eri tavalla. Tieteellisten konferenssien yhteydessä ohjelmasta osa on luentoja, monologeja, joihin liittyy keskustelua. Mutta työskentelyyn liittyy yhä useammin myös *tekstiseminaareja*, joissa käsitellään samaa aihepiiriä kuin luennotkin, mutta nyt työskennellään lähdemateriaalin itsensä kanssa siten, että se on jokaisen itsensä luettavissa ja kommentoitavissa. Tähänastiset oppineuvottelut olisivat esimerkiksi voineet sisältää Martti Lutherin Galatalaiskirjeen yhteistä lukemista ja kommentoimista, Athanasios Aleksandrialaisen Uuden testamentin kaanonin koskevia tekstejä, tai vaikka Gregorios Ihmeidentekijän tunnustukseen perehtymistä, kaikki keskeisiä tekstejä neuvotteluissa. Mahtavat teologiset konstruktiot horjuvat kun edessämme olevat lähteet alkavat puhua lahjomatonta kieltään.

Toteutuneet aihepiirit ovat olleet *keskeisiä* kristillisiä teemoja. Uuden testamentin, uskon sääntöjen (*regula fidei*) ja uskontunnustusten perusteella on mahdollista suurin piirtein luetteloida kristinuskon keskeisimmän opinsisällön, olkoonkin, että kirkkokunnat mielellään pitävät omia erityiskorostuksiaan keskeisinä opinkappaleina. Oppikeskustelut eivät juurikaan ole juuttuneet marginaalisiin kysymyksiin, vaan ovat rohkeasti astuneet kristinuskon keskusta. Esillä olleet aiheet kuten luominen, pelastus, apostolisuus ja eukaristia ovat yksiselitteisesti keskeisiä teemoja.

Aihepiirejä tarkastellessani en kuitenkaan voi välttää erästä *kriittistä kysymystä*, joka ensisijaisesti koskee luterilaista osapuolta, nimittäin: liikkuuko luterilainen osapuoli tavanomaisella hengellisen elämän *tasollaan*? Vai onko oppikeskustelutilanne pakottanut tematiikan tavanomaista ”korkeammalle” hengelliselle tasolle? Tunnusomaista luterilaiselle kirkolle on, ellei pietismi tai jokin muu seikka vääristä käsitystäni, *ruohonjuuritason* kristillisyyden korostaminen. Korostetaan *iustificatio impii* Boppia, ollaan ”armon kerjäläisiä”, lohdutetaan kauhistunutta omaatuntoa, palataan kasteen armoon päivittäin. Jopa ”*simul iustus et peccator*” on niin korkea saavutus, että oikein hirvittää. Entä mitä oppikeskusteluissa on käsitelty? Pyhitystä. Jumalallistumista. Eukaristiaa, jota (lainaus) ”the Church *triumphantly celebrates*” (Järvenpää 1974). Nämä teemat ovat edelleen keskeisiä – en ole muuttanut mieltäni muutamassa minuutissa – ne ovat oikeutettuja, mutta etsin balanssia, sitä painoarvoa, joka luterilaisuudessa on kullekin opille erikseen annettava. *Vanhurskauttaminen* on toki keskusteluissa vahvasti esillä, sitä tarkastellaan kuitenkin näkökulmasta, joka ei ymmärtääkseni saisi viedä päähuomiota.

Kysymys oikeasta teologisesta *korostuksesta* on mielestäni erittäin keskeinen. Oppineuvotteluissa on useaan otteeseen todettu ortodoksien ja luterilaisten välillä *sisällöllinen* yksimielisyys, mutta *korostuksen* suhteen eroavaisuutta. Saatamme painottaa oppeja eri tavoin silloinkin, kun olemme niistä sisällöllisesti samaa mieltä. Otan yhden esimerkin. Todetaan, että ortodoksit korostavat kosmologista aspektia luomisteologiassaan, luterilaiset taas pelastushistoriallista näkökulmaa. Mutta asiaa ei voi jättää tähän. Juuri korostuksestaan tekevät kirkkokunnat sellaisiksi kuin ne ovat, vähintään yhtä suuressa määrin kuin niiden opit! Väitänkin, että on huomattava merkittävää, korostammeko theosista vai *iustificatio impii* Boppia, vaikka periaatteessa hyväksyisimme ne komplementarisiksi opeiksi. Koko spiritualiteetti muuttuu sen myötä korostammeko Jumalan tuntemattomuutta (kuten apofaattinen teologia tekee) vai Jumalan tunteista. ”Suurta Tuntematonta” palvotaan toisin kuin ”rakasta Isää”, ja kuitenkin on kyse samasta Jumalasta, vain korostuksessa on eroa. On silläkin merkitystä, korostammeko synergiaa (uskovan ihmisen kohdalla) vai Jumalan armon kaiken vaikuttavuutta, uskovissakin. Korostukset elävät kirkkokuntien saarnassa, kirkkomusiikissa, rukouksissa, kirkkotaiteessa, ja vielä kirkosta kotiin kävelevän kristityn kasvoillakin. Lyhyesti sanottuna: yksimielisyys opista on korkea tavoite, mutta opin painoarvon määrittely on myös ensisijaisen tärkeää.

5. Ad fontes

Siirtäessämme katseemme menneistä oppikeskustelujen teemoista tulevaisuuteen on tarjolla monta vaihtoehtoa. Sovellaita keskeisiä kristillisiä oppeja on useita. Pyydän saada kiinnittää huomiota kahteen, mielestäni vakavasti otettavaan aihepiiriin.

5.1. Ad fontes -opin perustan selvittelyä

Kun ekumeenisten keskustelujen painopiste on nimenomaan opillinen (näinhän ei aina tarvitse olla), on opin perustan selvittäminen erityisen tärkeää. Tässä suhteessa keskustelumme ovat alkaneet erikoisella tavalla. On menty suoraan *in medias res*, suoraan oppikysymyksiin, mutta argumentoinnissa käytettävistä *kriteereistä* on keskusteltu vain vähän. Mitkä ovat ne auktoriteetit, joihin keskustelussa tukeudumme? Leningradissa 1983 asiaan viitataan yhdellä lauseella: "The Holy Bible contains the bases of the doctrine of the Church in a way that is binding upon us at all times. They have given rise to the definitions of the Church which are to be found in the Niceno-Constantinopolitan Creed." Tämä mielestäni erinomainen määrittely tarjoaa meille eräänlaisen minimin, josta ainakin olemme samaa mieltä: Raamatus-ta ja Nicaenumista. Tämä opinperustan minimimäärä tarvitsee kuitenkin vielä lisäselvitystä. Ovatko osapuolet yksimielisiä siitä, mitä Raamatulla tarkoitetaan? Sivumennen totean, että deuterokanonisia kirjoituksia on keskusteluissa käytetty varsin vähän. Edelleen, onko kyseinen Raamattu ymmärrettävä Kirkon monopoliksi, ja jos on, kuka käyttää kyseisen kirkon ääntä Raamatua tulkittaessa? Puhuuko Pyhä Henki edelleen, antaen piispoille, maallikoille ja kirkolliskokouksille uuden Raamatun tulkinnan mahdollisuuden, vai päättyivätkö tulkinnan mahdollisuudet kirkkosiin tai Konstantinopolin 787 kirkolliskokoukseen? Tässä joudumme etsimään opinperustan *maksimaalista* määrää, josta yksimielisyyttä ei ole näytä olevan: missä määrin kirkkoisat ja konsiilit ovat auktoriteetteja, entä sitten luterilaiset tunnustuskirjat, jotka muodostavat luterilaisille eräänlaisen reformaation ajan

"kirkkoisien" tekstien kokoelman? Näistä asioista joudumme keskustelemaan paitsi neuvottelujen osapuolten välillä, myös omassa piirissämme, sillä ei ortodoksien sisäinen käsitys tai luterilaisten sisäinen kanta ole aivan yksiselitteinen. Maailmanlaajuinen ortodoksia joutuu meidän aikanamme pohtimaan uudestaan seitsemän varhaiskirkollisen kirkolliskokouksen asemaa, johtuen siitä, että keskustelut orientaaliortodoksien kanssa on muuttanut entisiä asemia. Mitä kirkkosiin tulee, totesi professori Vladimir Mustafin Järvenpäässä (1992): "not all the texts included in these documents are expressions of ecclesiastic or apostolic tradition." Vanhan kirkon teksteissä on eritasoisia materiaalia myös ortodoksisen kannan mukaan. Näin luterilaisetkin yleensä ajattelevat, mutta siitä huolimatta kariutuivat keskustelut Tuebingenin luterilaisten ja Konstantinopolin patriarkka Jeremias II:n välillä muun muassa erilaisiin käsityksiin kirkkoisien arvovallasta. Olemmeko, vai emmekö ole tradition, käytännössä nimenomaan kirkkoisien, suhteen samoilla linjoilla? Luterilaiset joutunevat puolestaan pohtimaan myös sitä, onko Luther "kirkkoisä" siinä mielessä, että hänen kaikki kirjoituksensa, eritoten Galatalaiskirjeen kommentaari, on syytä huomioida, vai ajavatko luterilaisen kirkon tunnustuskirjat kirkon omana kokoelmana arvovallassa Lutherin ohi.

Joka tapauksessa olisi oppikeskusteluissa vielä syytä palata opin lähteille ja pohtia niiden luonnetta ja tulkintaa.

5.2. Ad fontem – yhdessä kasteen altaalle

Tulevaisuudessa lienee syytä palata myös lähteelle toisessa mielessä, eli *kastekysymykseen*. Neuvotteluissa on todettu, että "unity in the Eucharist is the deepest manifestation of the oneness of the

Church” (Sinappi 1970). Näin on, mutta siksi emme tapaa toisiamme, jos jäämme odottamaan yhteyttä nimenomaan ehtoollisessa. Voimakkaasti esillä ollut eukaristinen teologia on rikastuttanut liturgista elämää kirkkokunnissa, mutta ekumeniaa se ei mielestäni ole rikastuttanut yhtä paljoa, koska ehtoollisen vieton suhteen olemme vielä etäällä toisistamme. Siksi esitänkin, että neuvottelujen tulevien aiheiden joukkoon nostettaisiin sakramentti/mysteeri, joka ei erota meitä, vaan yhdistää meidät, nimittäin *kasteen*. Baptism, Eucharist, Ministry -prosessin myötä olemme havainneet, kuinka paljon ortodoksinen kirkko ja luterilainen kirkko sisällyttävät kasteeseen: Jumalan lapseuden ja Kristuksen Kirkon jäsenyyden, eli juuri ne asiat, jotka ovat välttämättömiä kristillisen yhteyden toteuttamiseksi. Kasteteologia osoittaa, kuinka paljon osapuolilla on yhteistä, mutta se tarjoaa myös aiheen perehtyä vaativiin ongelmakohtiin, kuten kysymykseen Pyhän Hengen saami-

sesta kasteesta ja/tai mirha-voitelussa, yksilön ja/tai yhteisön uskosta kastehetkenä, ja ihmisen luonnollisesta tilasta ennen kastetta. Olen sitä mieltä, että kaste on ekumeenisten yhteyksien pääsakramentti ja toivon meidän kohtaavan toisemme siellä, apud fontem sacrum.

Koska loppusanoja tasapuolisuuden nimissä ei voi antaa vain ortodoksille tai vain luterilaiselle, annan sen Paavali Johannes II:lle, joka Turun tuomiokirkossa lausui seuraavat sanat:

”Kuka minä olen?

Kuten te kaikki, olen kristitty, ja kasteessa olen saanut armon, joka yhdistää minut Jeesukseen Kristukseen, meidän Herraamme. Kasteen kautta olen teidän veljenne Kristuksessa.”

(Johannes Paavali 5.6.1989)

Kirkkojen rauhantyö rakkauden Jumalan luomakuntaa koskevan suunnitelman toteutuksessa

(toisiksi valittujen teemojen arviointia)

Hans-Olof Kvist

Aluksi

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispan, Jukka Paarmann, neuvotteli tämän kesän alussa Pietarin ja Laatokan metropoliitan, Vladimirin, kanssa. Viimeksi mainittu esitellessään arkkipiispan seurueineen seurakunnalleen totesi luterilaisilla ja ortodokseilla olevan enemmän yhteistä kuin erottavaa. Kirkkojemme oppikeskustelut vuodesta 1970 lähtien vahvistavat metropoliitan lausuman. Olemme kolmen vuosikymmenen ajan edustajiemme välityksellä keskustelleet kristillisen uskon keskeisten ja luovuttamattomien totuuksien tulkinnasta ja olemme teesien muodossa voineet sopia monista asioista. Tämä koskee jokaista neuvotteluillemme hyväksyttyä keskustelun teemaa.

Neuvottelumme ovat alun alkaen olleet luonteeltaan *teologiset*. Haluaisin tässä

yhteydessä korostetusti alleviivata tätä, vaikka neuvottelujemme toiset teemat onkin hyväksytty kirkkojemme eettistä opetusta ja toimintaa ajatellen. Kun neuvotteluissamme olemme käsitelleet sosiaalietiikan piiriin kuuluvia asioita ja ongelmia, huomionsi ei ole ollut kiinnittynyt etiikan ja sosiaalietiikan kysymyksiin sinänsä, vaan johdonmukaisesti siihen, miten ne nivoutuvat Jumalan ilmoituksesta nouseviin perustaviin uskontotuuksiin. Yksitoista kertaa jo toteutuneina neuvottelumme näistä asioista ovatkin mielestäni *luonteeltaan ja sisällöltään hyvin vastanneet kirkkojemme edustajien 1960-70 -luvulla tekemää päätöstä juuri oppia koskevista neuvotteluista*. Koska kirkkojemme edustajat mm. näiden keskustelujen yhteydessä ovat oppineet tuntemaan toisensa hyvin, neuvottelut ovat toissijaisesti – näin voitaneen arvioida – vaikuttaneet hedelmäl-

lisesti kirkkojemme muihin ja maittemmekin välisiin suhteisiin.

Ainakin Kiovassa 1977 osapuolet totesivat, että neuvottelukokous veljellisten suhteiden ohella oli palvellut myös ystävyyden ja hyvien naapuruussuhteiden lujittamista Suomen ja Neuvostoliiton välillä (kommunikea).

Puheessaan Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkaatin entiselleen palauttamisen 60-vuotisjuhlissa vuonna 1978 patriarkka Pimen korosti kirkkonsa saavuttaneen erityisen lämpimät ja läheiset suhteet Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja mainitsi samassa yhteydessä molempien kirkkojen edustajien, teologien ja ylioppilaiden toistuvat tapaamiset. Erityisesti hän mainitsi arkkipiispa Martti Simojoen ”suuren ja syvän panoksen” kirkkojemme välisen teologisen dialogin ja muiden suhteiden kehittämisessä. Yli kaksi vuosikymmentä myöhemmin voimme todeta näiden hyvien suhteiden jatkuvan, ei vähiten oikeudenmukaisuuden esilläpitämisenä ja siten ihmisten välisen rauhan rakentamisena. Tästä olemme yhteisesti kiittäneet ja ylistäneet Jumalaa. Jo Zagorskin 1971 neuvottelujen kommunikessa osapuolet kääntyivät Jumalan puoleen: ”Neuvottelukokouksen osanottajat kiittävät Jumalaa hänen suuresta siunauksestaan, joka teki mahdolliseksi tämän veljellisen ja sydämellisen yhteydenoton Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon välillä, jolloin luottamuksen hengessä käsiteltiin tärkeitä kristillisyyden ongelmia. Osapuolet saivat jälleen kerran taas kokea, että ekumeeninen dialogi hälventää väärinkäsityksiä ja auttaa ymmärtämään toisen osapuolen asennetta.”

Turun 1970 neuvottelujen kommunikessa osapuolet totesivat, että kristittyjen yhteys on omiaan vähentämään jännitys-

tä maailmassa ja sillä tavoin rakentamaan rauhaa. Neuvottelukokouksen kahdeksannessa rauhanteesissä (vrt. Järvenpään 1974 rauhanteesit 8 ja 9) totesimme yhteisesti: ”Rauhan edellytys on oikeudenmukaisuus, johon kuuluu myös sosiaalinen, taloudellinen ja kansainvälinen oikeudentila. Tämän vuoksi kristittyjen on jatkuvasti huolellisesti tutkittava, missä oikeudettomilla ei ole oikeutta ja missä oikeus on uhattuna. Kristittyjen tulee yhdessä ponnistella toisen ihmisen riistämistä vastaan, ihmisarvon alentamista, rotusyrjintää ja kaikkia diskriminaation muotoja vastaan, nälkää, köyhyyttä, epäoikeudenmukaisuutta ja kaikkea sitä vastaan, mikä on uhkana maailman rauhalle ja normaalille elämälle.” Kun tarkastelemme maailman tilannetta kolme vuosikymmentä myöhemmin voimme arvioida teesissä mainittujen asioiden olevan yhtä ajankohdaisia kuin silloin. Ekumeeninen yhteistyökin on työtä pysyvän rauhan aikaansaamiseksi (Järvenpää 1974, kymmenes rauhanteesi).

Jumalanpalvelukset

Neuvotteluihimme ovat alusta lähtien kuuluneet jumalanpalvelukset ja rukoushetket sekä ortodoksisen että luterilaisen kirkon järjestyksen mukaisesti. Vaikka emme ole yhteistä ehtoollista viettäneetkään, käytäntö on vastannut kirkkojemme syvimpiä intressejä. Oppi, rauha ja jumalanpalvelukset kuuluvat elimellisesti yhteen.

Luterilainen kristitty ei voi oikein osallistua messuun ylistämättä rauhan Jumalaa ja rukoilematta rauhaa maan päälle ja sydämeensä. Koska Koska Kristus on meidän rauhamme luterilaiseen messuun kuuluu Kristuksen rauhan julistaminen. Messussa hiljennytään rauhaa koskevien tekstien ääressä. Enkelten laulu lau-

letaan vuorolauluna melkein jokaisessa messussa ja joulun aikana hiljennytään kuuntelemaan sanomaa Rauhan ruhtinaasta. Yhteisiä asioita koskevassa rukouksessa Suomen luterilaiset pyytävät Jumalalta, että hän antaisi rauhan maan päälle. Herran rauhaa toivotetaan ennen ehtoollisen jakamista ja sitä pyydetään ehtoollisen jakamisen yhteydessä. Paaston aikana käytettävässä litaniassa kirkkokansa rukoilee, että Jumala varjelisi sitä kaikista sodista. Messussa veisattavat virret sisältävät paljon rauhaa koskevaa ainesta.

Verratkaamme edellä sanottu Makarin, Vinnitsan ja Mogiljov-Podolin arkkipiispan, sanoihin Kiovan 1995 neuvotteluissa: "Liturgiasta puhuessamme me emme voi rajata sen vaikutusta puhtaasti emotionaaliseen vaikutukseen. Sängen suuri on sen opetuksellinen merkitys. Ennenkaikkea tämä johtuu Jumalan sanasta, joka kuuluu jokaisen jumalanpalveluksen aikana. Suurta osaa näyttelee myös kasvatus kirkollisen runouden, monimuotoisen symboliikan sekä saarnan keinoin. Samalla on todettava, että ortodoksiselle saarnalle on perinteisesti ollut ominaista Raamatun tulkinta, erityisesti eettis-kasvatuksellinen johtopäätös kuullusta Jumalan sanasta. Rauhan kasvatus on yksi modernin saarnan keskeinen momentti." Myös arkkimandriitta Jannuarij on korostanut liturgian rauhanteologista merkitystä (Leningrad 1983).

Liturgian suuri ektenia alkaa kehoituksella rukoilla rauhassa Herraa, anomaan Häneltä rauhaa korkeudesta, koko maailmalle rauhaa ja kaikkien yhdistymistä. Liturgiassa anotaan myös rauhallisia aikoja ja siihen sisältyy useita rauhan toivotuksia. Hartauden ekteniassa anotaan rauhaa, terveyttä ja pelastusta ja toisessa uskovaisten ekteniassa anotaan rauhaa korkeudesta ja rauhaa koko maail-

malle. Anomusekteniassa pyydetään rauhaa maailmalle ja että uskovaiset saisivat viettää elämänsä jäljellä olevan ajan rauhassa ja synninkatumuksessa. Papiin kuulumat tervehtivät alttarihuoneessa toisensa rauhantervehdyksellä. Uskontunnustuksen jälkeen kehoitetaan läsnäolevia uhraamaan pyhää uhria, rauhan laupeutta. Esivallalle rukoillaan hallitsemiseen tarvittavaa rauhaa jotta jokainen saisi viettää rauhallista elämää. Basileios Suuren liturgiassa rukoillaan erityisesti kirkolle rauhaa, mutta myös ihmisen asuinpaikkojen suojelusta. Myös vigiliapalveluksessa ja muissa yhteyksissä rukoillaan rauhaa Jumalalta, rauhan Kuninkaalta.

Arvioitaessa aikaisempia neuvotteluja on syytä erityisesti korostaa sitä melkein itsestään selvyydeltä tuntuvaa asiaa, että molempia kirkkoja voimakkaasti yhdistää rauhankysymyksen kytkeminen tiiviisti jumalanpalvelukseen, messun tai liturgian yhteyteen, siihen, missä kirkon ja kristillisen uskon sydänäänät kuuluvat. Molempia yhdistää ajatus siitä, että evankeliumi eli sanoma Kristuksesta samalla on sanoma rauhasta. Jumala on rakkauden ja rauhan Jumala (2 Kor.13:11; 2 Tess. 3:16) ja rauhantekijät, Jumalan rakkauden airueet, ovat hänen lapsensa (Matt. 5:9). Leningradin vuoden 1983 neuvottelujen rauhanteisissä 12 toteammekin yhteisesti: "Jokaisessa jumalanpalveluksessa kirkko rukoilee rauhan puolesta. Siten se kutsuu jäseniään työhön rauhan hyväksi".

Messussa ja liturgiassa – mutta myös niiden ulkopuolella – ilmenee *yhden, pyhän, yhteisen ja apostolisen kirkon usko ja elämä*, ainakin tietyiltä osiltaan. *Jumalanpalveluksissamme rukoilemme itsellemme ja maailmalle rauhaa yhteisesti palvomaltamme Kolmiyhteiseltä Jumalalta, julistamme ja hiljennymme kuuntelemaan kirkoillemme yhteistä*

rauhan Jumalan sanaa sekä tunnustamme kirkon uskon yhteisen (filioque -sanaa lukuunottamatta) Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksen sanamuodoin.

Raamattu ja traditio

Raamattuun perustuva, kristilliseen perinteen muovaama Nikaian tunnustus on vahva yhdistävä side kirkkojemme välillä. Kirkkojemme edustajien tarkemmin perustellessa kantojaan rauhanteologian, ekologian sekä kirkon ja ihmisen vapautta koskeviin kysymyksiin, Nikaian-Konstantinopolin tunnustus on tarjonut kirkoillemme ja neuvotteluillemme yleisen ja yhteisen tulkinnallisen lähtökohdan. Kirkkomme ovat tässä suhteessa olleet ja toimineet samalla perustalla kuin myöhemmin Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order-jaoston apostolista uskoa selvittelevä projekti, joka lähtökohdaksi otti kristillisiä kirkkoja eniten yhdistävän Nikaian-Konstantinopolin tunnustuksen. Rauhanteologian perustelun kannalta etenkin seuraavat mainitun tunnustuksen lausumat ovat tärkeitä: ”Me uskomme yhteen Jumalaan, kaikkivaltiaaseen Isään, taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymättömän Luojaan. Me uskomme yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen... joka on samaa olemusta kuin Isä ja jonka kautta kaikki on saanut syntynsä, joka meidän ihmisten ja meidän pelastuksemme tähden astui alas taivaasta... tuli lihaksi... syntyi ihmiseksi... nousi kuolleista... astui ylös taivaasiin... ja on kirkkaudessa tuleva takaisin tuomitsemaan eläviä ja kuolleita, ja jonka valtakunnalla ei ole loppua. Me uskomme Pyhään Henkeen, Herraan ja eläväksi tekijään... joka on puhunut profeettojen kautta. Uskomme yhden, pyhän, yhteisen [s.o. katolisen] ja apostolisen kirkon.

Tunnustamme yhden kasteen... odotamme kuolleiden ylösnousemista ja tulevan maailman elämää.”

Seuraavasta esityksestä selviää, millä tavalla yhteinen tunnustus on taustana neuvottelujemme toisiksi valittujen teemojen teesien tulkinnoissa. Vaikka niiden tarkempi analyysi paljastaa tiettyjä perinteisiimme liittyviä teologisia eroja, on kuitenkin sanottava, että yhteinen Raamattuun perustuva tunnustuksemme yhdistä meitä enemmän kuin se meitä erottaa (kts. myös Järvenpää 1992, tiedonannon ensimmäinen liite, teesi 2; tiedonannon toinen liite, teesi 2).

Neuvotteluihimme vuoteen 1995 saakka osallistunut Kalevi Toiviainen, nykyään Mikkelin eläkkeellä oleva piispa, on rauhanteologian perustelua Venäjän ortodoksisen kirkon ja evankelisten kirkkojen välisissä keskusteluissa koskevasa artikkelissaan (Teologinen Aikakauskirja 6/1975, 453-466) todennut, että mainittujen kirkkojen edustajat ovat olleet yksimielisiä argumentoinnin lähteistä. Toiviainen arvioi (s. 458): ”Takaisin alkuperäiseen, takaisin alkulähteille on ollut sekä ortodoksien että luterilaisten periaatteena, tarkoittipa alkuperäinen sitten evankeliumia ja/tai yleensä Raamattua tai kirkkoisia. Tosin periaatetta on sovellettu eri tavoin.” Vaikka Raamatun auktoriteettiin ja isien todistukseen vetoaminen selventää keskustelua ja liittää keskustelijoita yhteen, idän ja lännen perinteet osoittavat Toivaiasen mielestä kuitenkin selviä painotuseroja. Idän kirkon varsinainen olemus keskittyy liturgiaan ja mystiseen hurskauselämään. Koska käytetyistä eksegeettisistä metodeista on varsin vähän keskusteltu, raamatunkäyttötapojen arviointi perustuu pakostakin puutteellisiin tietoihin. ”Joskus tuntuu siltä, että turvaudutaan dicta probantia -menettelyyn. On ilmeistä, että kirkon vallitseva usko ja tulkinta mer-

kitsevät heille raamatunkäytössä enemmän kuin evankelisessa kirkossa, joka myöskään ei lähesty Raamattua ilman traditiota.” Sosiaalietiikan harjoittamiselle olisi Toiviaisen mielestä hyödyksi, mikäli jatkossa keskusteltaisiin Vanhan testamentin asemasta, Vanhan ja Uuden testamentin suhteesta sosiaalieettisessä argumentaatioissa, isien opetuksista ja niiden keskinäisistä suhteista sekä isien opetusten suhteesta Raamantun todistukseen (s. 455, 459).

Toiviaisen arvioon vuodelta 1975 voi vieläkin yhtyä. Jos siihen haluaisi jotakin lisätä, voisi korostaa, että liturgiaakin on sidoksissa dogmaattisiin ratkaisuihin ja että ortodoksille kirkolle erityisen tärkeä kirkon ensimmäisten vuosisatojen synodien perinne sisältää runsaasti teologisia kannanottoja. Artikkelin kirjoittamisen jälkeen Venäjän ortodoksinen kirkko on suhteessa Kirkkojen maailmanneuvostoon alleviivannut opillisten seikkojen merkitystä järjestön toiminnassa. Nikaian-Konstantinopolin tunnustuksella ei ole vain ortodokseille vaan myös luterilaisille merkitystä yleisenä Raamatun tulkinnan teologisena haarukkana, joskin luterilaisille Augsburgin tunnustuksella ja sen apologialla sekä muilla tunnustuskirjoilla ja Lutherin teoksilla on tässä suhteessa tosiallisesti täsmäntävä merkitys.

Monista sosiaalietiikan sisältöä koskevista yhtäläisyyksistä huolimatta kirkkomme erilainen historiallinen perinne ilmenee niiden eri tavoissa *tarkemmin* teologisesti perustella, tulkita ja käsitellä rauhanteologiaa, luomisteologiaa ja ihmisoikeuksia ja suoritettua reflektion perusteella ottaa kantaa kulloinkin ajankohtaisiin empirisiin ja poliittisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Kuten eri neuvottelutapaamisten toisen teeman monista teeseistä ilmenee kirkkomme edustajia on silti yhdistänyt käsitys siitä, että tee-

sien on heijastettava niiden taustana olevaa kirkollis-teologista identiteettiä. Kummankaan kirkot eivät toimi omasta kirkkoperheestään irrallisina kirkkoina, vaan lähtevät siitä, että ne jäsenytyvät laajempiin niiden identiteettiä mää räviin yhteyksiin. Identiteettinsä kannalta ja teologisesti ortodoksiset kirkot ovat riippuvaisia vanhan kirkon pentarkian opillisesta yhteisymmärryksestä ja täydestä sakramentaalisesta yhteydestä. Luterilaisten kirkkojen identiteettiä määrää taas niiden oman tunnustusperinteen mukainen raamatuntulkinta. Ortodoksia ja luterilaisia kirkkoja yhdistää käsitys, että kirkkojen luonne ei määräydy individualististen pyrkimysten mukaisesti. Kummankin perinteen kirkot lähtevät siitä, että ne ilmaisevat yhtä, pyhää, yhteistä [katolista] ja apostolista kirkkoa.

Olen edellä kiinnittänyt huomiota eräisiin *periaatteellisiin ja perustaviin teologisiin näkökohtiin*, joilla taustana on merkitystä arvioitavien toisiksi valittujen teemojen ja niitä koskevien teesien ymmärtämiselle ja arvioinnille. Ne näyttelevät omaa osaansa teesien muotoutumisessa silloinkin, kun ne eivät ole erikseen tai eksplisiittisesti huomioitu.

Teesien yleinen arviointi

Neuvottelujemme yhteydessä ovat kummankin puolen edustajien pitämät esitelmät antaneet sisältöä yhteisesti valitsemillemme teemoille. Ne ovat antaneet hyödyllistä tietoa toisen kirkon teemaa koskevista lähestymis- ja tulkintatavoista ja ovat siten auttaneet toista osapuolta ymmärtämään teesien formulointeihin vaikuttaneita asiaa koskevia tekijöitä. Teesit ovat vaivalloisen työn tulosta, mutta vaivannäkö on kannattanut, koska teesit ovat olleet eri tahojen aktiivisen huomion kohteina. Sekään ei ole

ollut vailla merkitystä että kahden eri poliittisen järjestelmän omaavan historiallisen naapurimaan valtakirkot ovat neuvottelleet siitä, miten he teologisesti mieltävät rauhaa ja sen toteutumismahdollisuuksia valtioiden ja ihmisten välisissä suhteissa.

Jo erilaisten ihmisten eettiselle käyttäytymiselle merkitystä olevien yhteisten teesien olemassaolo sinänsä on näiden neuvottelujen erityinen piirre ja tulos. Ne ovat kahden eri kirkkokunnan edustajien oppia koskevien keskustelujen yhteydessä yhteisesti formuloimia teesejä ja vastaavat siten näiden neuvottelujen alkuperäistä opillista tarkoitusta. Pyrkimys yhteisten teesien laatimiseen on pakottanut molempien kirkkojen edustajia vakavasti miettimään omia teologisia lähtökohtiaan ja kontekstejaan, joista käsin eettiset ratkaisut ja niiden mukainen toiminta saavat perustelunsa. Syntyneet teesit ovat siis teologis-eettisen ajattelun tulosta ja ilmentävät ainakin rajoitetusti molemmille kirkkoille tunnusomaista teologista ajattelua. Niiden pelkkä lukeminen ei kuitenkaan oikeuta kovin pitkälle meneviin kirkkojen perustavia teologisia katsantokantoja koskeviin johtopäätöksiin. Ne ovat ennen kaikkea *teologisesti mielenkiintoisia kahden osapuolen neuvottelutuloksia*, mutta sellaisina ne eivät muodosta varmaa pohjaa laajemmille teologis-eettisille perustelukokonaisuuksille. Siihen tarvitaan lisätulkintaa. Vasta kun kirkkojen korkeimmat päättävät elimet perusteellisen valmistelun ja lausuntokierrosten jälkeen tekevät oppia koskevia ja kirkkoja ekumeenisesti sitovia päätöksiä on oppia koskevien lausumien auktoriteetti aivan eri tavalla varteenotettava. Ja tämänkin jälkeen tie näkyvän yhteyden saavuttamiseksi eri kirkkojen välillä on inhimillisesti arvioiden vielä pitkä. Silti neuvottelujen osapuolet ovat

olleet vakuuttuneita siitä, että niissä esille otettujen teologisesti keskeisten ongelmien käsittely muodostaa merkittävän panoksen etsittäessä teitä ja menetelmiä kristittyjen uskonyhteyden saavuttamiseksi (Järvenpää 1974, kommunikkea).

Yleiset teologiset lähtökohdat ja kontekstit on otettava huomioon arvioitaessa konkreettisia asioita käsitteleviä teesejä. Teeseissä on kosketeltu monia asioita, joiden laatimishetkenä on koettu edustavan erilaisia konkreettisia uhkia tai jotka ovat olleet globaaleja puheenaiheita tai poliittisesti, yhteiskunnallisesti tai ekumeenisesti merkittäviä tai muuten molempien kirkkojen tärkeiksi arvioimia. Turussa 1970 kirkkomme edustajat totesivat, että ydinaseiden käyttöä ei voida hyväksyä missään olosuhteissa. Zagorskissa 1971 osapuolet painottivat erityisesti aseistariisumisen merkitystä sekä Suomen Helsingissä pidettäväksi ehdottaman Euroopan turvallisuuskonferenssin järjestämistä. Järvenpäässä 1974 (teesi 5) korostettiin kirkkojen rauhankasvatuksen tehostamisen merkitystä omassa keskuudessaan, rauhaa edistävän tieteellisen tutkimuksen edistämistä sekä kristillisten ja maallisten järjestöjen (Yhdistyneet Kansakunnat, Kirkkojen Maailmanneuvosto, Euroopan kirkkojen konferenssi jne.) rauhantahtoisten ponnistelujen tukemista. Toivottiin, että Wienissä käynnissä olevat Euroopassa olevien asevoimien supistamista koskevat neuvottelut edistäisivät jännityksen lieventämistä Euroopassa ja koko maailmassa. Huolestumisen aiheita olivat Pohjois-Irlanti, Lähi-itä, Chile jne. Lausuttiin, että rauha ei ole vain sodan poissaoloa, vaan että siihen välttämättä kuuluu sosiaalinen ja kansainvälinen oikeudenmukaisuus sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen. Pitäisi varoa pyrki-

myksiä Raamatulla puolustaa rotudiskriminaatiota, kolonialismia ja taloudellista riistoa. Kiovassa 1977 (IV,1; kts. myös Turku 1980, teesi 17) osapuolet iloitsivat ETYK:in lopullisen asiakirjan allekirjoittamisesta kaksi vuotta aikaisemmin ja totesivat, että Helsingin sopimuksen suositusten toteutuminen kauttaaltaan on tärkeää liennytyksen edistymisen ja rauhanomaisen vahvistumisen kannalta. Suunniteltuun Belgradin kokoukseen pantiin suurta toivoa. Osapuolten mukaan Euroopan kansat olivat oikeutetut odottamaan Belgradin kokoukselta mainitun sopimuksen kaikkien kohtien toteuttamista. Teesissä IV,2 mainittiin KMN:n ja EKK:n ohella myös Kristillinen rauhankonferenssi, Pax Christi ja teesissä IV,3 Moskovassa saman vuoden kesäkuussa kokoontuva konferenssi "Uskontokuntien johtohenkilöt pysyvän rauhan, aseriisunnan ja oikeudenmukaisten kansainvälisten suhteiden puolesta".

Leningradissa 1983 (teesit 1-3) osapuolet olivat huolestuneita maailman nykytilanteesta todetessaan, että liennytyskehitys oli pysähtynyt ja että varustelun valvontaan tähtäävät ponnistelut eivät olleet johtaneet odotettuihin tuloksiin. Varsinkin ydinasevarustelukilpa oli osapuolten mukaan edennyt ennen tunte mattoman vaaralliseen vaiheeseen. Koska kilpavarustelu ja ydinsota uhkaavat ihmiskuntaa, kulttuuria ja luontoa, molempia pidetään rikoksena ihmiskuntaa vastaan. Osapuolet tukivat ajatusta ydinaseettomien vyöhykkeiden luomiseksi, mm. Pohjolaan. Joukkotuhoojien leviäminen tulisi estää ja niiden jäädyttäminen toimisi ensi askeleena yleisen ydinaseriisunnan saavuttamiseksi (teesi 15). Mikkeliissä 1986 korostettiin ydinvoiman rauhanomaista käyttöä koskevien sopimusten noudattamista valvovien kansainvälisten järjestelmien kehittämistä. Kirkot vastustivat jo olemassaolevi-

en joukkotuhoojien kehittämistä sekä uusien joukkotuhoojien suunnittelua ja kokeilemistä (teesi 9). Erityisesti korostettiin tulevan Kristuksen syntymän 2000-vuotismuistojuhlan viettämistä sovituksen ja rauhan suurena juhlanä.

Pühtitsan vuoden 1989 neuvottelut, joissa käsiteltiin luomista ja ihmisen vastuuta Jumalan luomakunnasta, nosti myönteisesti esille ns. Brundtlandin komitean kansainvälistä ympäristölainsäädäntöä koskevat ensimmäiset luonnokset. Joukkotuhoojien kokeisiin käytetyt varat tulisi suunnata elämän suojelemiseen ja ympäristön säilyttämiseen tähtäävien edellytysten luomiseen (tiedonannon toisen liitteen yhdestoista teesi). Tieteellis-tekninen edistys ei pysty takaamaan ihmisen turvallisuutta ja hyvinvointia (teesi 1). Pühtitsan naisluostarin sijainti Viron sosialistisen neuvostotasavallan alueella antoi aiheen toteutukseen, että monet ympäristöongelmat ovat naapurimaiden yhteisiä ongelmia ja vaativat valtioilta lainsäädännöllisiä toimia ja kansainvälistä yhteistyötä (teesi 12). Korostettiin uuden ekologisen ajattelutavan omaksumista, kokonaisvaltaiseen vastuuseen heräämistä luonnon suhteen, vastuuta tulevista sukupolvista ja ympäristökasvatusta. Yhteisen hyvän edistäminen koskee jokaista kirkon jäsentä (teesi 13).

Kiovan vuoden 1995 neuvottelujen kahdeksas rauhanteesi korosti, että sodissa ja kriiseissä kirkon täytyy pitää huolta siitä, ettei sitä käytetä väärin palvelemaan itsekkäitä nationalistisia intressejä. Lappeenrannassa 1998 taas painotettiin, että valtion ei tule ainoastaan passiivisesti sallia uskonnonvapautta, vaan että sen on aktiivisesti edistettävä kansalaisten oikeutta uskonnonharjoittamiseen ja toteutettava näitä oikeuksia käytännössä (teesi 8). Kirkon ja valtion suhteiden kehittämisessä tulisi ottaa huomi-

oon molemmissa maissa vakiintuneet kulttuuri- ja uskonnollis-yhteiskunnalliset realiteetit. Maissamme olisi vahvistettava monille Euroopan valtioille tyyppistä kirkon ja ja valtion sekä kirkon ja yhteiskunnan positiivisten suhteiden mallia, jossa uskollisuus uskonnonvapauden periaatteille sekä valtion, yhteiskunnan ja kirkkojen laaja yhteistyö yhdistyisivät (teesi 10). Siten kirkko ja valtio voisivat luovalla tavalla avata uusia näköaloja yksilön sielun, kansojemme sielun sekä Euroopan sielun rakennukseksi. Erityisesti korostettiin kirkon kasvatuksellista roolia yhteiskuntamoraalin vahvistumiseksi (teesi 11). Euroopan kirkkojen konferenssin Kirkko ja yhteiskunta -komissio tulisi hyödyntää molempia kirkkojen yhteisiä kokemuksia. Kirkkojen yhteyksiä Euroopan yhteisöihin tulisi tukea ja kehittää, varsinkin kun kirkot voivat tuoda oman laajemman näkökulmansa koko Eurooppaan (teesi 12).

Olen edellä kirjannut asioita, joista voisi sanoa, että niihin ei tarvita erityistä *teologista* asiantuntemusta. On kuitenkin huomattava, että ylivoimaisesti suurin osa rauhanteeseistä ja muista toisen teeman teeseistä, joiden perusteellinen läpikäyminen tässä yhteydessä ei ole mahdollista, on luonteeltaan *teologinen*. Neuvottelujemme yhteydessä tuotettu *rauhanteologinen* esitelmämateriaali ja vastaavat *rauhanteologiset* teesit perustelevatkin hyvin ajatusta, jonka mukaan *rauhan, luonnon ja ympäristön suojelemisen ja ihmisen vapauden ja oikeuksien puolustamisen ja toteuttamisen tavoista ei voi sanoa mitään konkreettista ja varteenotettavaa, ennen kuin ollaan selvillä niistä periaatteellisista tavoista, joilla kirkkomme perustelevat rauhaa*. Tässä voisi muistuttaa osanottajia siitä, mitä kirkkojemme valtuuskunnat totesivat Järvenpäässä 1992: "Toisaalta

kristityt ovat vakuuttuneita siitä, että tie-de ja filosofia voivat johtaa myös tuhoisiin tuloksiin, mikäli niitä ohjaavat toisenlaiset elämän arvot kuin mitä apostolinen usko sisältää." (tiedonannon toinen liite, teesi 12). Kirkkojemme edustajien johdonmukainen huolenpito siitä, että *konkreettiset* rauhanteesien ja muiden toisen teeman teesien ehdotusten on ollut *oltava sopusoinnussa, joskaan ei välttämättä johdettavissa, kirkkojemme rauhanteologian, luomisen teologian ja ihmisen vapautta koskevien perustavien katsomusten kanssa, on mielestäni arvioitava näiden neuvottelujen mainittuja teesejä koskevaksi yhdeksi tärkeäksi oivallukseksi*. Seuraavassa suoritettava teologinen analyysi antaa tälle arviolle ratkaisevaa lisätukea.

Rakkauden Jumalan luoma laki rauhan perusteena

Rauhantyön perusteena pidettiin Mikkelin 1986 neuvotteluissa (kahdessa ensimmäisessä rauhanteesissä) Jumalan lakia, joka on saanut ilmaisuksensa Vuori-saarnassa. Lain ja Kristuksen käsitettiin olevan suhteessa toisiinsa siten, että Kristus rauhan ruhtinaana on täyttänyt lain (Matt. 5:17). Kiovan 1995 neuvotteluissa valtuuskunnat viittasivat yhteisesti apostoli Paavalin lausumaan Room. 2:14-15 yhtenä rauhantyön teologisena perusteena, koska Jumala, kirjoittamalla lain jokaiseen sydämeen samalla on antanut ihmiselle käsityksen oikeasta ja väärästä. Jakeet kuuluvat: "Pakanakansatkin, joilla ei ole lakia, saattavat luonnostaan tehdä, mitä laki vaatii. Silloin pakanat, vaikkei heillä lakia olekaan, ovat itselleen laki. Näin he osoittavat, että lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä. Siitä todistaa heidän omatuntonsakin, kun heidän ajatuksensa, kun heidän ajatuksensa syyttävät tai

myös puolustavat heitä.” Itse asiassa ihmisten sydämeen kirjoitettua lakia oli kosketeltu jo Turun neuvotteluissa vuonna 1980, kuitenkin mainitsematta sanaa ”laki”. Näiden neuvottelujen kolmas rauhanteesi sisältää maininnan rauhantyön kuulumisesta kaikille ihmisille, ei vain kristityille, siksi että Jumala on luonut maailman. Rauhantyön keinot ja toteutus ovat inhimillisen järjen asioita, mutta ei siten, että jokaisesta ihmisen järjen toiminnasta voitaisiin sanoa, että se on Jumalan tahdon mukainen. Ote on tiukasti teologinen: rauhantyö on järjen asia, *”sillä myös järki on Jumalan ihmiselle antama”*. Yhdessä todettiin, että *”kristillisestä luomis- ja ihmiskäsityksestä avautuu kaikkien ihmisten yhteisen rauhantyön mahdollisuus”*. Kirkkojemme valtuuskunnat eivät siis olleet neuvottelemassa siitä, *miten sellaisen järjen käsitteen tulkinnan perusteella, jonka mukaan järjellä ei ole mitään suhdetta eikä sidettä ilmoitukseen, voitaisiin perustella rauhaa ja tehdä työtä rauhan hyväksi, vaan neuvottelemassa siitä, miten ihmisen järki Jumalan jokaisen ihmisen sydämeen kirjoitetun lain perusteella ja tähän lakiin sidottuna parhaiten ilmentäisi ja voisi toteuttaa Jumalan hyviä maailmaa ja ihmistä koskevia rauhantarkoituksia*. Pohtiessaan ”kirkkojen rauhantyön teologisia perusteita” kirkkomme edustajat ilmaisivat yhteisen Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksen mukaisen ja Raamatun ilmoitukseen perustuvan uskonsa *Jumalaan maailman luoja*. Oli kysymys ”kirkkojen rauhantyön teologisista perusteista”.

Yhteisestä formuloinnista huolimatta voidaan kysyä, ovatko luterilaisen osapuolen käsitys sydämeen luodusta laista täsmälleen samansisältöinen kuin ortodoksien. Luterilaiset puhuvat mielellään *teologisesti ymmärretystä luonnollisesta laista* tai *luonnonoikeudesta*, jol-

loin sen sisältöön yhdistyy yhtä hyvin luotu laki, dekalogi, kultainen sääntö, vuorisaarna ja rakkauden kaksoiskäskey. Luonnollinen laki ilmaisee ihmiselle Jumalan häneltä odottama uskoa – jota uskoa ei voida perustella pelkästään sosiaalieettisin kriteerein – ja siinä kontekstissa sekä oikeudenmukaisuuden sisällön ja ihmiselle luonnostaan kuuluvat oikeudet. Luonnollisen lain sisällönä on Jumalan tahdon mukainen rakkaus. Kristus on täyttänyt lain ja kristitty pääsee uskossa osalliseksi Kristuksen lain täyttämuksesta eli rakkaudesta (kts. Mikkeli 1986, toinen rauhanteesi). Ortodoksit ymmärtävät ihmisen sydämeen kirjoitetun lain kosmisesti, se ilmaisee osaltaan Jumalan *yleismaailmallista, universaalia* lakia. Jumalan laki läpäisee maailman, jonka hän on luonut, ja järkeään käyttävä ihminen on osa tätä maailmaa (Turku 1980, kolmas rauhanteesi).

Dmitrovin piispa Filaretin Turun 1970 neuvottelujen esitelmä tukee edellä esitettyä tulkintaa. Filaret tulkitsee Luukkaan evankeliumin kohdan 13:4-5 (”Entä ne kahdeksantoista, jotka saivat surmansa, kun Siloan torni sortui heidän päälleen” Luuletteko, että he olivat syyllistyneet johonkin pahempaan kuin muut jerusalemlaiset” Eivät suinkaan – yhtä lailla te kaikki olette tuhon omia, ellette käänny”) siten, että Vapahtajan sanassa ”avautuu jumalallisen oikeuden suuri laki, joka on aina voimassa ihmismaailmassa ja joka maanpäällisessä ja kosmisessa luonnossa ... [1. Kor. 14:33: ”sillä Jumala ei ole epäjärjestyksen vaan rauhan Jumala”] antaa viisautta ihmiskunnalle osoittaen ihmisarvon Jumalan kuvan kantajana...”. ”Sodan tuhojen välttämättömyys” on piispa Filaretin tulkinnan mukaan (esitelmä, s. 7) seurausta siitä, että jumalallisen oikeuden lakia eli kymmenen käskyn lakia (Ex. 20) ri-

kotaan. Vaikka jumallallisen oikeuden laki kosmisena lakina ja näin ollen jokaisen ihmisen luontoon kuuluvana velvoittaa kaikkia ihmisiä, kristityillä on kuitenkin muihin verrattuna erityinen vastuu ihmiskunnan kohtalosta, koska he tuntevat Jumalan tahdon (s. 8). – Arkkipiispa Makari on myöhemmin (Kiova 1995, esitelmä s. 4) korostanut Roomalaiskirjeen kohdan 2:14-15 eli ”eettisen lain” merkitystä synnin ihmisluontoa turmelevaa vaikutusta vastaan. Hänenkin esitelmässään mainittu laki tulkitaan viime kädessä kosmisesti: se on taisteluväline maailman kaikkia pahuuden voimia vastaan, sillä on merkitystä maailman sosiaalipoliittisesti määräytyneissä tilanteissa ja sen kriisien ratkaisuissa.

Elävät ihmiset ja maailma kuuluvat kuuluvat ortodoksisen käsityksen mukaan tiivistä yhteen. Maailma on Jumalan luoma samoin kuin siinä vaikuttavat ihmiset, jotka Jumala on luonut omaksi kuvakseen. Arkkipiispa Makari aloittaa esitelmänsä seuraavasti: ”Kaikki me olemme eläviä ihmisiä. Me asumme maailmassa. Sekä me, että maailma on Jumalan luomus. Maailma, jossa me asumme, sekä me itse on Jumalan rakkauden hedelmä: ”Ja Jumala katsoi kaikkea, mitä Hän tehnyt oli, ja katso, se oli sangen hyvää” (Gen.1:31). Kun Herra loi ihmisen ”omaksi kuvaksensa, Jumalan kuvaksi” (Gen.1:27), kun Hän antoi ihmisen haltuun tämän kauniin maailman, Hän opetti ihmiselle, kuinka ihminen voi säilyttää tämän maailman yhtä kauniina, suurenmoisena ja viisaana (Ps.104:24). Hän siunasi ihmisen ja sanoi: ”Olkaa hedelmälliset ja lisääntykää ja täyttäkää maa, ja tehkää se itsellenne alamaiseksi...” (Gen.1:28). Hän antoi ihmiselle maailman, ”että ihminen viljeli ja varjeli sitä” (Gen.2:15). Miten synnin samentama Jumalan kuva ihmisessä onkin, tänäänkin tämä Jumalan kehoitus viljellä ja varjella maailmaa soi

hänen sisimmässään.” Jumalan kuvana ihminen toteuttaa tämän mukaisia tarpeita nähdessä elämänsä tarkoituksen työhön, perheeseen, lasten kasvatukseen ja elämän perustuksiin liittyvissä asioissa: siinä, että saa olla Jumalan ja rakastetun ihmisen läheisyydessä, iloita lapsen ensimmäisistä sanoista ja hymystä sekä omien kätten töistä (s.1). – On selvää, että Jumalan kehoitus samalla suo Jumalan kuvaksi luodulle ihmiselle tiettyjä oikeuksia (ihmisoikeuksia), jotka ovat Jumalan oikeuden lain ilmauksia.

Tämäntapaisen arvioinnin yhteydessä minun ehkä sallitaan viitata teologisten neuvottelujemme käynnistämiseen myötävaikuttaneen metropoliitta Nikodimin esittämään ajatukseen, johon myös piispa Toiviainen (päiväämätön käsikirjoitus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ulkoasiain osaston arkistossa, s. 2-3) on viitannut. Se liittyy apologettojen ja Kleemens Aleksandrialaisen (mutta jo stooalaisuudessa ja Philonilla tavattavaan) ajatukseen siemeninä olevista logoksista (logoi spermatikoi). Viitaten kirkkoisä Augustinuksen tekemään erotukseen *civitas Dei – civitas terrena* Nikodim toteaa (suom. Toiviaisen): ”Jumalan kaupungin ulkopuolella tapahtuu alinomaa maailman uudistumista” totuus ja hyvä perustuvat siemeninä olevien logosten (logoi spermatikoi) vaikutukseen ja ne kasvavat ”maallisessa kaupungissa”. Nikodim liittyy käsitykseen, jonka mukaan ”myös syntiinlankeemuksen jälkeen on säilynyt monia piirteitä ikuisesta (Jumalan kuvasta ja synnynnäisen pyrkiminen hyvään)”. Toiviaisen mukaan logos spermatikós-oppi tarjoaa rauhanasian kontekstissa tulkintaraamin Jumalan työn käsittämiseksi ja näkemiseksi myös sekulaarissa maailmassa. Samalla mahdollistuisi kosketuskohta luterilaiseen luonnonoikeusajatteluun ja keskustelu luterilaisen sosiaalietiikan kanssa.

Mainittakoon, että Nikaian-Konstantinopolin tunnustukseen liittyen Augsburgin tunnustuskin korostaa Kolmiyhteistä Jumalaa kaiken näkyvän ja näkymättömän luojana ja ylläpitäjänä. Luterilaisen rippikoulun tärkeimpiä opetuksia on ollut ja on, että Jumala on luonut ihmiset ja kaikki olennot sekä pitää kaikki niille kuuluva voimassa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1999 hyväksymä katekismuksen opettaa, että Jumalan hyvä luomistyö ei rajoitu maailman ja elämän alkuun. ”Luomakunta ei ole sokean kohdan käsissä, sillä Jumala itse pitää siitä jatkuvasti huolta. Elämän säilyminen, oikeudenmukaisuuden toteutuminen ja ihmisten välinen ystävyys ovat esimerkkejä siitä, että Jumala vaikuttaa luomakunnassa ja rakastaa luotujaan.” (s. 36). Edellä kuvatussa mielessä tietty kosminen dimensio sisältyy luterilaistenkin näkemykseen maailmasta ja luomakunnasta (kts. myös Pühtitsa 1989, ensimmäisen tiedonannon liite, teesi 5). Dekalogi (etenkin käskyillä 4-10) myös ulkonaisten yhteiskunnallisten tekojen perustana on selvästi edellytetty luterilaisten kirkkojen päätunnustuksessa ja sitä selittävässä muissa Sovintokirjan tunnustuskirjoissa (esim. Augsburgin tunnustus XVI, XX; Apol. IV,7-8,22-24, 34 jne.; Lutherin katekismukset). Sen sijaan ajatus ihmisestä Jumalan kuvana ei oikeuta luterilaista puhumaan ihmisen synnynäisestä pyrkimisestä täydellisyyteen (esim. Augsburgin tunnustus II; Apol. II,4-32; Schmalkaldenin opinkohdat III,1,1-11; Solida declaratio 1,11-12; II,7). Apologia liittää ajatuksen ihmisen luomisesta Jumalan kuvaksi ja kaltaisuudeksi ihmisen alkuperäiseen vanhurskauteen, jonka hän on syntiinlankeemuksessa menettänyt (Apol. II,15-22). Kolmiyhteinen Jumala lahjoittaa Kristuksessa, joka on Jumalan kuva (esim. 2 Kor. 4:4; Ef. 4:24; Kol.1:15; Hepr.1:3),

ihmiselle vanhurskauden uskossa vastaanotettavaksi. Kun yhteisesti olemme lausuneet, että synti on vääristänyt Jumalan kuvan ihmisessä (Pühtitsa 1989, teesi 10) ja että Jumalan ihmistä koskeva luomistarkoitus toteutuu vain sikäli kuin hän tulee osalliseksi Kristuksesta, joka on ”näkymättömän Jumalan kuva” (Pühtitsa 1989, teesi 11), on siis otettava huomioon muita teologisia tulkintaelementtejä ja – näkökohtia, jotta lausuma tulisi molempien neuvotteluosapuolten erikoiskorostusten kannalta ymmärrettäväksi.

Evankeliumi Kristuksesta rauhan edellytyksenä

Edellä sanotun perusteella voidaan väittää, että molempien kirkkojen rauhaa koskevat tulkinnat ovat kiinteästi ankuroidut niiden yhteisestä uskosta nouseviin keskeisiin, mutta niiden eri traditioista johtuvista eri tavoin painotettuihin tulkintoihin. Tämä koskee Jumalan luomaa ja ilmoittamaa lakia rauhaa koskevana teologisena argumenttina, mutta yhtä lailla evankeliumia.

Viimeksi mainitusta perusteesta neuvottelujemme rauhaa koskevan teeman teesit tarjoavat monta esimerkkiä. Turun vuoden 1980 neuvottelujen viidennessä teesissä kirkkomme edustajat totesivat yhteisesti: ”Jumalan valtakunnan kansalaisina Kristuksen seuraajat on kutsuttu rauhantekijöiksi maailmassa. Tätä kutsua he kykenevät seuraamaan Jumalan lapsina vain, jos heillä on rauha Jumalan kanssa. Missä määrin näin on tapahtunut, siellä on uusi pohja ihmisten väliselle luottamukselle ja palvelemiselle. Tässä mielessä myös evankeliumi on kirkkojen rauhantyön perusta.” Teesi rakentuu Järvenpään 1974 neuvottelujen toiseen rauhanteesiin, jossa todettiin:

"Itse Pyhä Evankeliumi on meitä kannustamassa rauhantyöhön. Kristus on meidän rauhamme, ja juuri tätä julistessaan kirkko tekee työtä rauhan hyväksi sanan varsinaisessa merkityksessä."

Rauha Jumalan kanssa on siis edellytyksenä kristittyjen rauhan ponnisteluille maailmassa. Tämä sanottiin itse asiassa selkeästi jo Turun vuoden 1970 neuvottelujen viidennessä teesissä. Kirkkojenkin rauhantyö perustuu Jumalan tekoon Jeesuksessa Kristuksessa (Zagorsk 1971, teesit 1-2). Leningradin vuoden 1983 neuvotteluissa Kristusta koskevan evankeliumin ja kirkon merkitystä korostettiin edellisiä lausumia hieman muunnellen seuraavalla tavalla: "Kirkon palvelustyö on jo sinänsä rauhantyötä. Kirkko palvelee rauhan asiaa julistamalla evankeliumia. Se tahtoo kiinnittää katseet Kristukseen, josta Raamattu sanoo: "Hän on meidän rauhamme" (Ef.2:14)." (teesi 12).

Tähän yhteyteen kuuluvat myös ne kirkkojen yhteisesti hyväksymät teesit, joissa viitataan Rauhanruhtinaaseen ja Kristuksen opetukseen ja esimerkkiin (Zagorsk 1971, rauhanteesi 4; Kiova 1977, rauhanteesi 39; Mikkeli 1986, rauhanteesi 1). Vaikka *luterilaiset* mielellään pitivät Vuorisaarnaa yhtenä Jumalan luoman luonnollisen lain ilmaisuna (erityisen maininnan ansaitsee kultainen sääntö Matt. 7:12) he samalla korostavat Kristuksen Vuorisaarnassa julistamaa rakkautta. Ortodoksit ymmärtävät Vuorisaarnan lain täydennyksenä, uutena askeleena vanhurskauden periaatteellisessa ymmärtämisessä, Kristuksen mielialan ilmaisuna, mielialaetiikkana. Erityisesti neuvottelujemme ortodoksille osapuolelle Vuorisaarna aukenee evankeliumista käsin. Vaikka edellä kuvatut erot eivät ilmenekään Mikkeliissä 1986 hyväksytyistä teeseistä, voimme silti iloita yhteiseen uskoomme perus-

tuvista kolmesta ensimmäisestä rauhan-teesistä.

Miten kirkkomme tarkemmin ymmärtävät Turussa 1970 hyväksytyn teesin, jonka mukaan rauha Jumalan kanssa on edellytyksenä kristittyjen ponnisteluille rauhan puolesta maan päällä" Kirkkojemme ensimmäisessä neuvottelukoh- taamisessa Turussa 1970 piispa Filaret korosti, että kristittyjen on Jumalan kirkolle määrämän järjestyksen puitteissa todistettava rauhasta, luonnollisesta ja välttämättömästä tarpeesta. *Tällöinkin lähtökohtana on, että Kristusta tunnustetaan Jumalana ja Pelastajana. Jumala on rauhan Jumala ja Kristus on rauhan Herra* (1. Kor.14:33; 2. Tess. 3:16). Rauha on ihmisen sielun hengellis-eettinen olotila, joka saavutetaan Kristuksen käskyjen noudattamisella, katumisella ja asettumalla alttiiksi Jumalan uudistavalle armolle. Rauha ja kristillinen rakkaus kuuluvat erottamattomasti yhteen. Rauhan lähteenä on Rauhan ruhtinas. Rauha saavutetaan aktiivisella taistelulla pahuutta ja ja vääryyttä vastaan sekä *pakottamalla itseään evankeliumin mukaiseen elämään*. Piispa Filaretin mukaan sydämen puhtauteen perustuva rauha on väkevä lähimmäisenrakkauden motiivi – kuten Vuorisaarnan sanat suolasta ja valosta ja kertomus laupiaasta samarialaisesta (Matt. 5:13-14; Luuk. 10:30-37) osoittavat. Ortodoksit (esim. pappismunkki Aleksij, Leningrad 1983) ovat mielellään lainanneet Serafim Saarovilaisen tunnettua lausumaa: "Saavuta rauhan henki ja tuhannet ympärilläsi pelastuvat".

Luterilainen osapuolen edustajat ymmärtävät rauhan Jumalan kanssa edellytyksenä kristittyjen rauhanponnisteluille siten, että Jumala vanhurskauttamalla ihmisen ja antamalla hänelle Kristuksen sovitus työn perusteella synnit anteeksi vapauttaa hänet tavoittelemas-

ta Jumalalle kelpaavaa ja hänen omiin tekoihin ja pyrkimyksiin perustuvaa vanhurskautta. Evankeliumi on hänelle vapauttava ilosanoma siitä, että hänellä uskossa on rauha Jumalan kanssa ja että hänen jumalasuhteensa siten on eheytynyt. Koska ihminen omilla teoillaan ei voi ansaita vanhurskautta Jumalan edessä, evankeliumi Kristuksesta vapauttaa uskovan ja antaa hänelle näin sekä motiivin että voimaa ponnistella lähimmäistensä ja rauhan hyväksi.

Kirkko, ihmiskunta, maailma

Koska Kristus on meidän rauhamme kirkkoillammekin on vastuu siitä, että rauhan asia pidetään esillä eri tavoin, *jumalanpalveluksin, saarnaamalla evankeliumia, rukouksin toinen toistemme ja esivallan puolesta*, että ne pyrkivät rauhan säilyttämiseen *olemalla kirkkoja ja harjoittamalla ekumeniaa*. Ortodoksinen osapuoli korostaa, että "rauha" on kirkolle *ontologisesti* ominaista. Tämä käy ilmi esim. piispa Filaretin Turun 1970 kokouksen esitelmästä, jossa asiaa perustellaan ajatuksella kirkosta Kristuksen ruumina ja vertauksella viinipuusta ja oksista (s. 2-3). Serafim Saarovilaisen lausuma ei koske vain yksityistä kristittyä; sen toteutumisella on merkitystä ihmiskunnalle ja koko maailmalle. Ortodoksisen osapuolen edustajien [piispa Filaretin, pappismunkki Teofanin (= Feofan), arkkipiispa Vladimirin, professori A.I. Osipovin ja rovasti Vitalij Borovoin] esitelmien nojalla on ilmeistä, että Kristuksen rauha käsitetään hapattukseksi, joka hapattaa kirkot, yhteiskunnat, ihmiskunnan ja koko ulkonaisen maailman. Rauha on, kuten Borovoi Kiovan 1977 esitelmässään korostaa, maailmaa muuttava voima: maailman valtakunta on muuttuva Jumalan valtakunnaksi. On kyse maailman transfigu-

raatiosta (Filaret 1970). Kristuksen rauha on maailman (kosmoksen) hapattamisen edellytys Jumalan kirkastaessa sitä. Evankeliumiin rauhan edellytyksenä kuuluu siis myös, että Kristuksen rauha on vahvasti ankkuroitunut kirkkoon, kun se välittyy maailmaan. *Arvioitaessa näiden neuvottelujen tähänastista teologista antia on ehdottomasti kiinnitettävä huomiota siihen, että rauhan käsite – eräiden muiden käsitteiden rinnalla – ortodoksisen kristillisyyden näkemyksen mukaan sijoittuu ortodoksisen teologian keskukseen.*

Edellä mainitun toteamuksen oikeellisuus saa lisätukea pappismunkki Teofanin Turun vuoden 1980 neuvottelujen esitelmästä. Teofan esittää, että kirkon tehtävä toteutuu kahden voiman vaikutuksesta, jumalallisen, s.o. Pyhän Hengen armon vaikutuksen kautta, ja inhimillisen, s.o. evankeliumin julistamisen välityksellä ja evankeliumin eettisten, elämässä ilmentyvien normien välityksellä. Kirkko on Jumalan valtakunta päällä. Jumalan valtakunta sulkee kuitenkin piiriinsä enemmän kuin pelkäänsä kirkon elämän. Siihen kuuluu totuus ja hyvyys niiden kaikissa ihmiskunnan elämän ilmenemismuodoissa. Teofan korostaa, että maailma jatkuvasti uudistuu kirkon portin ulkopuolella, vaikka tämä uudistuminen ei olekaan mystis-armollista. Se on mahdollinen siksi, että *ihmisluontoon syntiinlankeemuksen jälkeenkin kuuluu monia piirteitä Jumalan katoamattomasta kuvasta, jotka yhdessä ilmentävät hänen synnynäistä pyrkimystä täydellistymiseen* (s. 13). Vaikka Jumalan valtakunnan piiri käsittääkin kirkon elämän ulkopuolella olevaa totuutta ja hyvyyttä maailman transfiguraatio on oleellisesti yhteydessä henkilökohtaiseen pelastukseen. Meditaationa ja kristillisenä toimintana ilmenevä rakkaus Jumalaan on mukana

maailman transfiguraatiossa, jossa ihminen Jumalan tarkoituksen mukaisesti on yhteistyössä hänen kanssaan. Jeesuksessa tapahtuneen inkarnaation tarkoituksena on liittää ihmisen todellisuus Jumalan todellisuuteen (s. 2, 4, 7).

Edelliseen liittyy asiallisesti piispa Filaretin Turussa 1970 tekemä erotus *kirkko-organismin* ja *yleisinhimillisen kirkko-organismin* välillä sekä hänen lausumansa kirkon hengellis-siveellisestä tehtävästä viimeksi mainitussa. Ihmisen synnynnäinen pyrkimys hyvään voidaan hänen esityksessään *lógos spermatikós*-opin mukaisesti tulkita olevan Kristuksen kirkosta maailmaan lähtevän vaikutuksen kanssa sopusoinnussa. Kirkon on seurattava kaikkea, mikä aiheuttaa jakaantumista maailmaan ja vaikuttettava kaiken pahan eliminoimiseksi ihmiskunnasta. (Vrt. Kiova 1995, rauhanteesi 6: kansalliset konfliktit eivät kuulu kirkkoon, Kristuksen ruumiiseen.)

Järvenpään vuoden 1974 neuvottelujen esitelmässään arkkipiispa Vladimir on samoilla linjoilla. Ihmiskunnan historian surulliset tosiasiat muistuttavat ihmistä vastuusta, rauhasta, kosmisesta järjestyksestä ja maailmankaikkeudesta. Vladimir Losskiin viitaten Vladimir korostaa, että kaikkeus ei pelasta ihmistä, vaan kaikkeus pelastuu ihmisen välityksellä. Maailma seuraa ihmistä, koska se on ikään kuin ihmisen luonto saaden hypostaattisen merkityksensä ihmisessä. Antropokosminen ykseys toteutuu, kun ihmisen kuva yhtyy perikuvaansa, Jumalaan. Kristityt ovat se sana, se *lógos*, jonka avulla maailma ilmaisee itseään. Ja juuri tässä ominaisuudessa kristityt vastaavat siitä, herjaako vai rukoileeko se (s. 2-3). Kristittyjen vastuu maailmasta määräytyy edellä kuvatusta antropokosmisesta todellisuuden ymmärtämisestä käsin. Siinä on Kristus ja Kristuksen ruumis, kirkko, edellytetty –

on kyse myös siitä, miten kristityt hapatavat maailman. Ja viime kädessä *lógos spermatikós*-oppikin edellytetty: *lógos* ilmenee jo Jumalan kuvaksi luodun ihmisen synnynnäisessä pyrkimyksessä hyvään. Rauhankysymyksen käsittely on tämän mukaisesti syvästi ankkuroitunut ortodoksisen kirkon perustaviin uskoa ja todellisuutta koskeviin totuuksiin. Rauha on kirkon kannalta syvästi *teologinen* kysymys – ja näinhän neuvottelujemme alkaessa myös edellytettiin.

Luterilaisen osapuolen näkemys kirkon ja maailman suhteista orientoituu kuten ortodoksisenkin osapuolen Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksesta käsin eli Jumalan luomakuntaa, maailmaa, ihmisen pelastusta ja kirkkoa koskevasta tarkoituksesta käsin. Jumala on luonut maailman ja Kristukseen uskovat odottavat hänen takaisintuloaan, kuolleiden ylösnousemusta ja tulevan maailman elämää. Kirkko on yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen. Luterilaisen käsityksen mukaan Jumala hallitsee maailmaa ja kirkkoa eri tavoin: puhumme maallisesta ja hengellisestä regimentistä. Maallinen, laillinen esivalta on Jumalan maailmanhallinnan palveluksessa, hengellisen regimentin eli (yhteisen) kirkon välityksellä Jumala hallitsee ihmisiä sanan ja sakramenttien välityksellä. Kirkko rukoilee esivallan puolesta ja tottelee sitä ja sen lakeja, mikäli ne eivät käske tekemään syntiä (Augsburgin tunnustus XVI, 6-7).

Kirkko, valtio ja hyvän tahdon ihmiset

Kun *ortodoksisen käsityksen* mukaan logosta on siementen muodossa tavattavissa kirkon ulkopuolellekin ja Jumalan kuva ilmenee ihmisen pyrkimyksessä hyvään, kaikki sellaiset asiat, jotka ovat sopusoinnussa kirkon maailman hapat-

tamisen kanssa on pidettävä myönteisenä asioina. Näissä neuvotteluissa on eri yhteyksissä, esitelmissä ja teeseissä (esim. Turun 1970 neuvottelujen kahdeksannessa teesissä) korostettu, että on oltava yhteistyössä hyvän tahdon ihmisten kanssa, vaikuttivat ne sitten yhteiskunnan tai valtion tehtävissä. Kirkolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa niin, että oikeudenmukaisuus ja muut yhteiskuntarauhaa ylläpitävät asiat pääsevät oikeuksiinsa myös valtion hallinnossa. Uskonnonvapaus on taattava ja sitä on edistettävä, samoin on suojeltava ortodoksisen kirkon uskon ja identiteetin mukaisia, ajatukseen ihmisestä Jumalan kuvana perustuvia ihmisoikeuksia. Isänmaanrakkautta on ylläpidettävä, mutta väärää patriotismia on vastustettava. Valtiolla ja yhteiskunnalla on kuitenkin eri tehtävät kuin kirkolla. Valtio perustuu tiettyyn kansalliseen ja kulttuuriseen identiteettiin, kirkko taas on universaalinen, sille on annettu koko maailmaa koskeva tehtävä. Valtiolle kuuluva esivalta on Jumalalta peräisin ja joka vastustaa esivaltaa, nousee Jumalan säädöstä vastaan (Room. 13:1-2). Koska valtion tehtävä on erilainen kuin kirkon, se ei voi anastaa itselleen Kristuksen kirkolle kuuluvaa tehtävää. Kolmiyhteisen Jumalan maailmanhallinnassa valtio ja kirkko soivat *sinfoonisesti*. Jumalasta ja Kristuksesta käytetään ilmaisua ”pantokrator” (esim. Ilm. 1:4,8; 21:22) ja erityisesti Kristuksesta sanotaan, että hän on maailman kuninkaiden hallitsija, jolle kuuluu kunnia ja valta aina ja ikuisesti (Ilm. 1:5-6). Tämän mukaisesti valtio ei voi mielivaltaisesti rajata kirkon erityistä sinfooniaa palvelevaa tehtävää.

Luterilaisenkin käsityksen mukaan, joka korostaa Jumalan ihmisen sydämeen luomaa luonnollista lakia ja dekalogia, valtiolla on rinnakkain kirkon kanssa Jumalan sille määrämä tehtävä; sen on

esimerkiksi pidettävä huolta siitä, että kirkolla on vapaus toimia tunnustuksensa mukaisesti, että Jumalan ihmistä koskevan perimmäisen tarkoituksen sekä luonnollisen lain ja dekalogin kanssa sopusoinnussa olevia ihmisoikeuksia, esimerkiksi uskonnonvapautta, suojellaan. Kirkon julistustehtävän toteutuminen edellyttää ulkonaista vapautta. Kirkolla on profeetallinen tehtävä kiinnittää huomiota seikkoihin, jotka vaikuttavat oikeudenmukaisuuden ja rauhan toteutumiseen maailmassa, valtiossa ja yhteiskunnassa. Luterilaisellekin Jumala on Kaikkivaltias, joka kuitenkin hallitsee maallisen ja hengellisen regimentin, Jumalan luoman lain sekä kirkossa jaettavien sanan ja sakramenttien välityksellä. Kristukselle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä, kaiken näkyvän ja näkymättömän yli (Matt. 28:18).

Yllä olevista kirkkollisista perinteistämme johtuvista painotuseroista huolimatta olemme yhteisen Raamattumme ja Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksen mahdollistaneiden perusteiden mukaisesti voineet hyväksyä teologisten neuvottelujemme tuloksina seuraavat teesit:

”Rauhantyön juuret sisältyvät pyhään Raamattuun. Jumala loi yhdeksi maailman, jossa ihmiset ovat veljiä ja sisaria keskenään. Kristus antoi ihmiseksi tulemisessaan rakkauden ja veljeyden tehtävän (Jh. 13:34-35). Näin ollen rauhantyö on oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvon puolustamista.” (Leningrad 1983, rauhanteesi 11).

”Kirkon tehtävä on erityisesti lisätä eri katsomusten, eri sukupolvien ja kansojen välistä ymmärtämystä. Näin toimissaan kirkko kääntyy omien jäsentensä puoleen ja kaikkien niidenkin, jotka tavoittelevat yhteistyössä kirkon kanssa

samoja päämääriä ihmiskunnassa.” (Leningrad 1983, rauhanteesi 13.)

”Kirkko on alusta asti ymmärtänyt itsensä Jumalan kansaksi, joka koostuu monista kansoista. Jumalan kansaan kutsutaan kaikki kansat Kristuksessa. Kristinusko on ylittänyt ja ylittää etniset, kulttuuriset ja poliittis-yhteiskunnalliset rajat. Sen tähden siitä ei voi saada minikäänlaista tukea vihalle eikä kansalliskiihkolle.” (Kiova 1995, rauhanteesi 3.)

”Kirkko kutsuu kaikkia kansoja Jumalan tahdon mukaisen oikeuden ja rakkauden toteuttamiseen. Siihen kuuluu luopumista itsekkäistä eduista ja valmius toimia toisia kansoja kohtaan samoin kuin omaa kansaa tai kansanryhmää kohtaan haluaa toimittavan (Mt.7:12). Sota- ja muina kriisiaikoina kirkko on kutsuttu erityiseen valppauteen, ettei kukaan käyttäisi kirkkoa itsekkäiden nationalististen pyrkimysten välikappaleena.” (Kiova 1995, rauhanteesi 8.)

”Kirkoilla, uskonnollisilla yhteisöillä ja valtiolla on kaikissa yhteiskunnissa ja erilaisissa poliittisissa järjestelmissä yhteisiä kosketuskohtia sekä samoja kansalaisia koskettavia intressejä. Toteuttaessaan kansalaisyhteiskunnan yleisiä ihmisoikeuksia valtion ei tule ainoastaan passiivisesti sallia uskonnonvapautta (ns. negatiivinen uskonnonvapaus) vaan sen tehtävä on aktiivisesti edistää kansalaisten oikeutta uskonnonharjoittamiseen (ns. positiivinen uskonnonvapaus) ja toteuttaa näitä oikeuksia käytännössä.” (Lappeenranta 1998, teesi 8.)

”Kirkko elää jatkuvasti eskatologisessa jännityksessä (Room. 8:24-25, 1 Kor. 13:12, 2 Kor. 5:7). Tämä leimaa kirkon suhdetta valtioon ja yhteiskuntaan. Kirkko ja valtio ovat luonteeltaan erilaiset ja tästä johtuen niillä on erilaiset tehtävät. Kirkko toteuttaa Jumalan tahtoa maail-

massa. Se on aikaan ja paikkaan sidottu ja toteuttaa lähetystehtäväänsä aina tietyssä valtiossa ja yhteiskunnassa. Kirkon tehtävä on hengellinen, mutta sen sanomalla on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys. Yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta huolimatta kirkon ei tule osallistua sellaiseen poliittiseen toimintaan, joka on ristiriidassa sen hengellisen tehtävän kanssa. Täyttäessään omaa tehtäväänsä kirkko on yhtäältä kuuliainen esivallalle (Room. 13:1-2) ja rukoilee, että se toimisi Jumalan tahdon mukaisesti (1. Tim. 2:1-4); toisaalta sillä on aina kriittinen tehtävä suhteessa esivaltaan ja yhteiskuntaan (Apt. 4:19, 5:29).” (Lappeenranta 1998, teesi 9.)

”Kirkon ja valtion suhteiden kehittämisessä on otettava huomioon molemmissa maissa vakiintuneet kulttuuri- ja uskonnollis-yhteiskunnalliset realiteetit... Teologisten neuvottelujen osapuolet ilmaisevat vakaumuksensa siitä, että maissamme on vahvistettava monille Euroopan valtioille tyypillistä kirkon ja valtion sekä kirkon ja yhteiskunnan positiivisten suhteiden mallia. Tässä mallissa yhdistyvät uskollisuus uskonnonvapauden periaatteille sekä valtion, yhteiskunnan ja kirkkojen laaja yhteistyö.” (Lappeenranta 1998, teesi 10.)

Kirkko ja luomakunta

Turun vuoden 1980 neuvottelukokouksen kommunikassa osapuolet lausuvat yhteisesti: ”Neuvottelujen osapuolet ovat jälleen saaneet nöyrästi ja kiitollisina tuntea, että Pyhä Henki on läsnäolollaan ohjannut neuvottelujen kulkua. Kiittäen Jumalaa osanottajat päättivät työnsä uskon, toivon ja rakkauden hengessä.” (Kts. myös Järvenpää 1992 ja Lappeenranta 1998, kommunikoiden viimeiset kappaleet.) Kirkkojemme edustajien kokoontuessa kolmannen ker-

ran Järvenpäässä 1974 he eivät voineet hyvästellä toisiaan sanomatta: "Neuvottelukokouksen osanottajat päättivät työnsä rukoukseen ja kiittivät pelastuksemme päämiestä ja Rauhan ruhtinasta Herraa Jeesusta Kristusta." Samassa kommunikossa edustajat toteavat: "Neuvottelujen osanottajat kiittävät Jumalaa hänen suuresta rakkaudesta, joka teki mahdolliseksi tämän veljellisen ja sydämellisen tapaamisen ja siitä, että hän siunasi työmme."

Edellisestä on käynyt ilmi, että rauhan-kysymys molempien kirkkojen kannanotoissa on *keskeisesti teologinen kysymys*. Kysymystä rauhasta ja luomakunnasta ei voida käsitellä asettamatta sitä kirkkojen tunnustusperinteiden perustavien totuuksien yhteyteen. Niistä Raamattu ilmoittaa ja Raamatussa sanotaan: "Jumala on rakkaus" (1. Joh. 4:8).

Yhteinen Kolmiyhteisen Jumalan teko ja ilmentävään Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksemme alkaa: "Me uskomme yhteen Jumalaan, kaikkivaltiaaseen Isään, taivaan ja maan, kaiken näkyväsien ja näkymättömän Luojaan". Jumalan ja maailman kuten Jumalan ja ihmisen suhde on aina Kolmiyhteisen Jumalan ja koko luomakunnan, maailman ja ihmisten, välinen suhde. Maailma ja ihmiset ovat Jumalan luomia. Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen. Pühtitsan kokouksen tiedonannon ensimmäisessä liitteessä lausuivat kirkkojemme edustajat tästä: "Luotu maailma on kolmipersonaisen Jumalan yhteinen ja jakamaton teko... Koko luomistyö on osoitusta Jumalan rajattomasta rakkaudesta ja hyvyydestä" (Ps. 8, Ps. 19, Ps. 74:12-17, Ps. 104; teesit 1-2). Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen, mutta jo Raamatun paratiisikertomus (Gen. 3:1-24) muistuttaa siitä, että synti vääristänyt Jumalan kuvan ihmisessä (teesi 10). Herramme Jeesus Kristus astui kuitenkin

kin alas taivaista meidän ihmisten ja meidän pelastuksemme tähden (NC). Hän on antanut yhdelle, pyhälle, yhteiselle ja apostoliselle kirkolle (NC) kasvamisen ja opettamisen tehtävän, missiön tehtävän (Matt. 28:18-20; Kiova 1995, ensimmäinen lähetysteesi). Kolmiyhteisen Jumalan tarkoituksena on maailman, ihmiskunnan ja koko luomakunnan pelastuminen (Kiova 1995, kolmas lähetysteesi). Yksi neuvottelujemme rakastetuimpia raamatunkohtia on Room. 8, erityisesti jakeet 18-25 (esim. Turku 1980, ensimmäinen rauhanteesi; Pühtitsa 1989, tiedonannon ensimmäisen liitteen teesi 12; Lappeenranta 1998, teesi teesit 4 ja 9), joissa on kyse siitä, että luomakunnallakin on toivo päästä pois katoavaisuuden orjuudesta, Jumalan lasten vapauteen ja kirkkauteen. Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustus muistuttaa meitä kuolleiden ylösnousemuksesta, tulevan maailman elämästä ja Kristuksen valtakunnasta, jolla ei ole loppua. Näistä asioista meillä on sama näkemys ja sama toivo. Me odotamme tulevan maailman elämää; keran Kristus tulee takaisin ja kaikki tehdään uudeksi (Ilm. 21-22; NC). Jumalan alkuperäiset luomisajatukset toteutuvat. Maailma saa lopullisen täyttymyksensä Jumalan suunnitelmien toteutuksessa (Turku 1980, rauhanteesit 1-2).

Jumala on tehnyt ihmiskunnan yhdestä ainoasta asumaan kaikkea maan piiriä. Kansoilla on oma roolinsa Jumalan maailmansuunnitelmassa (Apt. 17:26; Turku 1980, rauhanteesi 10), mutta kirkossa, Kristuksen ruumiissa ei ole tilaa kansallisille konflikteille (Kiova 1995,6). Kristuksessa ja hänen kirkossaan, Jumalan kansassa (Kiova 1995, lähetysteesi 4), kaikki ovat yhtä (Gal.3:28; Kol. 3:11; Kiova 1995, rauhanteesi 2). Kirkon katoisuudesta johtuu, että se on kutsuttu ihmiskunnan ykseyden merkiksi (Turku 1980, kuudes rauhanteesi).

Kirkko on keskeisessä asemassa maailman kulkiessa kohti eskatologista päämääräänsä (Lappeenranta 1998, teesi 4). Synnin todellisuudessa, itsekkyyden ja ahneuden vallitessa, maanpäällinen kirkko taistelee Kristuksen takaisin tulemiseen saakka luonnon ja luomakunnan puolesta julistamalla Jumalan lakia ja evankeliumia (Pühtitsa 1989, tiedonannon toinen liite, teesi 7).

Kun on kysymys ihmisen ja maailman muuttumisesta *ortodoksinen osapuoli* edustaa kantaa vähitellen tapahtuvasta theosiksesta ja maailman transfiguraatiosta *luterilaisten mielellään korostaessa* Jumalan tahdon kertakaikkista toteutumista kaiken uudeksi luomisessa. Ero on painotusero, koska molemmat osapuolet ovat sitä mieltä että Kolmiyh-teinen Jumala alituisesti tekee työtä ihmisen ja maailman muuttamiseksi tah-
tonsa mukaisiksi.

Loppuarviointi

Monissa neuvottelujemme kommuni-
koissa alkaen Turusta 1970 olemme ko-
rostaneet neuvottelujemme *hyödyllisyyt-
tä toistemme uskonnäkemyksen parem-
paan ymmärtämiseen*. Jos neuvottelu-
jamme arvioidaan tästä näkökulmasta
niiden *tarkoitus on toteutunut tähän asti
valituiksi tulleiden teemojen osalta*.
Vaikka soveltavat teologiset kontekstim-
me saattavatkin osoittaa eroja, ovat neu-
vottelujemme pääkehykset (Raamattu ja

NC) toisiksi valittujen teemojen osalta
kuitenkin olleet *yhteiset*. Käsiteltyjen
asioiden *perustavista teologisista lähes-
tymistavoista olemme ajatelleet saman-
suuntaisesti*. Järvenpäässä 1974 kirk-
komme edustajat olivat myös sitä miel-
tä, että siihenastiset neuvottelut olivat
lähentäneet kirkkojamme ja kansojam-
me rauhantyötä edistävällä tavalla. Myö-
hemmän neuvottelut ovat vain vahvis-
taneet tämän arvioinnin. Olemalla kirk-
koja ja käymällä näitä neuvotteluja eku-
meenisessa hengessä kirkkomme ovat
*oppineet paitsi tuntemaan toistensa rau-
hanteologisia perusteita myös edistäneet
rauhan asiaa. On luotu myös edellytyk-
set jatkuvaan ja tiiviiseen kirkolliseen
vuorovaikutukseen*.

Kirkoillamme on todella, kuten metro-
poliitta Vladimir korosti, enemmän yh-
teistä kuin erottavaa. Neuvottelujemme
jatkoa ajatellen olisi ehkä enemmän kuin
on tapahtunut toisiksi valittavien teemo-
jen kohdalla kiinnitettävä huomiota esi-
merkiksi seuraaviin kysymyksiin:

- Vanhan ja Uuden testamentin suhde
sosiaalieettisessä argumentaatiossa,
- ehtoollisen merkitys kirkon käytän-
nön toiminnalle,
- markkinatalous ja uusliberalismi so-
siaalieettisinä haasteina,
- huomispäivän hyvinvointivaltio eet-
tisenä kysymyksenä,
- uusimman biotekniikan eettiset haas-
teet.

Sosiaalieettisten teemojen arviointi ekumeenisen liikkeen näkökulmasta

Irja Askola

Patriarkka Aleks, arvioidessaan Euroopan Kirkkojen Konferenssin (EKK) työtä sen lähes nelikymmentvuotisen historian ajalta EKK:n yleiskokouksessa 1992, korosti ekumeenisen liikkeen merkitystä Euroopan kaikessa jälleenrakennustyössä ja toisti oman kirkkonsa sitoutumisen ekumeeniseen yhteistyöhön. ”Ekumeenisen liikkeen ja jokaisen yksittäisen kirkon tehtävä on nähdä yhtenä päätehtävänä kristittyjen yhteyden vahvistaminen ja osallistuminen maanosamme yhteisen ongelmien ratkaisemiseen kristittyjen yhteisentodistuksen ja keskinäisen solidaarisuuden kautta.” Mielenkiintoista on, että molemmat neuvotteluosapuolet, siis Venäjän ortodoksinen kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko, ovat osallistuneet aktiivisesti EKK:n toimintaan: molemmat kirkot luetaan EKK:ssa ns.aktiivisten jäsenkirkkojen kategoriin. Näin ollen on ymmärrettävää, että sosiaalieettiset teemat heidän bilateraalisisissa neuvotteluissaan heijastelevat yleiseurooppalaista ekumenia-agendaa: patriarkka Aleksin perusteellisessa arvioissa EKK:n työstä esiintyvät itse asias-

sa kaikki ne teemat, joita venäläis-suomalaisissa kahdenvälisissä neuvotteluissa on käsitelty. Toisaalta saman johtopäätöksen voi esittää myös siten, että EKK:n ekumeeninen agenda on heijastanut jäsenkirkkojensa todellisuutta eikä ”Geneven keskustoimiston näköaloja”.

Ekumeenisissa piireissä Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oppikeskustelut ovat hyvin tunnettuja. Niihin liitetään yleensä arvostava etumerkki. Sosiaalieetikot näkevät niissä rauhan ja yhteistyön symboliarvon: kaksi naapurimaata, joilla on keskenään vaikea sotahistoria lähimenneisyydessään, asettuvat yhteisen neuvottelupöydän ääreen, viettävät yhteistä jumalanpalveluselämää, kohtaavat toisiaan vieraanvaraisuuden hengessä ja antavat tästä kaikesta julkisia kannanottoja; ekumeenisessa sanastossa näitä neuvotteluja ei lasketa ns. hiljaisen diplomatian kategoriaan, joskin sitäkin piirrettä niissä epävirallisesti on varmasti ollut.

Neuvottelujen toteutumistavoista voidaan hahmottaa useita onnistuneen eku-

meenisen dialogin piirteitä. Ne ovat pitkäjänteisiä ja omaavat paikkansa kummankin osapuolen rakenteessa; ts. esim. kirkon johtajien tai muiden keskeisten viranhaltijoiden muutos ei ole niitä lopettanut. Toisaalta neuvotteluissa on korostunut myös persoonallisuuksien merkitys (esim. venäläisten antama nimitys "ohjaajavanhus" arkkipiispa Simojoelle). Ekumeenisen liikkeen tuttu jännite ilmenee siis tässäkin: yksittäisten ihmisten karisma ja virallisten rakenteiden kantavuus tuottavat tuloksia oikean tasapainon löytäessään. Ekumeenisen kanssa käymisen tunnusmerkki, runsas vieraanvaraisuus, on ollut tuttua myös näissä neuvotteluissa. Tämän elementin merkitys on alkanut korostua uudelleen ekumeenisessa liikkeessä, kun nuori sukupolvi on alkanut kyseenalaistaa sitä. Yhteisen ruuan ja juoman jakaminen on saanut puolustajansa, jotka korostavat tällaisen jakamisen hengellistä ulottuvuutta ja näin ollen sen luovuttamatonta luonnetta osana ekumeenisia kohtaamisia. Tehokas management ja kiireen kulttuuri ovat osittain uhkassa tätä ekumeenisen kohtaamisen vanhaa perinnettä. Kirkkojen kohtaamisissa yhteinen jumalanpalveluselämä on neuvottelujen pohja; siinä ja sen kautta neuvotteluosapuolet kasvavat yhteisöksi. Tämän yhteisen jumalanpalveluselämän merkittävyys on ekumeenisessa liikkeessä usein mainittu ko. neuvottelujen yhtenä olennaisena onnistumiselementtinä.

Ekumeenisen liikkeen esille nostamat kommentit kertovat tietenkin ekumeenisen liikkeen yhdestä ajankohtaisesta haasteesta eli ekumeenisen kohtaamisen metodologiasta: uuden sukupolven kielitaito ja muut monikulttuuriset valmiudet, it-teknologia ja muuttuneen Euroopan vahvistuneet/vapautuneet kommunikointimahdollisuudet ovat saattaneet kaikki ekumeeniset kokoukset vakavien ja keskenään ristiriitaisten uudistu-

mistarpeiden eteen. Näissä keskusteluissa ns. onnistuneiden ekumeenisten dialogien analysoinnin merkitys kasvaa.

Venäläis-ortodoksisissa oppikeskusteluissa delegaatioiden kokoonpano viestii yksiselitteisesti kummankin osapuolen antaman arvon näille neuvotteluille. Ekumeenisessa liikkeessä molempien kirkkojen on nähty priorisoivan nimenomaan nämä oppikeskustelut ja käyttävän niitä välineenä sekä kirkkokuntien keskinäiselle kanssakäymiselle että valtiovaltaan päin käydylle kommunikoinnille. Teologian, ennen kaikkea sen sosiaalieettisten teemojen kautta, on nähty omaavan yhteiskunnallista ulottuvuutta. Kirkkojen itsenäisyydestä ja integriteetistä on sosiaalieettisten teemojen kohdalla keskusteltu paljon. Ekumeenisessa liikkeessä voiton on saamassa kanta, jossa ne persoonallisuudet, jotka ovat mahdollistaneet kansakäymistä ja ekumeenista osallistumista koko Euroopan sisällä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, ovat tehneet merkittävää työtä. Venäläis-suomalaiset neuvottelut kuuluvat tähän kategoriaan.

Se kriittinen huomio lienee oikeutettu, että monelle kirkon jäsenelle 1970-luvulla luterilaisen kirkon julkilausumisissa ilmaistu sitoutuminen oikeudenmukaisuustaisteluun, rauhan ja solidaarisuuden edistämiseen sekä ydinaseettoman Pohjolan luomiseen yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa, jäi kaukaiseksi. Toisaalta näiden tavoitteiden sisältäminen nimenomaan teologisiin neuvotteluihin voidaan nähdä pohjana Vastuuviikon ja piispojen sosiaalieettisten kannanottojen yhtenä kannustimena: neuvotteluilla on ollut siis Suomessa myös kirkon julkisuuskuva ja seurakuntatason toimintaa muuttava välillinen vaikutus. Neuvottelujen alkuvaiheissa niihin kytkeytyivät myös, tosin erillisinä tapahtumina, myös säännölliset nuorisotapaamiset teologisine semi-

naareineen ja molemminpuolisine tarkkailijavaihtoineen ja opiskelijavierailuineen. Ekumeenisesti tällä on ollut merkitystä: venäläisille se oli ainutlaatuinen nuorisotason yhteys länsimaisen luterilaisen nuorison kanssa ja suomalaisille nuorille taas kokemus, jossa edellisen sukupolven viholliskuvat muuntuivat aidoksi vuorovaikutukseksi uusien sukupolvien kesken. Huomiota kiinnittää myös se, että roomalais-katolinen kirkko on osallistunut piispan ominaisuudessa joihinkin neuvotteluihin; ekumeenisissa organisaatioissa tätä on tulkittu ns. ekumeenisten persoonallisuuksien karismalla (piispa Verschuren oli tunnettu ekumeenisista taidoistaan myös aikana, jolloin roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkon suhteet eivät globaalilla tasolla olleet helppoja). Ekumeenisen Neuvoston rooli Suomessa näissä neuvotteluissa näyttää vähentyneen.

Neuvotteluiden valmisteluihin on panostettu. Kirkkojen teologisen dialogin on myös täten haluttu saavan kiistattoman painoarvon. Sosiaalieettisten teemojen käsittelyissä näkyy kunkin aikakauden leima. Kriittisten huomioiden lisäksi on todettava, että sosiaalieettiset teemat syntyvät aina kontekstistaan ja vain siinä niitä voidaan käsitellä; ekumeeninen liike on viime vuosina joutunut tekemään myös katumusta 1990-luvun alkupuolen jälkiviisaudesta. Viimeisimpien valmistelujen kohdalla voi kuitenkin kysyä – sikäli kun yhteiskunnallisen kontekstin merkitys sosiaalieettiselle tematiikalle on myönnetty -, olisiko hyödyllistä sisällyttää valmisteluprosessiin myös yhteiskuntatieteellinen ja ulkopolitiittinen näkökulma. Valmisteluihin ei ole myöskään virallisesti liitetty Suomen ortodoksista kirkkoa; luterilaisen ja ortodoksisen kirkon suomalaiset oppineuvottelut kulkevat omana erillisenä juonteena. Suomalais-venäläisissä keskusteluissa kohtaavat kaksi enemmistökirkkoa.

Neuvottelujen sosiaalieettiset teemat ja niiden käsittelypainotukset heijastelevat paljolti Euroopan Kirkkojen Konferenssin yleiskokousten painotuksia. Rauhan teema, määriteltynä ns. positiivisen rauhan käsittein (ei vain sodan poissaoloa, vaan turvallisuutta ja oikeudenmukaisuutta), saa paikkansa ETYK:n viitekehyksessä. EKK:n yleiskokous 1967 oli ilmaissut tarpeen koko Eurooppaa käsittelevän huippukokouksen aikaansaamiseksi ja ns. Helsingin päätösasiakirjaa haluttiin tukea eri tavoin. Seuraava yleiskokous 1979 perusti mm. erityisohjelman ”kirkkojen ihmisoikeustyö”, joka linkitettiin ETYK:n Helsingin kokouksen päätösasiakirjan tukemiseen. Ihmisoikeustyössä niin EKK:ssa kuin venäläis-suomalaisissa neuvotteluissa korostui kollektiivinen lähestymistapa yksilön ihmisoikeuksien sijasta. Kilpavarustelu ja ydinsota tuomittiin; sanasto on yhteistä EKK:ssa, ETYK:ssä ja venäläis-suomalaisissa neuvotteluissa. Rauhankasvatus ja rauhantutkimus nähdään myös kirkkojen tehtävänä ja yhteistyötä niin ekumeenisten kuin sekulaarienkin toimijoiden kanssa korostetaan. Baselin ensimmäinen ekumeeninen yleiskokous 1989 tuo ORLE-prosessin myötä ekumeeniselle esityslistalle ekologiset kysymykset. Samana vuonna Pyhtitsassa vastuu luomakunnasta on oppineuvottelujen teemana. Ns. Brundlantin komitean sisältö arvioidaan positiivisesti samaan aikaan kun Gro Harlem Brundtland oli kysytty ekumeeninen puhuja, mm. Baseliissa. 1990-luvun oppikeskusteluissa heijastuu konkreettisesti työ, jota ekumeeniset järjestöt, erityisesti EKK ja Itä-Euroopan kirkot saivat/joutuivat tekemään poliittisesti muuttuneessa Euroopassa. Kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen lainsäädännöllinen asema oli määriteltävä, uskonnonvapauslaki oli luotava; kirkon ja valtion suhteille haettiin sanastoa, malleja ja teologisia perusteita. 1998 neuvotteluissa mainitaan

erikseen EKK:n yhteiskunta-komission merkitys: Brysselin aikakausi oli tullut osaksi myös oppikeskustelujen todellisuutta. Toisessa Euroopan Ekumeenisessa Yleiskokouksessa 1997 sovitusteema oli eri tavoin esillä; menneisyyden muistojen parantuminen ja vuorovaikutuksen vahvistaminen kaikin tavoin ja kaikilla tasoilla Euroopassa yhdisti osanottajat ja sai EU:n viralliset edustajat hämmästelemään konkreettista kokemusta "ihmisten Euroopasta". Tämä teema ei sinällään ole heijastunut Graziin jälkeiseen oppineuvotteluun, joskin uskonosta nationalismin käyteaineena varoitetaan. Onko Grazin yleiskokouksen teema vielä liian lähellä kansojemme ja lähialuesuhteittemme kannalta?

Tarkasteltaessa oppineuvottelujen sosiaalieettisiä teemoja ekumeenisen liikkeen valossa kiinnittyy huomio myös siihen, mitä aihekokonaisuuksia tai korostuksia oppineuvotteluista puuttuu. Diakonia, avustustyön eettiset pelisäännöt ja koko kysymys diakoniasta kansalaisyhteiskunnan rakentajana on ollut 1990-luvun alusta alkaen yksi eurooppalaisen ekumenian keskeisiä aiheita ja sitä on käsitelty myös suomalaisissa ortodoksisluterilaisissa oppineuvotteluissa. Ihmisoikeusteemoista, myös Euroopan Neuvoston ja ekumeenisten järjestöjen osalta, kysymykset kuolemanrangaistuksesta, abortista, siviilipalveluksesta ja seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksista ovat osoittautuneet hyvin vaikeiksi teemoiksi, joissa nimenomaan luottamuksellisessa ilmapiirissä käyty ekumeeninen keskustelu on tuottanut kaikkia osapuolia tyydyttäviä tuloksia. Nämä kysymykset ovat edellyttäneet konkreettista kannanmuodostusta mm. valtion ja kirkon välistä lainsäädäntöä hiottaessa sekä kirkkojen roolia yhteiskuntamoraalin tukijana kehitettäessä. Vähemmistöjen oikeuksia ja etnisiä ristiriitoja neuvotteluissa ei konkreettisel-

la tasolla ole mainittu, vaikka ekumeenisen agendan lisäksi ne ovat kummankin kirkon omasta yhteiskunnallisesta tilanteesta tuttuja realiteetteja. Myös uskontojen välinen dialogi odottaa varmasti käsittelyaikaansa ajankohtaistuen koko ajan kummankin kirkon, kaikkien eurooppalaisten kirkkojen, toimintaympäristössä. Ekumeenisen liikkeen vahvana teemana on ollut 1988-1998 naisten asemaan ja sosiaalieettisiin ongelmiin liittyvät kysymykset. Naisiin kohdistuva väkivalta, perheväkivalta ja suomalaisten miesten harjoittama prostituutio Venäjän suurkaupungeissa koskettavat konkreettisesti kummankin neuvotteluosapuolen yhteiskuntia ja sen asukkaita. Kummankin kirkon edustajilla on ollut oma myönteinen roolinsa ekumeenisen liikkeen etsiessä tapoja käsitellä näitä vaikeita aiheita. Suomalaisissa ortodoksisluterilaisissa oppikeskusteluissa seuraava sosiaalieettinen teema on perheväkivalta.

Ekumeeninen vuoropuhelu on osa kirkkojen olemassaoloa; se ei ole toimintaa, jota voidaan priorisoida suhdannevaihteluiden mukaan. Niiden metodologian on kuitenkin kehityttävä, jotta niiden alkuperäinen merkitys ja anti voi säilyä. Kaikki sellainen toiminta, joka antaa konkreettisia esimerkkejä ja kokemuksia viholliskuvien murtumisesta ja erillaisuuden arvostamisesta, vahvistaa yhteiskuntarauhaa ja auttaa kirkkoja kantamaan vastuuta luomakunnasta ja sen kaikista ihmisistä. Patriarkka Aleksi totesi Toisessa Ekumeenisessa Yleiskokouksessa 1997, että juuri siksi, että sana ekumenia on alkanut merkitä monissa maissa kristittyjen enemmistölle vaarallista ja vastustettavaa toimintaa, meidän on huolehdittava siitä, että emme saarnaa sovituksen sanomaa vain kansojen välille, vaan uskottavuuden tähden harjoitamme rauhaa ja sovinnollista mieltä myös kaikkien kristittyjen kesken.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon XII teologiset neuvottelut (28.09. – 5.10.2002)

”Sinappi”-neuvottelujen yhteiskunnallis-poliittisten tulosten
vertailu Kirkon ajankohtaisten päämäärien kanssa muuttuvassa
yhteiskunnassa

Rjabyh Ju.A.,

Moskovan Patriarkaatin ulkomaansuhteiden osaston asiantuntija

Korkeasti pyhitetty! Herra Arkkipiispa!

Hyvät isät, veljet ja sisaret!

XII teologisten neuvotteluiden aiheena on arvioida venäläis-suomalaisten teologisten neuvottelujen tuloksia. Minun mielestäni tämä analyysi pitää aloittaa itse neuvottelujen raison d'être:stä. Molempien osapuolten on tänä päivänä pakko etsiä vastausta kysymykseen: ”Miksi ylipäättänsä tarvitaan oppikeskusteluja toisen uskontokunnan kanssa?” Onhan olemassa reaalin vaara, että tavalliset uskovaiset eivät ole niistä kiinnostuneet. Ei pelkästään Venäjän Ortodoksisessa Kirkossa vahvistuu mielipide siitä, että pitää lopettaa kristittyjen yhtenäisyyden ekumeeninen liike, sillä liike johtaa kompromisseihin, mikä tarkoittaa, että Totuutta väärennetään. Nähtävästi, yhtenäisyys, joka oli ennen pää-tarkoituksena uskontokuntien välisissä

keskusteluissa, ei tänään enää voi olla neuvottelujen päämotiivina. Ekumeenisen liikkeen 80 vuoden olemassaolon aikana idea kristittyjen yhtenäistymisestä on muuttunut sellaiseksi, että sitä vilpittömästi uskova ihminen ei aina voi hyväksyä. Mutta on toinenkin syy, jonka pohjalta myös monet uskovaiset ovat kiinnostuneita keskustelemaan toisten uskontokuntien kanssa. Uskovaiset tuntevat itsensä yksinäisiksi muuttuvassa maailmassa, ja tämän takia heille syntyy halu kommunikoida toistensa kanssa. Nykyisestä maailmasta on tullut globaalinen, ja kristityt kokevat, että heitä on hyvin vähän, ja että ihmiset, jotka haluavat elää Kristuksen oppien mukaan, ovat kyllä arvoisia tässä maailmassa. Sen takia me alamme arvostamaan jopa pienintäkin uskontoon liittyvää kanssakäymistä ja ympäröivän maailman kristillistä näkemistapaa. Meidän on tunnus-

tettava, että nykyinen kristillinen maailma (Christianity) on supistunut kristillisiin seurakuntiin, vaikkakin ennen vanhaa kristilliseen maailmaan kuului kokonaisia kansoja sekä maailmanosia.

Esitelmässäni arvioin ”Sinappi”-neuvottelujen tuloksia Kirkon tehtävän näkökulman kannalta tässä globaalissa maailmassa.

Mikä on oppikeskustelujemme saavutettujen tulosten ajankohtaisuus kristillisten uskontokuntien välisten oppikeskustelujen näkökulman kannalta sekä nykyisen kristityn hengellisten tarpeitten tyydyttämisen kannalta? Haluaisin tuoda esiin kaksi siteerausta, jotka selittävät, mitä tarkoitan sanalla ”ajankohtaisuus”.

Patriarkka Sergei/Starogorodskij/, uskontokuntien välisten oppikeskustelujen tutkija, eräässä tutkimustyössään korostaa, että on tärkeitä ymmärtää ”länsimaalaisia uskontokuntia niiden perusmaailmannäkemyksen puitteissa, pitää selvittää itselleen niiden maailmanymmärtämyksensä... Jokainen, jolla on omatunto, järki ja puhdas moraalinen itsetietoisuus, voi arvioida elämää. Saattaa olla niin, että joku ei ymmärrä dogmaattisia arvioita ja joku toinen ei tiedä historiallisia todisteita, mutta jokaisen silmien edessä on maailmannäkemyksensä” (1). Patriarkka Sergein mielestä maailmanymmärrys on elämän periaatteitten ja ajattelun yhdistelmä, joka vastaa ihmisen sielun tilaa sen ollessa määrättyssä tilassa(2). Venäläisen patriarkan mukaan aihe, joka käsittelee ihmisen sielun tilaa, kun se vastaa Kristuksen oppia, saattaa muodostua tärkeäksi keskustelujen aiheeksi.

Toisen venäläisen teologin, kirkkoherra Georgij Florovskin mukaan nykyaikaisella kristinuskon teologialla on oltava apokalyptinen ulottuvuus, vastaukseksi

muuttuvalle ympäröivälle maailmalle. ”Maailmassa ei ole enää mitään neutraalia, ei ole tavallisia asioita tai kysymyksiä. Kaikesta on tullut kyseenalaista, kaksinaista, kaikesta pitää kiistellä anti-kristuksen kanssa. Kaikki on valittavissa olevaa, usko tai ei usko, tästä ”tai” tulee polttava... Tulee aika, jolloin todella jokaiseen elämää koskevaan kysymykseen on saatava kristillinen vastaus ja se on liitettävä synteettiseen kudokseen ja julistuksen täydellisyyteen” (3).

Ensimmäisen sitaatin lausuma perustuu kristillisten uskontokuntien välisen dialogin metodologiseen katsontakantaan, toinen perustuu siihen, että kristityt ovat huolissaan maailman kohtalosta. Molempien lauselmien mukaan nykyaikainen kristitty pyrkii yhtenäiseen kristilliseen maailmannäkemykseen, joka pitäisi sisällään kaikki tärkeät kysymykset, dogmatiikasta sosiaalsiin ongelmiin.

OPPIKESKUSTELUJEN YHTEISKUNNALLIS- POLIITTISEN TEMATIIKAN YLEINEN ARVIO

On olemassa näkemys, jonka mukaan yhteiskunnallis-poliittinen tematiikka oppikeskusteluissa käsiteltiin fragmenttisesti, suurin ponnistuksin se saatiin mukaan puhtaasti teologiseen keskusteluun (4). Mielestäni oppikeskustelujen osanottajat osasivat kuitenkin taidokkaasti liittää tämän tematiikan uskonopilliseen aihepiiriin. Esimerkkinä tästä on Eukaristian, pelastuksen sekä Kirkon mission aihepiiri. Ja esitelmien aiheet puolestaan puhuvat siitä, että osapuolet olivat yhtä kiinnostuneita yhteiskunnallisista kysymyksistä mitä myös teologisistäkin kysymyksistä.

Pitää tunnustaa, että analysoitaessa sosiaalis-poliittiselta näkökannalta dialo-

gin aiheita, niin tuntuu, että ne ovat aika yksitoikkoisia. Kahdeksan oppikeskustelua yhdestätoista käsitteli suuressa määrin vain rauhan ongelmaa ja rauhanrakentamista. Vaikkakin Neuvostoliiton aikana rauhan aihe oli omalla lailla eufemisempi, ja näin korostettiin Kirkon yhteiskunnallista toimintaa sanan laajemmassa merkityksessä.

Itse asiassa "rauhan suojan" alla keskusteltiin niistä periaatteista, joita myöhemmin pystyttiin hyväksikäyttämään erilaisissa yhteiskunnallisen todellisuuden toiminta-alueissa. Vasta vuonna 1989 keskustelujen aihepiiri laajenee. Uudet aiheet ovat: ekologia, ihmisen vastuu Jumalan luomasta maailmasta, uskon julistaminen maailmassa, nationalismi, vapaus, valtion ja kirkon väliset suhteet sekä kirkkojen sosiaalinen toiminta.

Oppikeskusteluissa ei ollut käytössä mitään erityistä yhteiskunnallis-poliittisia kysymyksiä käsittelevää metodologiaa. Tämän takia analysoitaessa keskustelutuloksia, niitä on pidettävä luovan laboratorion toiminnan tuloksina. Voimme todeta, että keskusteluissa oli mielenkiintoisia ajatusten käännteitä. Osanottajien individuaalisen hengellisen kokemuksen pohjalta tuotiin usein uusia näkökulmia esille. Tämä ennalta ennustamaton prosessi antaa meille loppujen lopuksi kuvan kristillisestä maailmannäkemyksestä.

YHTEISKUNNALLIS- POLIITTISTEN AIHEITTEN KÄSITTELY

Oppikeskustelut antoivat oman panoksensa joidenkin erillisten yhteiskunnallisesti merkittävien aiheiden kehittämisessä, sellaisten aiheiden kehittämisessä kuten rauhantyö, oikeudenmukaisuus, ekologia, apostolisen uskon todistami-

nen nykyisessä maailmassa, kirkko ja kansallisuus, kirkon ja valtion suhteet, vapaus.

Jostakin syystä joskus ei lainkaan tarpeellisessa määrin arvostettu rauhantyö-aihetta käsitteleviä kahdenkeskeisiä keskusteluja, ja tämän aiheen keskusteluun kulunutta aikaa pidettiin hukkaan heitettyä.

Itse asiassa 70- ja 80-luvulla uskovaiset olivat todellakin huolissaan rauhan ja sodan kysymyksestä, eli siis tätä kysymystä ei tupattu pelkästään antiuskonnollisen valtion taholta. Maailma balansoi rauhan ja yleismaailmallisen ydinsodan välillä ja uskovaisten huolestuneisuus oli reaalista.

Tänä päivänä sodan ja rauhan ongelma alkaa taas olla ajankohtainen, ja tästä johtuen samoin myös Kirkon rauhantyönmissio alkaa olla ajankohtainen. Vaikkakin globaalin sodan uhka on hävinnyt, niin sen sijaan on tilalle tullut monia paikallisia konfliktitilanteita, jotka ovat usein luonteeltaan sivilisaatio- maisia tai etnisiä. Samanaikaisesti päivän aiheena ovat myös seuraavat ongelmat: terrorismi, oikeus humanitaariseen väliintuloon, preventiivisten sotatoimien toteuttaminen. Kristityt odottavat kirkolta vastausta näihin kysymyksiin. Nähtävästi on niin, että meidän kannatta jälleen kerran ottaa esille kirkkojen välisissä oppikeskusteluissa rauhantyötä koskevat kysymykset.

Oppikeskustelujen osanottajat käsittelivät usein rauhantyönaihetta ja ko. aiheen pohjalta tehtyä päätelmää voidaan nimittää "Kirkko ja politiikka".

Vuonna 1977 todettiin, että Kirkko ei ota välitöntä osaa politiikkaan, mutta vaikuttaa poliittiseen ilmapiiriin uskovaisten kansalaistensa kautta.

Toisaalta poliitikot vaativat kommentteja kysymykseen Kirkon neutraalisesta kannasta suhteessa rauhaan. Luulen, että oppikeskusteluissa tulee tulevaisuudessa tarkemmin käsitellä Kirkon suhdetta erilaisiin struktuureihin, normeihin sekä sosiaalis-poliittisen tilan ilmentymiin. Oppikeskusteluissa sosiaalispoliittisista liitoista käsiteltiin vain valtio ja kansakunta.

Oppikeskusteluissa ei annettu arvioita mistään valtionmuodosta, ellei lasketa mukaan vuoden 1971 toteamusta siitä, että kaikilla kansoilla on oikeus itse valita oma sosiaalinen ja poliittinen yhteiskuntajärjestys (5). Nähtävästi globalisaation aikakaudella, kun vahvistuu yksi mahtava supervaltio sekä kun eri siviilisaatioihin kuuluvien kansojen kanssakäyminen tiivistyy, tämä kylmän sodan ajoilta oleva väite saa uuden arvon. Tätä määritelmää pitäisi syventää siinä yhteydessä, kun mahdollisesti keskusteltaisiin maailmankehityksen nykyaikaisista tendensseistä.

Oppikeskustelut osoittavat, että Kirkon poliittinen neutraliteetti ei tarkoita sen välinpitämättömyyttä hyvän ja pahan ilmenemismuotojen suhteen yhteiskunnassa. Ennen kaikkea Kirkko toteuttaa profetiaa, toisin sanoen kriittistä missiota yhteiskunnan suhteen. Missio pohjautuu sen vastuusta maallisen maailman kohtaloista (1977). Toinen Kirkon rooli yhteiskunnassa on olla välittäjänä erilaisissa tehtävissä tässä pilkkoutuneessa maailmassa (6).

Omalta osaltaan valtion rooli uskovaiden uskonnollisessa elämässä on siinä, että valtio takaa heille toiminnanvapauden. 1998 vuoden tilanteen mukaan valtio on kutsuttu ei vain takaamaan uskonnonvapautta, vaan myös edesauttamaan sen toteuttamisessa (7).

Oppikeskustelujen virallisista asiakirjoista voi löytää joitakin normeja, jotka koskevat uskovaiden kansalaisten ja valtion välisiä suhteita.

Mainitaan oikeudesta olla olematta kuuliainen toiminnoissa, jotka ovat uskontoa vastaan (1972), mutta samanaikaisesti kuuliaisuus valtiovallalle kaikissa maallisissa asioissa (1980), kansalaisten vapaudet (1998).

Mielestäni yhteiskunnallis-poliittisessa tilassa tapahtuvan Kirkon toiminnan ongelmana (tämä aihe otettiin oppikeskusteluissa esille) on suhde sellaiseen valtaan, joka ei liity kristinuskoon, mutta joka tekee päätöksiä joistakin eettisistä normeista. Nykyaikaisessa sekulaarisessa maailmassa me yhä enemmän ja enemmän olemme tekemisissä vastaavalaisten valtojen kanssa. Monissa oppikeskustelujen tiivistelmissä on todettu, että Kirkon pitää tukea maallisen maailman hyviä aloitteita, jotka ovat suunnatut totuuden, oikeudenmukaisuuden ja vapauden toteuttamiseen, vaikkakin niitä toteuttaa ei uskovaiset ihmiset, koska niillä on järki (8) ja omatunto (9), jotka ovat Jumalan lahja kenelle tahansa ihmiselle.

Toinen tärkeä poliittinen teema, jota käsiteltiin vuoden 1995 oppikeskusteluissa, oli "Kirkko ja kansakunta".

Vuoden 1989 oppikeskusteluissa Pyhtissä (11) Eestissä käsiteltiin myös teemaa ihmisen suhtautumisesta ympäristöönsä.

Siis jo "Sinappi"-keskusteluiden aikana ehdittiin käsitellä laaja spektri yhteiskunnallis-poliittisia aiheita, joita voi edelleenkin laajentaa.

NEUVOTTELUIDEN HISTORIALLINEN MERKITYS

Yhteiskunnallis-poliittisten aiheiden käsitteyllä oli ei vain teologinen arvo, vaan myös poliittinen merkitys.

Alussa oppikeskustelujen poliittisena perustehtävänä oli eliminoida sitä vihan ja epäluottamuksen ilmapiiriä, joka valitsi Toiseen maailmansotaan osallistuneiden viholliskansojen välillä. Sen takia tapaamisissa jatkuvasti korostettiin oppikeskustelujen rauhan merkitystä neuvostoliiton ja suomen kansojen välillä. On tarpeen palauttaa mieleen, että kylmän sodan aikana Suomella oli erityinen neutraalin maan status Euroopassa. Suomi ei kuulunut Natoon, sen takia Neuvostoliitto aina pyrki korostamaan erityistä suhdetta Suomen kanssa, haluten näin näyttää muille länsimaille, että myös kapitalistinen valtio voi myönteisesti suhtautua sosiaaliseen systeemiin.

Suomen poliittisissa ja yhteiskunnallisissa piireissä, niin kuin herra Saarinen toteaa omassa tutkielmassaan, oli myös poliittinen kiinnostus oppikeskusteluja kohtaan, erityisesti 1980 luvulla, jolloin länsimaat pyrkivät transformoimaan neuvostovaltaa sisältä päin (12). Yhteiskunnallis-poliittisen aihepiirin raameissa hengellisen ja intellektuaalisen kansakäymisen avulla pystyttiin informoimaan oppikeskustelujen osanottajia ideoista, jotka olivat luonteenomaisia länsimaalaiselle katsontakannalle.

Minkälaisia yhteiskunnallis-poliittisia seuraamuksia saattavat saada aikaan tänään oppikeskustelut? Ennen kaikkea oppikeskustelut ovat tärkeitä monien kansojen maailmankatsomukseen vaikuttavan kahden kristillisen tradition dialogina. Dialogi on tärkeä tänään myös Euroopan kehittyvien integraatioprosessien kannalta, Venäjän ja länsimaiden välisten suhteiden kannalta sekä uusien

kansainvälisten suhteiden systeemin muodostamisen kannalta. Oppikeskustelut eivät voi, eikä niiden pidäkään etsiä konkreettisia poliittisia reseptejä. Mutta kuitenkin ne voivat antaa oman reaalisensa keskusteluihin, joissa käsitellään yhteiskunnan kehityksen suuntaa ja tämä vaikutus olisi kristillisen herkkyyden ilmeneminen nykyajan eksistentiaalistien ongelmien suhteen.

KIRKON TOIMINTAPERIAATTEET MAAILMASSA

Mutta oppikeskustelujen yhteiskunnallis-poliittisten aiheiden arvo ei ole vain sen erillisten aiheiden käsittelyn astetasta kiinni. On olemassa myös toinen tärkeä kysymys, jonka avulla voitaisiin arvioida keskustelujen syvyysaste. Kysymys on seuraava: mitä kristityn ihmisen elämän periaatteita ja ajatteluprosesseja vahvistettiin oppikeskusteluissa, kun käsiteltiin yhteiskunnallis-poliittista ongelmakenttää, ja miten niitä voitaisiin käyttää hyväkseen erilaisten yhteiskunta-aihepiirien yhteydessä erilaisessa historiallisessa ajassa.

Perusformulointi, joka koskee kristityn yhteiskunnallisen toiminnan motivointia, on annettu 1977 vuoden oppikeskustelujen loppulauselmassa ja se kuuluu seuraavanlaisesti: kristityn sosiaalisella aktiivisuudella on kaksinainen perusta. Ennen kaikkea nimenomaan yhteisössä hän tekee rakkaudentöitä, jotka ovat välttämättömiä oman uskon periaatteiden noudattamisessa (13), ja toiseksi, kristitty on kutsuttu mahdollisemman suuressa määrin parantamaan maallista maailmaa, sillä "Jumalan Valtakunnan voimat ovat jo alkaneet toimia tässä maailmassa" (14).

että näin ollen näille käsitteille aukeavat uudet kristillisen maailmankatsomuksen näköalat. Tämän lisäksi oppikeskusteluissa voisi käydä läpi myös muita kategorioita, kuten esimerkiksi uhrautuvuus ja palveleminen. Näin voimme löytää erilaisia lähestymistapoja kristittyjen yhteisille yhteiskunnallis-poliittisille arvoille.

TOIMINTAMUOTO JA KIRKON ROOLI LUODUSSA MAAILMASSA

Tietystikin, ortodoksis-luterilainen yksimielisyyttä siitä, että sellaiset käsitteet kuten "rauha", "oikeudenmukaisuus", "vapaus" ja "ykseys" ovat yhteiskunnallis-poliittisia arvoja, ei ole mikään oppikeskustelujen huomattava teologinen saavutus. Myös ei kristillisissä ja jopa ei uskonnollisissa eettisissä systeemeissä voidaan olla uskollisia eettisille normeille. Sen takia oppikeskusteluissa on ollut ja on paikallaan määritellä Kirkon ja kristittyjen toimintamenetelmät ja tehtävät tässä maallisessa maailmassa, jotka tekevätkin heidät erilaisiksi ihmisiksi.

Kaikissa oppikeskusteluissa sosiaalisen etiikan lähtökohtana on ollut kristikunnan näkemys ihmisestä. Usein väitetään, että sosiaalinen pahuus ja erimielisyydet ovat ihmisen synnillisen vamman ilmentymiä. (19). Sen takia ihmisen uusi siunauksellinen toiminta maan päällä on mahdollista vain sellaisissa olosuhteissa, joissa ihmiskuntaa parannetaan synnistä, jolloin ihminen yhdistyy taas Jumalaan ja tekee Jumalan kanssa sovinnon.

Vaikkakin oppikeskusteluissa ei suoraan puhuttu mitään Jumalan ja ihmisen välisestä synergiasta yhteiskunnallisessa mielessä, mutta nimenomaan

näitten puitteitten yhteydessä väitettiin, että Jumala vaikuttaa Kirkon kautta maalliseen elämään. Oppikeskustelujen asiakirjat sisältävät johtopäätöksen siitä, että myös rakkaus, rauha, oikeudenmukaisuus, vapaus ja yhtenäisyys ovat Herran lahjoja ihmiskunnalle. Tämän lisäksi, Jeesus Kristus teki kaikkensa vapauttaakseen ihmisen synnistä. Saatujen lahjojen suhteen kristittyjen pitää toimia niin kuin toimivat hyvät palvelijat herraltansa saatujen lahjojensa kanssa, toisin sanoen moninkertaistaa ne omilla töillään. Kuitenkin, niin kuin oppikeskustelujen eräässä päätelmässä on kirjoitettu (20), että kristittyjen vaikutus maalliseen maailmaan tapahtuu "heille ominaisten menetelmien avulla", toisin sanoen Jumalan Sanan saarnaamisen avulla, sakramenttien toimittamisen (21) kautta, rukouksen (22) ja rakkauden töiden (23) avulla.

Tämän lisäksi hyväksytään myös kristittyjen rationaaliset ponnistukset rauhantien, oikeudenmukaisuuden ja yhtenäisyyden suhteen. Pitää panna merkille myös se, että nämä ponnistukset ovat samassa suhteessa Kirkon oman hengellisen mission kanssa, mitä hyvät teot ovat suhteessa uskoon. Tämän takia on järkevää myös tulevaisuudessakin pohdita yhteiskunnallis-poliittisia aiheita tiiviissä yhteydessä teologisten aiheitten kanssa.

Voidaan kiistattomasti sanoa, että oppikeskustelut vaikuttivat pohdintaan siitä, miten rukous, sakramentti ja saarna (toisin sanoen puhtaasti kirkolliset toiminnot) auttavat ihmistä tekemään päätöksiä omien yhteiskunnallisten menettelyjen suhteen. Tänäpä tämä on erittäin tärkeä kristityn yhteiskunnalliselle hyvinvoinnille, joka ei halua erottaa omaa kirkollista elämäänsä jokapäiväisestä elämästään. Korostettaessa tiivistä keskinäistä yhteyttä kristityn yhteiskunnalli-

Kristityn sosiaalisen aktiivisuuden perustelun ensimmäisessä osassa todetaan, että sosiaalis-poliittinen sfääri, eikä vain henkilökohtainen elämä ja perhe-elämä, on kuin avoin kenttä uskovaiselle, jossa hän voi tehdä hyviä töitä noudattaen oman uskontonsa periaatteita. Tässä sfäärissä on jopa olemassa tarve harjoittaa erillisiä askeesimuotoja. Taistelu pahan ilmenemismuotoja vastaan sekä hyvien töiden teko Herran tähden edesauttavat yhteiskuntajärjestyksen täydellistymistä.

Perustelun toisessa osassa lähdetään liikkeelle Kirkon kutsusta julistaa ilosanoma Taivaan Valtakunnasta, joka Kristuksen lihaksitulemisen jälkeen on tullut lähemmäksi ihmistä. Toteutettaessa ko. kutsumusta Kirkko avaa eskatologisen perspektiivin, toisin sanoen todistaa koko luomakunnan Jumalan suunnitelmien mukaisesta lopullisesta tilasta. Samanaikaisesti Kirkko kuvaa myös mm. tulevaa ihmisyhteisyyden tilaa. Kirkko todistaa "uuden taivaan ja uuden elämän" täydellisyydestä, todeten, että maailman, oikeudenmukaisuuden, vapauden ja onnen täydellisyys on edessäpäin. Ja toisaalta taas kristityt kutsutaan toteuttamaan Valtakuntaa jo täällä maan päällä, omassa elämässään (15).

Ylipäättänsä oppikeskusteluissa tulee esiin ajatus siitä, että yhteiskunnallinen täydellistyminen ei ole itse päämäärä, vaan yksi ihmisen hengellisen työskentelyn seuraamuksista. Tässä tapauksessa määrätyt saavutukset yhteiskunnallisessa täydellistymisessä ovat kuin ihmisen sielun kirkastumisen tulos. Täten 1980 vuoden oppikeskustelujen osanottajat korostivat sitä, että Kirkko vaikuttaa yhteiskunnallisiin struktuureihin, muuttaen erillisten ihmisten ajatusten kuvaa ja sydämiä (16).

Mutta kristityn sosiaalista toimintaa koskevan positiivisen vastauksen jälkeen seuraakin toinen kysymys: Minkälaisen eettisten normien avulla kirkollista elämää elävä kristitty määrittelee omat päämääränsä yhteiskunnallisessa elämässään? Kristillisen opin ollessa luonteeltaan yleistettyä korkeaa teoreettista tasoa on välttämätöntä interpretoida sitä konkreettisen historiallisen tilanteen suhteen. Ihmisen mieli toteuttaa tätä prosessia välittäjä-käsitteiden avulla, joilla on oma perusta kristillisessä opissa ja jotka samanaikaisesti ottavat huomioon omat lainalaisuudet sosiaalis-poliittisen sfäärin toiminnassa. Vastauksen tähän kysymykseen antaa niiden normien yleistäminen, joiden puoleen kääntyivät oppikeskustelujen osanottajat arvioitaessa yhteiskunnallisia ilmiöitä. Ne itse asiassa muodostavat niiden käsitteiden käsitteistön (apparaatin), jonka avulla neuvotteluissa arvioitiin erilaisia yhteiskunnallis-poliittisia reaalisia. Niitä ovat rakkaus, rauha, oikeudenmukaisuus, vapaus ja kokonaisuus. Niiden suhteuttaminen todellisuuden kanssa tapahtuu Kirkon olemassaolon muuttuvien historiallisten olosuhteitten prosessissa.

Koska synnillä vahingoitettu maailma on dynaaminen muotojen kehittämisessä sekä synnin ilmentämisessä, niin Kirkkojen, kuten todetaan yhdessä oppikeskustelujen loppulauseelmassa, "pitää jatkuvasti tiedostaa rauhan ja oikeudenmukaisuuden todellinen sisältö ja millä lailla ne voivat tätä toteuttaa" (17). Kirkon mystisen elämän ylläpitäminen on paras tae "rauhan", "oikeudenmukaisuuden", "rakkauden" ja "vapauden" kategorian oikeinymmärtämisessä suhteessa yhteiskunnalliseen elämään (18).

Keskustelunaihe rauhan, oikeudenmukaisuuden, rakkauden ja vapauden ymmärtämisestä suhteessa nykyajan ongelmiin vaikuttaa hedelmälliseltä. Luulen,

sen ja kirkollisen elämän välillä tulevis-
sa oppikeskusteluissa pysymme hengel-
lisessä ulottuvuudessa, emmekä joudu
pelkästään politiikkaan piiriin. Tämän
lisäksi uskontokuntien väliset dialogit,
joissa viime aikoina on ollut kasvava
sosiaalisiin ongelmiin keskittyvä ten-
denssi, välttisivät kritiikiltä.

Tämän kristillisen elämän ongelmaken-
tän käsittelemiseksi voisi seuraavissa op-
pikeskusteluissa ottaa aiheeksi esimer-
kiksi askeesin ja hurskauden.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Mitä yhteisiä johtopäätöksiä voidaan
tehdä tämän analyysin pohjalta?

Jos lähdetään liikkeelle esitelmän alus-
sa mainitusta neuvottelujen päämääräs-
tä, mikä on "osapuolten tutustuminen
toisen Kirkon kokonaismaailmannäke-
mykseen", niin pitää todeta, että edes-
säpäin on vielä paljon työtä, vaikkakin
on jo saavutettu tuloksia.

Toisaalta, jotta saisi kokonaiskuvan
maailmannäkemyksestä, niin on välttä-
mätöntä tutkia myös muita aiheita, ku-
ten tiede, kulttuuri ja niin edelleen. Luu-
len, että Venäjän ortodoksisen kirkon
julkaisu "Vuoden 2000 sosiaalisen kon-
septin perusteet" on meille tässä yhtey-
dessä hyvänä lähtökohtana. Toisaalta op-
pikeskustelut antoivat meidän käyttööm-
me kehittyneen poliittisia ongelmia kä-
sittelevän kristillisen näkemyskäsitteis-
tön (apparaatin). Tietysti tämän apparaa-
tin joitakin osia tarvitsee edelleen työs-
tää ja kehittää, mutta jo tänään sen avul-
la meillä on mahdollisuus arvioida muut-
tuvaa maailmaa.

Tämän lisäksi postkristillinen maailma
sen johtajatuksineen ja saavutuksineen
tarvitsee kristillistä arviointia, siis sel-

laista arviointia, joka vastaisi kolman-
nen vuosisadan suurten teologiien helle-
nististä ja roomalaista perintöä koskevaa
arviointia. Tämä on välttämätöntä itse
kristittyjen kannalta sekä myös ei usko-
vaisen maailman kannalta, joka odottaa
Kirkolta elävää sanaa.

Viitteet

1. Patriarh Sergij (Stragorodskij). Or-
todoksisen ihmisen suhtautuminen
omaan Kirkkoonsa sekä toisuskoi-
suuteen, Pyh. Johannes Venäläisen
kirkon seurakunta. Moskovan Pat-
riarkaatti, Moskova, 2001, s. 27
2. Sama s. 27-28
3. Florovskij Georgij, kirkkoherra. Ve-
näläisen teologian tiet, Kiova, "Tie
totuuteen", 1991 s. 516.
4. Saarinen Risto, Faith and Holiness,
Lutheran-Orthodox Dialogue 1059-
1994, Vandenhoeck & Ruprecht,
1997, s. 78-79.
5. Johtopäätös, "Oikeudenmukaisuus
ja väkivalta", kohta 1, ZhMP 1972,
No 2, s. 58.
6. Johtopäätös "Kirkkojen rauhantyö
nykymaailmassa", kohta 10 Infor-
maatiojulkaisu ZhMP, No 9, 1983,
s. 22.
7. Johtopäätös "Kirkon, valtion ja
yhteiskunnan suhde" Informaatio-
julkaisu, ZhMP, No 10, 1998, s. 30.
8. Johtopäätös aiheesta "Kirkkojen
rauhantyötoiminnan teologiset pe-
rusteet", kohta 3, OVTsS:n arkisto,
21, 1980
Kohta 16, "Kirkon pitää tukea hen-
kilöitä, jotka oikeudenmukaisuuden
pyrkimyksissään ovat vastuussa so-
siaalis-taloudellisesta toiminnasta".
9. Johtopäätös aiheesta "Kirkon rau-
hantyö ja nationalismi", kohta 4. In-
formaatiotiedote No 15, 1995, s. 4.

10. Loppulauselma aiheesta "Kirkon rauhantyö ja nationalismi", Informaatiotiedote No 15, 1995, s. 3-4.
11. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon VIII teologiset neuvottelut" (Sinappi-VIII), Zhurnal Moskovskoj Patriarii No 11, 1980, s. 54-61.
12. Saarinen Risto, Faith and Holiness, Lutheran-Orthodox Dialogue 1959-1994, Vandenhoeck & Ruprecht, 1997, s. 80.
13. Ks. myös Loppulauselma aiheesta "Oikeudenmukaisuus ja väkivalta", kohta 7, ZhMP 1972, No 2, s. 58. Ks. myös Loppulauselma aiheesta "Vuorisaarna ja Kirkkojen rauhantyö nykymaailmassa", kohta 3, Informaatiojulkaisu, No 8, 1986, s. 32.
14. Loppulauselma aiheesta "Pelastus ja maailman valtakunta: uskon aihe ja eettinen tehtävä", Arkisto OVTsS, 1977.
15. Teesit "Kristillinen oppi pelastuksesta", Arkisto OVTsS MP, Päättösmateriaali, Osa 2, 21G, 1974, s. 4.
16. Protokolla, "Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon V teologiset neuvottelut Turussa 5-11.06.1980, s. 49.
17. Loppulauselma aiheesta "Oikeudenmukaisuus ja väkivalta", Kohta 3, ZhMP 1972, No 2, s. 57
18. Loppulauselma aiheesta "Kristillisten Kirkkojen palveleminen tänä päivänä", kohta 3, OVTsS MP, Loppulauselma, 21G, 1974.
19. Loppulauselma aiheesta "Kirkkojen rauhantyön teologiset perusteet", kohta 1, Arkisto OVTsS MP, 21 Zh, 1980
20. Teesit "Kristillisten kirkkojen palveleminen maailmassa tänään". Päättösmateriaali, Osa 2, Arkisto OVTsS MP, mappi 21G, s. 1
21. VOK ja ELKF välisten oppikeskustelujen kommunikea, 20-21.3.1970 Sinappi, Turku, kohdat 1- 4. Informaatiojulkaisu OVTsS MP, 1970, No 4, s. 11.
22. Loppulauselma aiheesta "Oikeudenmukaisuus ja väkivalta", kohta 4, ZhMP, 1972, No2, s. 58.
23. Ks. loppulauselma aiheesta "Oikeudenmukaisuus ja väkivalta", kohta 2, ZhMP, 1972, No 2, s. 57, "Tämä Kirkon tehtävä (rauhantyö) voidaan toteuttaa vain mikäli..."

Lähteet:

Moskovan Patriarkaatin Ulkoasianosaston arkisto:

1. Kirjeenvaihto Moskovan Patriarkaatin ulkomaalaisten osastojen kanssa. (Informaatio), 38G, Osa 1, 1970
2. Tiivistelmäateriaali, 21G, Osa 2, 1974
3. Esitelmät, 21G, 464, Osa 2, 1977
4. 5-net teologiset oppikeskustelut Suom. Ev-Lut.kirkon ja VOK välillä Turussa (Suomi), 4-11-kesäkuuta 1980, 21Zh, Osa 1, 1980
5. Venäläisiä esitelmiä, 21Zh, Osa 2, 1980
6. Suomalaisia esitelmiä, 21Zh, Osa 3, 1980
7. Raportti, 21Zh 582, Osa 4, 1980
8. Protokollat venäjän ja suomen kielellä, Viides oppikeskustelu Turussa (Suomi), 4-11 kesäkuuta 1980, 21 Zh 116a, Osa 5
9. 8-net teologiset oppikeskustelut Suom. Ev-Lut.kirkon ja VOK välillä Leningradissa ja Pyhtitsan luostarissa 16-28 kesäkuuta 1989
10. Suomen Ev-lut. Kirkko, IX teologiset neuvottelut VOK ja SELK, Järvenpää, Suomi, 18-28 toukokuuta 1992, Osa 1 ja 2.
11. Suomen Ev-lut. Kirkko, X teologiset neuvottelut VOK ja SELK, Kiiova, Ukraina, 27 elokuuta – 5 syyskyytä 1995.

12. Suomen Ev-lut. Kirkko, XI teologiset neuvottelut VOK ja SELK, Lappeenranta, Suomi, 12-19 lokakuuta 1998.

Kirjallisuus:

13. Sergej (Starogradskij), patriarkka, Ortodoksisen ihmisen suhde omaa Kirkkoa ja toisuskoisuutta kohtaan, Johannes Venäläisen seurakunta, Moskovan Patriarkaatti, Moskova, 2001
14. Sinnemäki N. "Kirkko ja Suomi"

15. Florovskij Georgij, kirkkoherra, Venäläisen teologian tiet, Kiova; "Tie totuuteen", 1991
16. Kansainvälinen konferenssi "Totaalitaariset lahkot – XX-vuosisadan vaara", Aleksanteri Nevskin veljeskunnan julkaisu, Nizhnij Novgorod, 2001
17. Saarinen Risto, Faith and Holiness, Luteran-Ortodox Dialogue 1959-1994, Vandenhoeck & Ruprecht, 1997.

Haettavana olevat stipendit

Ulkoasiain osaston välittämät stipendit

Stipendit Yhdysvaltoihin

Gettysburgin luterilaisessa teologisessa seminaarissa opiskelua varten on haettavana stipendi lukuvuodeksi 2003-2004. Stipendin tarkoituksena on mm. edistää Pohjois-Amerikan luterilaisuuden ja kirkollisen elämän tuntemusta. Stipendi kattaa asumis- ja opiskelukustannukset. Sopii hyvin opintojensa loppuvaiheessa olevalle opiskelijalle tai vastavalmistuneelle.

Stipendi ei kata matkoja. Hakuaika: viimeistään maaliskuun loppuun mennessä KUO/Teologisten asiat, kts. yhteystiedot alla.

Hakemus saa olla vapaamuotoinen, mutta siihen tulee sisältyä selvitys opinnoista, curriculum ja muutamien suosittelijoiden nimet.

Myös Chicagossa, Lutheran School of Theology at Chicago, on mahdollista harjoittaa jatko-opintoja kirkkomme stipendivaihdon puitteissa.

Eurooppaan

Unkarin luterilaisen kirkon teologiseen akatemiaan

Venäjän ortodoksisen kirkon Pietarin hengelliseen akatemiaan

Edellytyksenä näiden stipendien saamiselle on opiskelumaan kielen hallinta ja loppuvaiheessa olevat teologian opinnot. Stipendit sopivat myös vastavalmistuneille. Stipendiaattijakso joko koko lukuvuosi tai 3–4 kk. Hakuaika puoli vuotta ennen aiottua opintojen alkamista (= lukukauden alkua).

Baijerin maakirkko Saksassa myöntää kirkollemme vuosittain 8–10 stipendiä **Erlangeniin**. Stipendi käsittää 1–5 kk opinnot Erlangenissa tai Münchenissä tai kuukauden kielikurssin Erlangenissa. Stipendi kattaa asumisen ja opinnot, mutta ei matkoja. Stipendi on tarkoitettu jatko-opintojen harjoittajille.

MARTIN-LUTHER-BUND Saksassa järjestää kielikurssin "Deutsch für Ausländer" Erlangenissa elo-syyskuussa 2003. Hakeminen Kirkon ulkoasiain osaston kautta. Kirkollamme on yksi paikka kurssilla. Kurssi on tarkoitettu papeille, opiskelijoille tai maallikotyöntekijöille. Perustiedot saksankielestä vaaditaan.

Luterilaisen maailmanliiton stipendit

Luterilaisen maailmanliiton stipendit ovat jälleen haettavissa vuoden 2003 syyskuun 15 päivään mennessä.

LML:n stipendiohjelman painopiste on "kolmannen maailman" sekä entisen itä-Euroopan kirkkojen tukemisessa.

Teollistuneen maailman (Eurooppa, Pohjois-Amerikka) kirkkojen jäsenille stipendejä myönnetään vain erityisistä, tarkoin perustelluista syistä.

Suomalaisen stipendin hakijan mahdollisuudet stipendin saamiseen ovat parhaat silloin, kun suunniteltu opiskelu tähtää kulttuurien väliseen oppimiseen (Inter-cultural learning), eli opiskelu on tarkoitettu suorittaa Afrikassa, Aasiassa tai Latinalaisessa Amerikassa. Stipendijakso voi vaihdella 3-12 kuukauteen.

Akateemisten, esim. teologisten, opiskelijien lisäksi ohjelman puitteissa tuetaan myös käytännöllisempää, ei-akateemista opiskelua. Etusijalle asetetaan ohjelmat, joiden painopisteenä on joku seuraavista: Kehitys, Sosiaalinen ja taloudellinen oikeudenmukaisuus, Ihmisoikeudet, Kristinuskko ja muut uskonnot ja Kristinuskko ja ideologiat.

* * * * *

Lähempiä tietoja kaikista näistä stipendeistä ja hakuprosessista on saatavissa **Kirkon ulkoasiain osastosta/Teologiset asiat, vs. työalasihteeri Kaisamari Hintikka, Satamakatu 11, PL 185, 00161 Helsinki, puh. 09-1802353, s-posti: kaisamari.hintikka@evl.fi**

Ulkoasiain osaston kotisivu

KUO:n kotisivun osoite on <http://www.evl.fi/kkh/kuo/>. Sivulta löytyy tiedot mm. avoinn olevista työpaikoista ja haettavana olevista stipendeistä. Reitti kirkon kotisivun (www.evl.fi) kautta on www.palveluja/kirkon/ulkomaansuhteet ja ekumeeniset yhteydet.

RESEPTIO ?????????????????????????????

- reseptio on vastaanottamisprosessi
- se on kirkollisen ja teologisen tiedonkulun yksi väline
- ruohonjuuritasoan etsimistä
- palautteen saamista ja antamista
- vastaanottamista
- virallista tai epävirallista hyväksyntää
- teologisten tekijöiden ja dialogien vaikutusta
- siinä on eri tasoja, kirkollinen, seurakunnallinen, yksilöllinen
- vaikuttavia tekijöitä ovat myös ei-teologiset tekijät
- prosessi voi johtaa tuloksiin, vuorovaikutukseen
- prosessi voi johtaa kaiken loppumiseen
- kysymys on liikkeestä, joka etsii muotoaan
- Reseptio on myös Kirkon ulkoasiain osaston teologisten asiain toimiston ja ekumeniikan arkiston yhteisiä kysymyksiä ja tiedotusta
- tämä lehti haluaa löytää kohderyhmäkseen teologisista kysymyksistä kiinnostuneet henkilöt, jotka haluavat tietää enemmän, mitä kirkollisella ja ekumeenisella saralla keskustellaan...

TILAUSLOMAKE:

HALUAN, ETTÄ MINULLE POSTITETAAN RESEPTIO-TIEDOTUS-LEHTI:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITETAAN OSOITTEELLA: RESEPTIO/KIRKKOHALLITUKSEN
ULKOASIAIN OSASTO, PL 185, 00161 Helsinki

Hyvä opiskelijatilaaja! Mikäli osoitteesi vaihtuu tai haluat lopettaa Reseption tilauksen, pyydämme sinua ystävällisesti ilmoittamaan: toimistos sihteeri Hilka Ranki, Systemaattisen teologian laitos. Aleksanterinkatu 7 PL 33, 00014 Helsingin yliopisto, p. 09-191 23030